

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO-DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

MART 1963. GODINA VII

3

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VII
Mart 1963.

Uredivački odbor:

Predsednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ,
LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ,
dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

S A D R Ž A J

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Opšta politika u oblasti društveno-ekonomskih odnosa i samoupravljanja u 1962.	97—103
Unutrašnja politika u 1962.	104—105
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1962. ..	106—108

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Aktuelni problemi sela i zadaci Socijalističkog saveza	109—110
--	---------

PRIVREDA

Privreda u 1962.	111—117
Razvoj privrede 1958—1962.	118—124

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zdravstvo u 1962.	125—126
Socijalna zaštita u 1962.	127—128
Stambena i komunalna delatnost u 1962.	129—130

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Školstvo u 1962.	131—135
Kultura u 1962.	136—138

SPOLJNA POLITIKA

Spoljna politika Jugoslavije u 1962.	139—144
---	---------

OPŠTA POLITIKA U OBLASTI DRUŠTVENO- EKONOMSKIH ODNOSA I SAMOUPRAVLJANJA U 1962.

U društveno-političkom i privrednom životu Jugoslavije 1962. godina se karakteriše pojačanom aktivnošću svih društvenih snaga na rešavanju raznih problema izazvanih usporenom stopom privrednog rasta u prethodnoj i u prvom polugodi 1962. godine u odnosu na ranije godine, kao i na otklanjanju raznih slabosti — objektivnih i subjektivnih — koje su došle u tom periodu do izražaja. Uporedo s tim nastavljeni su dalji napori na razvijanju i učvršćivanju osnovnih instituta na kojima počiva naš društveni i privredni sistem.¹

Zajedničkim zalaganjem i koordiniranom akcijom svih društvenih faktora, u 1962. godini uspešno su rešeni mnogi od uzroka koji su doveli do usporenijeg privrednog razvoja i otklonjene mnoge smetnje za brži i skladniji razvoj privrede, za njeno uspešnije povezivanje sa svetskim tržištem, za brži tempo u smanjivanju deficita u platnom bilansu sa inostranstvom, kao i za stabilno podizanje životnog standarda radnih ljudi u skladu sa porastom proizvodnje i proizvodnosti rada. Istovremeno je dalje pojačana materijalna osnova društvenog samoupravljanja, pre svega daljim razvijanjem principa raspodele prema radu na svim područjima proizvodne delatnosti, kao i daljom razradom kreditnog sistema, što je doprinosilo daljem učvršćenju društveno-ekonomskog položaja radnog čoveka u proizvodnji i u upravljanju.

1. U oblasti privrednog sistema, aktivnost Saveznog izvršnog veća odvijala se u 1962. godini u dva pravca. S jedne strane, u pravcu stvaranja povoljnijih uslova za dalji razvoj samoupravljanja, u pravcu jačanja njegove materijalne osnove, kao i podržavanja inicijativa koje su, posle izmena izvršenih u privrednom sistemu u 1961. godini, razvijali u toj oblasti u prvom redu sami radnici i njihove organizacije. S druge strane, aktivnost je išla u pravcu iznalaženja i preduzimanja mera kojima je trebalo otkloniti smetnje za dalji razvoj privrede, odnosno poremećaje u privrednim kretanjima koji su pratili zaostajanje proizvodnje na nekim sektorima.

Kao što se računalo prilikom njihovog donošenja, veoma značajne izmene izvršene u privrednom sistemu u toku 1961. godine — potpunije osamostaljivanje radnih organizacija u raspodeli i raspolaganju sredstvima, decentralizacija kreditnog poslovanja i odgovarajuće izmene u oblasti kreditnog sistema, izmene u spoljnotrgovinskom i deviznom sistemu, i druge — mogle su se po svojoj prirodi ostvariti samo u procesu postupnog prilagođavanja privrede novim odnosima. Zbog toga je i 1962. godina bila, pre svega, godina daljeg prilagođavanja i potpunijeg uskladjivanja pojedinih odnosa na njihovim novim osnovama.

Zaostajanje proizvodnje u pojedinim privrednim oblastima i granama i relativno usporavanje opšteg privrednog razvoja, potencirale su teškoće na koje se u ovom procesu i inače moralo računati. Pored toga, takva privredna kretanja dovela su i do nekih nepredviđenih teškoća. Došlo je do novih, značajnih razlika u položaju pojedinih delat-

nosti i radnih organizacija, pa i do razlika u mogućnostima pojedinih područja da normalno finansiraju privredu i njen razvoj. Zbog toga mere koje je u takvim uslovima trebalo preduzimati u cilju oživljavanja privrede i otklanjanja nastalih poremećaja, nije bilo uvek lako uskladiti s merama kojima je trebalo jačati samoupravljanje i njegovu materijalnu osnovu. Mnogi odnosi su, u vezi s tim, postali složeniji, a sve je to merama koje je u oblasti privrednog sistema preduzimalo Savezno izvršno veće davalo specifičan karakter.

Rešavanje ovih složenih zadataka na kojima se angažovalo Savezno izvršno veće, bilo je u 1962. godini olakšano Pismom Izvršnog komiteta, govorima predsednika Tita i zaključcima IV plenuma Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, koji je dao konkretne smernice za dalju aktivnost i u toj oblasti. Pored toga, rešavanje ovih zadataka bilo je olakšano i time što je na sprovođenju potrebnih mera pokrenuta široka mobilizacija i pružena podrška svih socijalističkih snaga.

Međutim, koliko su god izvesne mere, sračunate na otklanjanje nastalih poremećaja u privrednom životu, na stabilizaciju tržišta i na oživljavanje privredne aktivnosti, morale imati restriktivan karakter, s druge strane, u njihovom sprovođenju došla je istovremeno do izražaja spontana inicijativa i odgovarajuća aktivnost neposrednih nosilaca privredne aktivnosti na rešavanju ovih zadataka, a paralelno s ovakvim merama dalje je radeno na razvijanju samoupravljanja i jačanju njegove materijalne osnove.

Kao jedan od prvih zadataka trebalo je rešiti pitanje stabilizacije odnosa na tržištu, naročito zaustavljanje porasta cena i troškova života, u prvom redu širom primenom kontrole cena. Tome treba dodati i druge mere na području kredita, investicija i spoljnotrgovinske razmene. Sve to dalo je impuls za ubrzanje proizvodnje. Od značaja je pri tome da su privredne organizacije i ostali nosioci privredne aktivnosti u sprovođenju ovih mera ispoljili znatnu disciplinu. Tako ubrzana proizvodnja i povećan izvoz postali su kasnije i sami faktor stabilizacije odnosa na tržištu.

Polovinom 1962. stvoren je Savezni zavod za cene kao samostalan organ državne uprave koji treba da postane značajan faktor u sistemu društvene kontrole cena — da sistematski prati kretanje cena i dejstva različitih faktora na ta kretanja, da predlaže potrebne mere i utvrđuje pretpostavke za jedinstvenu politiku cena. Budući i sam društveni organ za kontrolu cena, Zavod treba da pomaže odgovarajućim republičkim i opštinskim organima pri ostvarivanju njihovih zadataka. Pored Zakona o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu, kojim su, u skladu sa osnovama i prirodom privrednog sistema u celini, utvrđena načela za zasnivanje ovih odnosa i inkriminirani razni oblici špekulacije, nelojalne konkurencije i slične pojave koje deformišu njihov socijalistički karakter, u 1962. donet je Zakon o prometu robe i usluga s inostranstvom. Ovim zakonom unosi se više reda u ovu značajnu privrednu oblast, utvrđuju rigorozniji uslovi za obavljanje ove delatnosti, onemogućuje nelojalna konkurencija, itd. Od značaja je i dalje razvijanje carinskog sistema, postavljanje carinskih stopa kojima se u većoj meri obezbeđuje stvaranje jednakih uslova za proizvodnju i poslovanje različitim delatnostima, odnosno pruža ekonomski celishodna zaštita domaćoj proizvodnji, i sl. Isto tako je od značaja i orijentacija na doslednije sprovođenje principa da se raspoloživa strana sredstva plaćanja stavljaju na raspolaganje u prvom redu onim interesentima koji njihovim korišćenjem postižu najoptimalnije efekte za privredu kao celinu.

Stabilizacija odnosa na tržištu pretpostavljala je i otklanjanje ozbiljnijih poremećaja koji su nastali u oblasti kreditnih odnosa. Kao i sređivanje odnosa u oblasti interne raspodele dohotka radnih organizacija, to takođe predstavlja važan uslov za oživljavanje privrede. U tom smislu bilo je od značaja donošenje propisa o obezbeđenjima za međusobna plaćanja i o prioritetnom izmirenju određenih dugovanja privredi. Pored toga, produženjem režima formiranja obaveznih rezervi svih društvenih fondova

¹ O opštoj politici u oblasti društveno-ekonomskih odnosa u 1961. vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 97—111 (7—21). — Prim. Red.

mobilizirana su znatna dopunska kreditna sredstva, a aktiviranjem republičkih poslovnih banaka u sistemu formiranja rezervi i u kreditnom poslovanju uopšte, kao i drugim merama u oblasti kreditnog poslovanja, stvoreni su uslovi za potpunije usklađivanje razmeštaja kreditnih sredstava s potrebama privrede i njenog oživljavanja, iako time nisu rešena sva pitanja u oblasti kredita.

Savezna narodna skupština je još krajem 1961. donela posebnu preporuku o internoj raspodeli dohotka radnih organizacija. Da bi se obezbedilo što potpunije sprovođenje ove preporuke, bilo je neophodno preduzeti i neposrednije mere. U tom cilju je Savezno izvršno veće, koristeći posebna ovlašćenja Skupštine, donelo u protekloj godini posebno uputstvo za sprovođenje opštedruštvenih merila u oblasti interne raspodele. Tim uputstvom bili su dati bliži kriterijumi u pogledu interne raspodele. Istovremeno su, na osnovu posebnog zakona, formirane savezna, republičke i opštinske komisije s posebnim ovlašćenjima, kako bi se osiguralo sprovođenje ovog uputstva u život. Iako je kao poseban oblik opštedruštvenog nadzora ova mera imala u sklopu celine privrednog sistema i elemente trajnijeg karaktera, ona je u datom obliku bila sračunata prvenstveno na neposredno sređivanje poremećenih odnosa u oblasti interne raspodele i na otklanjanje ispoljenih slabosti u toj oblasti. Kao takva, ona je dala pozitivne efekte. Međutim, pošto je u mnogo slučajeva bila i kruto primenjivana, ona je postala umnogome kočnica aktiviranja unutrašnjih snaga privrede na pravilnom rešavanju problema interne raspodele, kao i smetnja potpunijem korišćenju odgovarajućih odnosa i oblika ove raspodele za podsticanje privredne aktivnosti i, naročito, za podizanje proizvodnosti rada. Zbog toga će ova mera morati da se prilagodi novim uslovima. U tom cilju je Savezno izvršno veće, zajedno s drugim društvenim faktorima — Savezom sindikata i Saveznom privrednom komorom — pristupilo razmatranju ovog pitanja radi preduzimanja adekvatnih mera.

Sve ove i slične mere u oblasti privrednog sistema bile su često kombinovane sa raznim intervencijama upravljenim na oživljavanje privrede, a koje su ponekad mogle ili i morale imati nepovoljan efekat na razvoj privrednog sistema i odnose u toj oblasti. Sve je to zahtevalo veću obazrivost i rigoroznost u sprovođenju svih ovih mera, koje su proizlazile iz potrebe da se osnovni nosioci privredne aktivnosti stave u uslove koji će im omogućiti da sami razvijaju svoju delatnost u skladu s opštim, odnosno njihovim zajedničkim interesima.

Sam privredni sistem, zasnovan na samoupravljanju radnika, razvijao je takođe i podsticao unutrašnje snage koje su doprinosile bržem razvoju privrede i normalizovanju odnosa. Upravo zato, spomenute mere dale su najveće efekte kada su se oslanjale na unutrašnje snage u samoj privredi. Istovremeno to je vodilo daljem razvoju i afirmaciji radničkog samoupravljanja. Privredne organizacije su se u relativno stabilizovanim odnosima sve više okretale svojim unutrašnjim problemima i otkrivalle unutrašnje rezerve, a time i same doprinosile savlađivanju nastalih teškoća.

Među najznačajnijim manifestacijama daljeg razvijanja radničkog samoupravljanja treba svakako istaći i proces privredne integracije, uz sve širu demokratizaciju unutrašnjih odnosa, koja je i proces integracije činila oblikom razvijanja sistema samoupravljanja. Tamo gde je taj proces već mogao pokazati prve značajnije efekte, raslo je istovremeno i raspoloženje da se prevaziđu uski teritorijalni okviri i, bez obzira na njih, uspostave tešnje i neposrednije veze s drugim organizacijama gde god one mogu doprineti postizanju još većih privrednih rezultata. Međutim, ovi procesi bili su praćeni i izvesnim slabostima. U pojedinim slučajevima pristupalo se integracijama bez dovoljno priprema, bez prethodnih proučavanja ekonomske opravdanosti, prostim mehaničkim spajanjem privrednih organizacija. Bilo je i integracija čije je stvaranje motivisano uskim, lokalnim interesima, pa čak i suprotno ciljevima koji time treba da se postignu. Savezno izvršno veće, u saradnji sa odgovarajućim organima, pristupilo je proučavanju dosadašnjih iskustava integracije, kako bi se dalji

razvoj ovih procesa usmerio u pravcu koji obezbeđuje najpovoljnije društvene i ekonomske efekte i kojim će se otklanjati dosad ispoljene slabosti.

Već prvi odlučni koraci učinjeni pre više godina u pravcu većeg osamostaljivanja radnika u raspolaganju dohotkom njihovih radnih organizacija, dali su znatan podstrek neposrednijem uključivanju svih radnika u proces upravljanja njihovom privrednom aktivnošću razvijanjem ekonomskih jedinica kao samoupravnih organizama u radnim organizacijama, aktiviranjem zborova svih radnika u radnim jedinicama i radnim organizacijama u odlučivanju o proizvodnji i raspodeli, i sl. Taj proces decentralizacije funkcija upravljanja u radnim organizacijama još se više proširio posle izmena u sistemu raspodele izvršenih početkom 1961.

U protekloj godini dalje su razvijani oblici i odnosi samoupravljanja i u delatnostima van privrede, pa i odnosi i oblici koji doprinose daljem razvijanju našeg komunalnog sistema i jačanju uloge komunne u našem društvenom životu. Došlo je do daljeg osamostaljivanja ustanova u raznim društvenim službama, naročito u oblasti prosvete, nauke i kulture. U svim ustanovama razvijao se dalje i unutrašnji mehanizam samoupravljanja, samostalnog odlučivanja o raspodeli dohotka i upotrebi sredstava sopstvenih fondova. U vezi s tim, treba istaći i oblast socijalnog osiguranja, u kojoj je u prošloj godini došlo do znatne decentralizacije funkcija i u upravljanju sredstvima.

2. Ako se ovi procesi, kao i napred istaknute mere preduzimane u 1962, posmatraju u sklopu opštih razvojnih tendencija u privrednom sistemu karakterističnih za celokupno razdoblje sadašnjeg saziva Skupštine, tj. za petogodišnji period 1958—1962, može se konstatovati da su poslednjih godina izvršene krupne reforme, koje su obuhvatile skoro sve oblasti društvenog života, u prvom redu na području upravljanja i raspolaganja sredstvima u društvenoj svojini, u oblasti raspodele dohotka, radnih odnosa, kreditnog i bankarskog sistema, budžetskog sistema i upravljanja u društvenim fondovima, na području spoljnotrgovinskog, deviznog i carinskog režima, u oblasti saobraćaja i veza, zemljoradničkog zadugarstva, organizacije i finansiranja prosvete, zdravstvene službe i socijalnog osiguranja, stambenih odnosa, udruživanja u privredi, kao i u drugim društvenim delatnostima.

Ovaj period otpočeo je primenom nekoliko značajnih zakona donesenih krajem 1957. i početkom 1958. godine, kojima su na novoj osnovi regulisani položaj i uslovi poslovanja privrednih organizacija, njihova prava i dužnosti u pogledu sticanja društvenih sredstava za proizvodnju i raspolaganja njima, u pogledu njihovih obaveza prema zajednici i zajedničkim društvenim fondovima, akumulacije i opšte potrošnje, u pogledu opštih uslova obavljanja njihove delatnosti i slično. Odnosi zasnovani na ovim zakonima razvijali su se i dalje u toku celog ovog perioda, a naročito značajne izmene u sistemu izvršene su početkom 1961, kada su na novoj osnovi regulisani odnosi u oblasti kreditnog, spoljnotrgovinskog i deviznog sistema, kao i odnosi u oblasti raspodele dohotka radnih organizacija.

Uporedo sa ovim osnovnim izmenama u privrednom sistemu, usklađivani su, merama tekuće politike ili posebnim zakonima, odnosi cena i regulisani uslovi razmene i tržišnog poslovanja uopšte, rešavana specifična pitanja pojedinih delatnosti, a neke od njih, kod kojih to ranije nije bio slučaj, potpuniye su obuhvatale u jedinstveni sistem radničkog samoupravljanja i privrednog poslovanja uopšte. Doneseni su posebni zakoni o iskorišćavanju prirodnih bogatstava, uključujući tu i iskorišćavanje poljoprivrednog zemljišta, zakoni o patentima, licencama, standardima i sl. Organizovana je jedinstvena služba društvene evidencije i potpunije razrađen sistem opštedruštvenog nadzora.

U oblasti radnih odnosa utvrđeni su prava i obaveze radnika u pitanjima uređivanja njihovog rada u privrednim i drugim organizacijama, pravo i obaveza za donošenje pravilnika o radnim odnosima, tarifnog pravilnika odnosno docnije pravilnika o raspodeli čistog prihoda i pravilnika o ličnim dohocima, zatim prava radnika i radnih kolektiva

u pogledu zasnivanja i prestanka radnog odnosa, kao i minimalna prava iz radnog odnosa koja društvo garantuje. Sličan razvojni put imali su društveni odnosi i van privrede, gde je ostvarenjem sistema samoupravljanja radni čovek već danas u načelu u istim društveno-ekonomskim uslovima kao i radni čovek iz privrede.

U 1958. godini radne organizacije stekle su pravo da u osnovi samostalno raspodeljuju i raspoređuju sredstva svog čistog prihoda, a u 1961. ukinute su do tada privremeno još zadržane obavezne potvrde narodnih odbora i sindikata pri određivanju osnova i merila za utvrđivanje ličnih dohodaka radnika, što je u osnovi bila jedna administrativna intervencija. Radne organizacije mogle su slobodno raspolagati sredstvima svog čistog prihoda i utvrđeno je njihovo pravo da u okviru jedinstvenog poslovnog fonda samostalno odlučuju o korišćenju svih sredstava koja su stekle u okviru opšteg sistema raspodele. U vezi s tim, liberalizovan je i režim korišćenja sredstava amortizacije i ukinut je sistem delimičnog blokiranja ovih sredstava. Privrednim organizacijama je takođe omogućeno da i sredstvima koja se formiraju u okviru proste reprodukcije raspolažu u osnovi pod istim uslovima kao i sredstvima akumulacije.

U skladu s tim, postepeno su napušteni u početku još zadržani pojedini administrativni oblici društvenog uticaja i zamenjivani adekvatnijim ekonomskim sredstvima i oblicima društvenog uticaja i nadzora, koji su više odgovarali osnovama našeg privrednog sistema. Jedno od najznačajnijih sredstava ovog društvenog usmeravanja predstavljao je potencijalno po svojoj prirodi kreditni sistem. Promene u kreditnom sistemu i na toj osnovi sprovedena odgovarajuća reorganizacija bankarskog aparata, izvršeni 1961. predstavljaju značajnu prekretnicu u razvijanju socijalističkih društvenih odnosa u oblasti preraspodele društvenih sredstava putem kreditnog mehanizma. Sadašnji kreditni sistem zasniva se na principima prema kojima se načelno obezbeđuje privrednim organizacijama da pod istim uslovima imaju pravo na kredit. Radni kolektivi koji bolje posluju, imaju, načelno, veće mogućnosti da osiguraju društvena sredstva potrebna za svoje poslovanje i razvoj. Sastavni deo promena koje su vršene u ovoj oblasti predstavlja razvijanje i jačanje Službe društvenog knjigovodstva kao instrumenta društvene kontrole zakonitosti materijalno-finansijskog poslovanja korisnika društvene imovine. Iako je Služba društvenog knjigovodstva svojim dosadašnjim radom mnogo doprinela poboljšanju kontrole poslovanja privrednih organizacija kao i u pogledu osiguranja bolje evidencije stanja i kretanja društvenih sredstava na svim nivoima, još se ne može reći da su rešena sva bitna pitanja vezana za društveni obračun i društvenu evidenciju i kontrolu. Ostaje da se reši nekoliko krupnih problema, od kojih su, pored kadrovskih, najosnovniji: pitanje jedinstvenosti i samostalnosti ove službe i pitanje metoda i osnovne orijentacije njenog delovanja s obzirom na veoma složene odnose u privredi, naročito u sferi proizvodnje i raspodele.

U proteklom petogodišnjem periodu vršene su znatne izmene cena, da bi se promenama u nivou i odnosima cena pojedinih proizvoda doprinelo izjednačavanju uslova privređivanja i popravio ekonomski položaj pojedinih grana i grupacija preduzeća, kao i da bi se ispravile ranije slabosti u raspodeli sredstava. Na toj osnovi vršene su znatne izmene cena poljoprivrednih proizvoda, zatim velikog dela proizvoda bazne industrije, čije su cene bitnije zaostale iza ekonomski celishodnog nivoa, kao i cena transportnih, komunalnih i drugih usluga, i sl. Znatnija pomeranja vršena su naročito poslednjih godina, a pogotovu prilikom izmene spolnotrgovinskog i deviznog sistema. I pored toga, proces usklađivanja cena nije još mogao biti završen, što još uvek stvara teškoće u doslednijem postavljanju i drugih odnosa na nove osnove. Dovoljno je, u vezi s tim, ukazati samo na činjenicu da se, pored znatnih olakšica koje se u sistemu raspodele zbog neadekvatnih cena daju pojedinim delatnostima, oko jedne trećine svih sredstava kojima će u ovoj godini raspolagati federacija mora koristiti za intervencije u oblasti cena, što znači

da bi pri usklađenim odnosima za toliko manja bila potreba za zahvatanjem sredstava u fondove federacije, pa bi i oblici kojima se vrši to zahvatanje i stope tog zahvatanja mogli biti bitno drukčiji nego danas, odnosno više prilagođeni osnovnim karakteristikama privrednog sistema kakav kod nas razvijamo.

U vezi s tim, konačno je napušten sistem oštrog progresivnog zahvatanja dohotka radnih organizacija u zavisnosti od veličine ostvarenog dohotka prema sumi garantovanih ličnih dohodaka radnika. Ovaj sistem, koji je bio primenljiv u uslovima znatnijih dispariteta u cenama, znatne centralizacije sredstava i njihove nedovoljne mobilnosti, zamenjen je u 1961. sistemom raspodele koji je postavio težište na izdvajanje potrebnih sredstava za društvene fondove van radnih organizacija u zavisnosti od uslova pod kojima one posluju, naročito od veličine društvenih sredstava kojima raspolažu ili od vrste delatnosti koju obavljaju, odnosno, kad su u pitanju sredstva za zajedničku potrošnju u okviru teritorijalnih zajednica, u zavisnosti od veličine ličnih dohodaka radnika. Iako su i dalje morali biti zadržani izvesni oblici neposrednog zahvatanja dohotka radnih organizacija u zavisnosti od veličine ostvarenog dohotka, a posebno i oblik blaže progresije u zahvatanju ekstradohotka, zahvaljujući ovoj izmeni pokazale su se osetnije razlike u položaju radnih organizacija u zavisnosti od njihovog poslovnog uspeha; pa time i osetnije razlike u visini ličnih dohodaka radnika u tim radnim organizacijama. Međutim, te razlike, upravo kao izraz doslednije primene principa raspodele prema radu, dok su ostajale u određenim granicama samo su podsticale interes za postizanje što većih uspeha u poslovanju, odnosno za razvijanje proizvodnje i podizanje proizvodnosti rada.

U okviru ovih izmena u sistemu raspodele dohotka između radnih organizacija i društvenih fondova izmenjeni su i odnosi i oblici u okviru kojih su formirana sredstva užih teritorijalnih jedinica. Sredstva za zajedničku društvenu potrošnju na području ovih zajednica formiraju se — prema poslednjim izmenama — u zavisnosti od veličine ličnih dohodaka radnika koji žive na njihovom području, a sredstva za potrebe privrednog razvoja — u zavisnosti od veličine sredstava koja radne organizacije na odgovarajućem području izdvajaju za svoje poslovne i druge fondove. Time su i materijalne mogućnosti različitih teritorijalnih zajednica dovedene u neposredniju vezu s rezultatima rada stanovnika odgovarajućeg područja i s rezultatima rada radnih organizacija — ukoliko su u pitanju sredstva za privredni razvoj koja se, inače, koriste u okviru kreditnog mehanizma.

U celini posmatrane, sve ove izmene su bile na liniji stalnog razvijanja samoupravljanja, jačanja njegove materijalne osnove u skladu s objektivnim mogućnostima i razvojem materijalnih proizvodnih snaga, kao i stvaranja što povoljnijih opštih uslova za normalan razvoj proizvodnje. Međutim, ove promene su ne samo vršene postupno, nego su, nužno, u osnovi zbog još uvek relativno niskog stepena materijalnog razvoja, ostavile u 1962. i narednim godinama u nasleđe niz složenih problema koje treba pod povoljnijim uslovima i s više praktičnog iskustva rešavati.

Savezno izvršno veće je u 1962. godini radilo i na pripremama daljih mera u pravcu razvijanja sistema samoupravljanja, jačanja njegove materijalne osnove, kao i na stvaranju opštih uslova za njegovu što potpuniju afirmaciju kao faktora privrednog i opštedruštvenog razvoja. Preko stalnih organa i posebnih komisija, proučavana je celina odnosa u oblasti privrednog sistema. Izvesne izmene u sistemu izvršene su već prilikom donošenja plana za 1963. godinu — naročito u vezi s daljom decentralizacijom investicionih oblika i sredstava. Naročito značajnu akciju predstavlja revalorizacija stalnih sredstava radnih organizacija, izvršena krajem 1962. s važnošću od 1. januara 1963. godine, kojom su uz dalju decentralizaciju sredstava stvoreni povoljniji i ujednačeniji uslovi za obnavljanje i unapređivanje proizvodnje. Međutim, najveći deo izmena, za kojima se već ukazuje neposredno potreba, moraće

da se izvrši u toku ove godine, odnosno u vezi s donošenjem sedmogodišnjeg plana. U tom cilju su nastavljene i dalje proširene pripreme započete već u 1962. godini. Nema sumnje da će novi Ustav predstavljati polaznu osnovu za predstojeći rad u ovoj oblasti.

3. U 1962. godini izvršeni su na celoj teritoriji Jugoslavije izbori za organe radničkog samoupravljanja (radničke savete i upravne odbore). Prema prethodnim podacima, u 10.511 preduzeća svih oblasti i grana izabrano je u radničke savete 212.467 članova (od kojih 19% žena), a u upravne odbore 67.761 član. Kroz radničke savete, od prvih održanih izbora 1950. godine do sada, prošlo je oko 770.000 lica, od čega oko 70% sa samog radnog mesta u proizvodnji — neposrednih proizvođača, kao što to propisuje zakon.

Na izborima za radničke savete u preduzećima sa 30 i više radnika u 1962. godini uzelo je učešća 87,1% od ukupnog broja radnika upisanih u biračke spiskove preduzeća. Izabrano je 163.857 članova radničkih saveta, od čega je 16,6% žena (1958 — 15,8%), a 9,7% omladine (1958 — 14,4%). Međutim, kod manjih preduzeća (sa 7—29 radnika) učešće omladine iznosi 16,8% (1958 — 15,8%).

Sastav radničkih saveta prema kvalifikaciji — stepenu stručnog obrazovanja — izmenio se u odnosu na 1958. godinu. Procent visokokvalifikovanih radnika povećao se od 13,1% na 14,8%, a kvalifikovanih od 39,7% na 40,0%. Neznatan je porast nekvalifikovanih — od 8,5% na 8,9%. Broj priučenih smanjio se od 15,0% na 12,8%.

U upravne odbore izabran je 54.781 član, od čega su 11,6% žene (1958 — 10,3%), a 6,1% omladina (1958 — 9,5%).

Sistem samoupravljanja i raspodele u svojoj razvojnoj tendenciji u prvi plan ističe čoveka kao proizvođača i upravljača i njegov moralni i materijalni interes ne samo u odnosu na privrednu organizaciju i kolektiv, već i u odnosu na celu zajednicu. U 1962. godini ulagani su znatni napori da ovi principi još više dođu do izražaja, kroz ekonomsku jedinicu, odnosno unutrašnju raspodelu i mehanizam samoupravljanja.

U oblasti poljoprivrede, dopunom Uredbe o zemljoradničkim zadrugama i drugim propisima o zemljoradničkim zadrugama, uvedeni su zadrudni saveti koje neposredno biraju radnici zaposleni u zadrugama i zemljoradnici-zadrugari. Zadrudni saveti dobili su, načelno, isti položaj kao i radnički saveti, a zadruge položaj koji je, uz neznatne izuzetke, istovetan sa položajem preduzeća. Po ovim odredbama, uži radni kolektivi u okviru zadruga imaju takođe ista prava kao i radni kolektivi preduzeća. Približavanje zadruga preduzećima ogleda se i u tome što zadruge primenjuju uglavnom sve propise koji se odnose na preduzeća iste delatnosti. Pored toga, na osnovu kooperacije zadruga sa zemljoradnicima obezbeđuje se povezanost interesa zemljoradnika sa interesima zadruga i društva kao celine. U okviru kooperacije, na osnovu svog rada, a u oblasti delatnosti u kojoj kooperišu, zemljoradnici-kooperanti stiču postepeno prava i obaveze kao i radnici u zadrugama.

Razvoj zadruga u proteklih pet godina išao je u pravcu stvaranja ekonomski jačih organizacija, putem spajanja ili ukidanja manjih i ekonomski slabijih zadruga. Na toj osnovi ukupan broj zadruga smanjio se od 5.506 u 1957. na 2.363 u 1962. godini. Međutim, i pored smanjenja broja, zadruge su u celini ojačane. Zemljišni fond zadruga povećan je u periodu 1957—1961. za oko 400 hiljada ha, ili za 95%, dok je vrednost ukupnih osnovnih sredstava zadruga povećana za oko 135 milijardi dinara, ili za 307%, a njihova obrtna sredstva povećana su za 117 milijardi dinara, ili za 208%. Time su se zadruge u većoj meri osposobile za uspešnije izvršavanje njihovih funkcija. Međutim, iako je stvaranje većih zadruga, pod uslovom da se kreće u određenim okvirima, pozitivan proces, on donosi sa sobom i niz problema. Stoga je neophodno da se ovi procesi društveno kontrolišu u većoj meri nego dosad.

Propisi su doneti u toku 1962. omogućavaju da se u proizvodnu saradnju sa individualnim poljoprivrednim

proizvođačima, pored zemljoradničkih zadruga i poljoprivrednih dobara, uključe i druge privredne organizacije.

Posebni oblici udruživanja primenjuju se u elektroprivredi, železnici i PTT službi, koje su na osnovu odgovarajućih zakona udružene u svoje zajednice. Upravljanje ovim zajednicama zasniva se na načelima društvenog upravljanja. Pored predstavnika udruženih preduzeća, u organima upravljanja zajednica nalaze se i predstavnici društvene zajednice. Međutim, na tom području, naročito na železnicama, ima još problema koji otežavaju punu primenu društvenog samoupravljanja u ovim zajednicama. Poduzimaju se napore da se ovi problemi što pre reše.

U 1962. godini izvršene su znatne promene i u oblasti udruživanja u privredne komore. Umesto posebnih saveznih komora i saveza za pojedine oblasti privrede, obrazovane su nove, jedinstvene privredne komore, i to Savezna privredna komora, republičke privredne komore i privredne komore za područja autonomnih zajednica i srezova.

Pre izvršene reorganizacije bilo je ukupno u zemlji 351 komora (8 saveznih, 37 republičkih i autonomnih zajednica i 306 sreskih): industrijske, saobraćajne, građevinske, trgovinske, poljoprivredno-šumarske, ugostiteljske i dr. Formiranjem jedinstvenih privrednih komora broj komora je sveden na 49 (Savezna privredna komora, privredne komore republika i autonomnih zajednica i sreske privredne komore). Iako je sprovođenje nove organizacije komora u toku, može se konstatovati da su prvi rezultati aktivnosti novih jedinstvenih privrednih komora u skladu s očekivanjima.

U oblasti prosvete, kulture i nauke afirmacija društvenog samoupravljanja u ovoj godini došla je dalje do izražaja, pre svega kroz primenu sistema finansiranja škola utvrđenog u 1961. godini, koji je uveden u skoro svim školama, zatim uvođenjem raspodele dohotka i u društvenim službama, kao i prelaskom na jedinstveni sistem raspodele.

Dosadašnje promene u oblasti materijalnih odnosa u društvenim službama pozitivno su se odrazile i na dalje izgrađivanje unutrašnjih odnosa u školama. U školskim odborima 17.114 škola radilo je u 1962. godini oko 134.000 članova školskih odbora, a u savetima 6 univerziteta i 204 fakulteta, umetničkih akademija, visokih i viših škola, radilo je preko 3.000 članova.

Po načinu finansiranja i upravljanja, ustanove u oblasti kulture približavaju se u dosta slučajeva položaju škola (na primer, pozorišta, muzeji, filharmonije i dr.). U nekim društveno-političkim zajednicama osnovani su i posebni fondovi za finansiranje kulturno-prosvetne delatnosti. Dalje jačanje društvenog samoupravljanja u ovoj oblasti došlo je do izražaja i kroz novi Zakon o filmu, donet u 1962. kojim se obezbeđuje veći uticaj društvenih faktora u oblasti proizvodnje, prometa i prikazivanja filmova. U 1962. godini u organima upravljanja (savetima) 1.484 ustanove u oblasti kulture radilo je oko 13.000 članova.

U naučnim ustanovama su po pravilu doneti pravilnici o raspodeli ličnih dohodaka. Ove ustanove se uglavnom finansiraju na osnovu ugovora sa privredom, republičkim fondovima i Saveznim fondom za naučni rad. Međutim, pitanje finansiranja naučnih ustanova je i dalje aktuelno, naročito kod onih koje se finansiraju kao samostalne ustanove.

U oblasti socijalnog osiguranja, donošenjem Zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja završen je rad na postavljanju nove osnove za sistem organizacije, upravljanja i finansiranja socijalnog osiguranja. Usklađivanje sistema prava iz socijalnog osiguranja sa postavljenim novim načelima i osnovama otpočelo je donošenjem Zakona o zdravstvenom osiguranju, koji se primenjuje od sredine 1962. Zadržavajući u osnovi dosadašnji nivo prava iz zdravstvenog osiguranja, uvode se njima i novi instrumenti koji treba da obezbede kako potpunija prava osiguranika, tako i racionalnije korišćenje fondova socijalnog osiguranja, uspostavljanje neposrednije zainteresovanosti i veću odgovornost osiguranja i njegovih komunalnih

zajednica, radnih organizacija, zdravstvenih ustanova i komuna.

U 1962. godini izvršene su obimne pripreme za sprovođenje novih propisa o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, na čemu su angažovane društveno-političke zajednice, društveno-političke organizacije i zavodi za socijalno osiguranje. Na području samoupravljanja u socijalnom osiguranju obrazovane su komunalne zajednice socijalnog osiguranja i izvršeni izbori za njihove skupštine. U 137 zajednica socijalnog osiguranja (sreske, republike i Jugoslovensku zajednicu socijalnog osiguranja) odnosno u njihove skupštine izabrana su ukupno 6.483 člana. Izbori za članove upravnih odbora i saveta radnih kolektiva u zavodima za socijalno osiguranje su u toku. Komunalne zajednice osnovala su komunalne zavode za socijalno osiguranje.

U oblasti zdravstva osnovna pažnja u 1962. godini bila je usmerena na sprovođenje osnovnih načela Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe, kao i republičkih zakona koji su u skladu s njim doneseni. Većina zdravstvenih ustanova još u toku 1962. donela je svoje pravilnike o raspodeli čistog prihoda i o ličnim dohocima. Izbori za nove organe upravljanja u 1962. izvršeni su u svim zdravstvenim ustanovama. U savete 3.106 postojećih ustanova izabrano je oko 24.000 članova, a u upravne odbore oko 18.000 članova.

U 1962. godini u 1.244 upravna odbora socijalnih ustanova radilo je oko 11.000 članova. Međutim, za ustanove u oblasti socijalne zaštite još uvek u znatnom broju slučajeva nije rešeno pitanje stabilnijih izvora prihoda, od čega najviše i zavisi dalja afirmacija sistema samoupravljanja u njima.

Samoupravljanje u stambenim zgradama razvijalo se i u 1962. godini u okviru principa utvrđenih zakonima iz 1959, naročito na osnovu Zakona o stambenim odnosima. Izmenama i dopunama ovog zakona početkom 1962. dalje je ojačana samostalnost i odgovornost organa upravljanja u stambenim zgradama, jer je omogućeno da se stanarina elastičnije utvrđuje, kao i da se deo stanarine za upravljanje i održavanje zgrada formira na bazi stvarnih troškova. U oko 65.000 kućnih saveta radi oko 260.000 građana, koji upravljaju stambenim zgradama, a preko skupova stanara u upravljanju učestvuju i svi stanari.

U 1962. godini rađeno je i na pitanju izjednačavanja društveno-ekonomskog položaja radnih ljudi u upravi sa položajem radnih ljudi u privredi i ustanovama javnih službi. Rezultati istraživanja koja su vršena u tom pravcu predstavljaju osnovu za postavljanje sistema samoupravljanja u kolektivima državnih organa.

Dinamičnim proširivanjem društvenog samoupravljanja na sve društvene delatnosti i na sva područja gde ljudi rade i žive, u periodu ovog saziva Savezne narodne skupštine — putem zakona i drugih propisa, aktivnošću društvenih i političkih faktora, a pre svega na osnovu društvene prakse i stremjenja radnih ljudi — izgrađeno je načelno jedinstvo svih oblika samoupravljanja. Procesi izrastanja raznih oblika neposrednog upravljanja koji su se razvijali uz učešće i saradnju sindikata, komora i drugih organa društvene zajednice, i novi odnosi koji su se stvarali, doći će još jasnije do izražaja u novim statutima radnih organizacija, čija izrada je u toku. Ujedno, to je jedan od vrlo važnih neposrednih zadataka koji stoje pred organizacijama i svim društvenim organima.

4. U 1962. godini izvršene su, u svim narodnim republikama, osim Makedonije i Crne Gore, znatne teritorijalne promene u područjima opština i srezova. U toj godini broj opština smanjio se za 178, a broj srezova za 35. Izvršeno je ukidanje odnosno spajanje u prvom redu onih opština za koje je ocenjeno da nemaju u doglednoj perspektivi uslova za samostalan društveno-ekonomski razvoj. Obrazovani su znatno veći srezovi, usled čega se njihov broj smanjio skoro za polovinu u odnosu na stanje u 1961. Novoobrazovani srezovi predstavljaju šire društveno-političke zajednice i zaokruženije celine, naročito u društveno-ekonomskom pogledu.

Teritorijalnim promenama koje su izvršene u 1962. u stvari je nastavljen i uglavnom završen proces koji je započeo 1955. godine Zakonom o uređenju opština i srezova. Cilj tih promena bilo je obrazovanje opština koje će i po veličini biti sposobne za samostalan društveno-ekonomski razvoj i za potpunije ostvarivanje neposrednog samoupravljanja. U takvim uslovima srez, kao veća teritorijalna zajednica, sve više dolazi do izražaja i kao zajednica komuna.

Prosečna veličina opština i srezova posle izvršenih teritorijalnih promena u 1962. godini, izgleda ovako:

	Prosečan broj stanovnika		Prosečna površina u km ²	
	opštine	srezovi	opštine	srezovi
Jugoslavija	32.673	474.587	440	6.391
Srbija	35.217	545.873	407	6.310
Hrvatska	37.469	462.127	509	6.282
Slovenija	28.659	472.876	309	5.064
Bosna i Hercegovina	32.195	568.785	482	8.529
Makedonija	23.049	200.856	417	3.642
Crna Gora	23.595	—	692	—

Ovakav razvoj opština i srezova stvorio je solidnu osnovu za dalji uspešan razvoj komunalnog uređenja. Međutim, on je otvorio i neke probleme koje je potrebno proučiti i rešiti, kao što su, na primer: uloga i fizionomija mesne zajednice u novim uslovima; mehanizam samoupravljanja u opštini, koji će obezbediti u najvećoj meri što direktnije učešće radnih ljudi i građana u upravljanju društvenim poslovima u opštini; međuopštinska saradnja, naročito na područjima velikih gradova ili jedinstvenih ekonomskih basena; problem udruživanja sredstava za rešavanje zajedničkih problema; pitanje zajedničkih službi za određene delatnosti; itd. Biće potrebna i određena stabilizacija političko-teritorijalne raspodele na postignutom nivou, kako bi se sva ta i slična pitanja mogla detaljnije izučiti i postepeno rešavati.

Materijalna osnova opština u 1962. godini beleži svoj dalji uspon. Dejstvo budžetskog sistema koji je uveden Zakonom o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova, a koji se primenjuje od 1960, kao i sistema raspodele koji je uveden početkom 1961, tek je u 1962. godini mogao potpunije da ispolji svoje pozitivne strane, kao i da pokaže u čemu ga treba dograđivati ili eventualno korigovati.

Pre donošenja Zakona o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova prihodi opština i srezova bili su nestabilni i pretežno zavisili svake godine od društvenog plana, s jedne strane, i budžeta širih društvenih zajednica, s druge strane. Ovim zakonom stabilnost prihoda opština obezbeđena je time što je federacija odredila njihovo minimalno učešće u zajedničkim prihodima u iznosu od 29%, s tim što republika ovo može smanjiti za najviše 2%. Novi izvori prihoda komuna, a naročito doprinosi budžetima iz ličnog dohotka radnika, već su u toku 1958. znatno povećali finansijska sredstva opština i proširili druge izvore prihoda za čije su uvođenje ovlašćeni narodni odbori. Materijalna osnova komuna je još više ojačana na osnovu propisa iz 1961, koji su opštinama dali pravo da svojim odlukama mogu uvoditi i šire lokalne poreze i doprinose, kao i doprinose za potrebe finansiranja osnovnog školstva, a povećati dopunski doprinos iz ličnog dohotka radnika. Uvedeni su i neki novi doprinosi. Pored toga, uvedeno je plaćanje doprinosa iz ličnog dohotka prema mestu prebivališta, što doprinosi povećanju sredstava opština na čijem je području prebivalište radnika.

Iste tendencije pokazuju i fondovi opština. Tako su u periodu 1958—1962. porasli investicioni fondovi za 231%, stambeni fondovi opština za 115% i sredstva budžeta i fondova za 128%.

U razdoblju od 1958. do 1962. ukupna sredstva kojima su raspolagale opštine povećala su se od 223 milijarde na 508 milijardi, odnosno za 285 milijardi dinara, ili za

128%.² Istovremeno, udeo opštine u raspodeli ukupnih društvenih sredstava povećao se od 12,8% na 14,1%. Ako se sredstva opštine posmatraju zajedno sa sredstvima kojima raspolazu privredne organizacije, onda se taj udeo povećao od 47,3% na 53,5%.

Ovi se odnosi detaljnije i potpunije mogu sagledati iz sledećeg pregleda:

(U milijardama dinara)			
	1958	1960	Indeks 1962/1958
Ukupna društvena sredstva	1.730	1.628	3.588
U tome:			
— sredstva opština	223	336	508
— učešće u %	12,8	12,8	14,1
— sredstva opština i privrednih organizacija skupa	819	1.276	1.918
— učešće u %	47,3	48,5	53,5

U ovom periodu je sve više rasla i uloga društvenih i samoupravnih organa u raspolaganju sredstvima unutar samih opština. Uloga budžeta u finansiranju zajedničkih potreba u opštini iz godine u godinu sve više je sužavana, a razvijali su se i jačali oblici samoupravnog finansiranja kroz mnogobrojne fondove kojima upravljaju društveni organi. Tako je od ukupnih društvenih sredstava opština preko budžeta finansirano: u 1959. godini 40%, u 1961. godini 26,6%, a u 1962. godini svega 23,9%.

Ovi odnosi u raspolaganju društvenim sredstvima unutar opština vide se iz sledećeg pregleda:

(U milijardama dinara)				
	1959	1960	1961	1962
1. Budžet	112,8	145,4	116,6	121,5
2. Društveni investicioni fond	58,0	62,2	60,2	83,0
3. Fond za stambenu izgradnju	97,1	102,3	126,5	142,7
4. Društveni fond za školstvo	—	—	92,4	119,3
5. Ostali fondovi	14,1	26,3	43,2	41,2
Svega	282,0	336,2	438,9	507,7

Materijalna osnova dalje je ojačana u ovom periodu i sprovedenim izmenama u kreditnom i bankarskom sistemu. U 1961. došlo je do obrazovanja komunalnih banaka kao osnovnih kreditora privrede i drugih društvenih delatnosti, čime su one postale i veoma značajan faktor u oblasti preraspodele raspoloživih društvenih sredstava, što se najbolje vidi iz činjenice da od ukupnih kredita koje koristi privreda, po stanju krajem oktobra 1962, u iznosu od 1.553 milijarde dinara, na kreditiranje preko komunalnih banaka otpada 1.329 milijardi dinara, ili 86%.

Međutim, i pored ovih izmena, jednu od karakteristika položaja komuna čini i dalje njihova velika neravnomernost u materijalnoj osnovi. Dok je prosečni dohodak po stanovniku FNRJ u 1962. iznosio 145.000 dinara, dotle je on u najrazvijenijim opštinama iznosio i 819.000, a u najnerazvijenijim svega 14.000 dinara. Republike obezbeđuju dodatna sredstva za sve opštine koje ne mogu sopstvenim sredstvima obezbediti funkcionisanje osnovnih društvenih službi, dok se dodatna sredstva za brži privredni razvoj takvih opština obezbeđuju kroz odgovarajući sistem kreditiranja. Sličan je odnos između federacije, s jedne, i nerazvijenih republika i krajeva, s druge strane.

Sa jačanjem samoupravljanja u opštinama proširivala se i njihova aktivnost na sve šira područja delatnosti. Aktivnost narodnih odbora i njihovih organa sve se više sastoji u raspravljanju i rešavanju osnovnih pitanja standarda, u obezbeđenju prava građana i zakonitosti. Ta aktivnost delimično se vidi i iz normative delatnosti narodnih odbora, koja je iz godine u godinu i obimnija i kvalitetnija. Tako je, na primer, 1954. godine bilo oko

8.000 normativnih akata koje su doneli narodni odbori, dok je u 1961. godini doneto oko 45.000 takvih akata. Od toga oko 40.000 otpada na opštinske narodne odbore.

U 1962. godini još više je došla do izražaja uloga saveta narodnih odbora kao organa koji sve više deluju kao faktori neposrednog povezivanja radnih zajednica u okviru komuna. U toj godini u 6.964 opštinska narodna odbora bilo je oko 62.000 članova saveta.

Izbori za nove narodne odbore, koje je trebalo sprovesti 1962. godine, odgođeni su s obzirom na predstojeće prihvatanje novog Ustava. Dvodomost narodnih odbora, koja je za narodne odbore opština uvedena 1957. godine, pokazala je svoje puno opravdanje, jer je kroz veće proizvođača narodni odbor još više postao odraz samoupravljanja proizvođača. Međutim, sa daljim razvojem društvenog samoupravljanja sve se više osećao nedostatak što u veću proizvođača nisu zastupljeni i radni ljudi iz vanprivrednih delatnosti. Taj će se nedostatak otkloniti novim Ustavom, prema kojem će opštinsko veće radnih organizacija biti sastavljeno od predstavnika radnih zajednica svih delatnosti, a ne samo iz privrede.

Novi Ustav će omogućiti i bogatiju primenu raznih formi za ostvarivanje društvenog samoupravljanja u opštini, naročito u pogledu rada veća i obrazovanja saveta, komisija, pa i organa uprave.

Rad na sređivanju i unapređivanju uprave narodnih odbora koji je započet još u 1959, na osnovu posebnih zaključaka Saveznog izvršnog veća, dao je i u 1962. godini dobre rezultate, naročito u pogledu veće efikasnosti, racionalizacije i primene savremenijih metoda u radu uprave. Tome je prilično doprinelo i sistematsko uvođenje nekih novih službi koje ranije u opštinskoj upravi uglavnom nisu postojale (dokumentacija, statistika itd.). Iako je time učinjen znatan napredak u povećanju efikasnosti rada uprave, mnoge slabosti još nisu otklonjene. Zbog toga na tom području treba i dalje ulagati sredstva i napore kako bi opštinska uprava bila sve više otvorena prema građaninu u smislu javnosti svoga rada, kao i faktor pomoći radnim ljudima i radnim organizacijama, a ne samo izvršilac zakona.

Sadašnje stanje na području *stambenih zajednica i mesnih odbora* je sledeće:

	Stambene zajednice		Mesne zajednice	
	broj zajednica	broj članova saveta	broj odbora	broj članova odbora
Jugoslavija	868	24.470	11.660	93.103
Srbija	394	9.748	4.232	38.498
Hrvatska	162	4.028	3.045	22.034
Slovenija	155	3.977	1.466	11.109
Bosna i Hercegovina	93	2.233	1.366	11.362
Makedonija	46	1.120	1.398	8.634
Crna Gora	18	364	153	1.466

Razvoj stambenih zajednica u gradovima, čija je organizacija razrađena Opštim zakonom o stambenim zajednicama iz 1959, i mesnih odbora u selima, doveo je do sve veće sličnosti u njihovom položaju, statusu i funkcijama. Otuda i predlog da se ubuduće i njihovo ime izjednači i da se mesne zajednice razvijaju kao samostalne i samoupravne organizacije građana preko kojih će oni moći da ostvaruju neposredno samoupravljanje, pre svega u onim delatnostima koje služe zadovoljavanju potreba porodice i domaćinstva, kao i da rešavaju ostala zajednička pitanja u svom mestu. Poseban je problem pitanje materijalne osnove mesnih zajednica, tj. finansijskih izvora za njihovu delatnost, što treba da se utvrdi statutom opštine.

Zborovi birača, koji su se afirmisali kao najneposredniji oblik odlučivanja birača, prerasli su u svom dosadašnjem razvoju u najmasovnije opšte skupove radnih ljudi, čije zaključke narodni odbor mora uzimati u obzir pri svom radu. Međutim, treba dodati da ova demokratska forma učešća radnih ljudi u vršenju društvenih poslova i njihove

² Uključena su i sredstva preneti iz ranijih godina.

demokratske kontrole rada svih organa u opštini, kao i uticaja van granica opštine, u praksi nije dovoljno primenjivana. Tako je, na primer, u 1959. u 20.576 izbornih jedinica održano oko 61.000, a u 1961. godini samo 49.000 zborova birača. Međutim, u poslednje vreme ima i novih inicijativa. Tako, dok su ranije zborove birača sazivali i organizovali isključivo narodni odbori opština odnosno njihovi predsednici, dotle u poslednje vreme kao sazivači zborova birača nastupaju i stambene zajednice odnosno mesni odbori.

U poslednje dve godine počela je jače dolaziti do izražaja i *medukomunalna saradnja*, kako u organizaciji zajedničkih organa i službi, tako i u pogledu udruživanja sredstava, u organizovanju zajedničkih akcija, i sl. Ta praksa obogaćuje se stalno novim formama i oblicima.

Novi Ustav će bitno doprineti daljoj konsolidaciji komunalnog uređenja i podići na nivo ustavnih principa sve ono što obezbeđuje socijalističku sadržinu i neophodno jedinstvo organizacionih formi i metoda. Zbog toga neće biti više potrebe za posebnim zakonima iz ove oblasti, kao što su, na primer, Zakon o narodnim odborima, Zakon o uređenju opština i srezova, Zakon o nadležnosti, Opšti zakon o stambenim zajednicama, itd. Istovremeno, Ustav će ostaviti dovoljno mesta da se odnos republika — opština konkretnije razradi kroz republičke ustave, što će omogućiti da republike u budućem ustavnom uređenju mogu u punoj meri ostvarivati svoju odgovornost u odnosu na opštine, ne narušavajući njihova prava definisana u saveznom Ustavu. Na bazi tako utvrđenih ustavnih principa, dalja razrada i konkretizacija ovih odnosa vršiće se u prvom redu *statutima komuna*, a zatim i *statutima srezova i statutima mesnih zajednica* na kojima sve opštine uz punu saradnju društveno-političkih organizacija i samoupravnih organa, kao i uz pomoć Stalne konferencije gradova i odgovarajućih organa republičke i savezne uprave, već godinu dana uporno rade.

5. U 1962. godini poklanjana je naročita pažnja daljem proučavanju položaja i uloge *organa uprave* u celini, a posebno saveznih organa, i uskladjivanju njihove organizacije i metoda rada sa nastalim potrebama u vezi sa ostvarivanjem aktuelnih zadataka, naročito u oblasti privrede. Preduzete mere bile su istovremeno i sastavni deo i rezultat proučavanja položaja i uloge uprave u vezi sa radom na novom Ustavu. Usvojenom izmenom Zakona o saveznom organima uprave i propisima koje je donelo Savezno izvršno veće, stvoreni su uslovi za efikasniji rad Saveznog izvršnog veća i uspešnije koordiniranje i usmeravanje rada saveznih organa uprave. Učvršćena je samostalnost i ojačana odgovornost saveznih organa za izvršavanje saveznih propisa, saveznih društvenih planova i politike Savezne narodne skupštine i Saveznog izvršnog veća. Usklađeni su organizacija i delokrug pojedinih organa sa nadležnošću i odgovornošću federacije u odgovarajućim oblastima uprave, kao i sa organizacijom Saveznog izvršnog veća. Izvršena je koncentracija nekih organa, čime je broj samostalnih saveznih organa smanjen, a povećana je i jasnije određena odgovornost državnih sekretara i sekretara za rad u oblasti uprave kojom rukovode.

Na liniji jačanja odgovornosti organa uprave i njihove samostalnosti, Savezno izvršno veće je pelenelo znatan broj poslova iz svoje nadležnosti u nadležnost saveznih i republičkih organa uprave. Time je učinjen znatan korak u stalnom nastojanju da se što veći broj upravnih poslova i ovlašćenja za donošenje propisa radi izvršavanja zakona prenese na organe uprave. U cilju prilagođavanja organizacije uprave aktuelnim potrebama i zadacima na istoj liniji, odgovarajuće promene su izvršene i u republičkim organima uprave i organima uprave ostalih političkoteritorijalnih jedinica.

U 1962. godini izvršena je dalja decentralizacija u oblasti pomorskog i rečnog saobraćaja. Najveći broj upravnih funkcija u ovim oblastima prenesen je na republike, dok su u nadležnosti saveznih organa zadržane samo neke najvažnije funkcije koje po svom karakteru nisu mogle biti decentralizovane.

U 1962. godini preduzimane su dalje mere na izdavanju iz savezne uprave onih delatnosti koje nemaju upravni karakter niti su neposredno vezane za rad Saveznog izvršnog veća ili organa uprave. Nekoliko upravnih ustanova dobilo je status samostalnih ustanova. Ovakav proces odvijao se i u ostalim političkoteritorijalnim jedinicama.

U vezi s merama koje su preduzimane u cilju poboljšanja rada državne uprave i uklanjanja slabosti i u ovoj oblasti, izvršene su potrebne izmene u Zakonu o javnim službenicima, kojima se preciznije određuje šta se smatra službenom tajnom, uz istovremeno obezbeđivanje javnosti rada organa državne uprave; pooštrene su i disciplinske kazne za delo odavanja službene tajne; regulisan je honorarni rad službenika i stvoreni uslovi za elastičnije rešavanje kadrovskih pitanja.

Od posebnog značaja za dalje jačanje organa državne uprave i za osposobljavanje za izvršavanje zadataka, jesu proučavanja i pripreme za uvođenje sistema raspodele dohotka i u organima uprave. U tom cilju vršena su u nekoliko organa državne uprave u toku 1962. godine izvesna proveravanja i preduzimane druge mere. Međutim, i pored već stečenih pozitivnih iskustava, još uvek ostaju problemi za čije rešavanje su nužna dalja proveravanja radi uvođenja sistema raspodele dohotka na osnovu samoupravljanja. Naročito se postavlja pitanje načina obezbeđivanja sredstava za rad državnih organa i vezivanja tih sredstava za porast društvene produktivnosti rada i nacionalnog dohotka.

Sve ove promene, kao i mere na učvršćivanju lične odgovornosti službenika, ukazale su, s jedne strane, na potrebu jedinstvenog regulisanja nekih osnovnih odnosa organa državne uprave u novom ustavnom sistemu, a s druge strane, na potrebu za što potpunijom decentralizacijom u rešavanju organizacionih i kadrovskih pitanja organa uprave. Svakako da ove promene ne samo da neće oslabiti funkcionalnu povezanost i međusobnu saradnju organa uprave raznih političkoteritorijalnih jedinica, već će ih i ojačati, a naročito u oblasti nadzora i izvršavanja zakona.

(Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu).

UNUTRAŠNJA POLITIKA U 1962.

1. U oblasti unutrašnje politike Savezno izvršno veće je u toku 1962, kao i ranijih godina, preduzimalo one mere koje su u prvom redu imale za cilj da doprinose daljem razvijanju, jačanju i produbljivanju neposredne socijalističke demokratije i većoj društvenoj ulozi radnog čoveka, kao i stalnom proširivanju i svestranom zaštiti onih uslova koji omogućavaju što potpuniju afirmaciju ljudske ličnosti u socijalističkom društvu.¹ U skladu s tim, u izgradnji celokupnog društvenog i političkog sistema i uporedo sa svestranim razvitkom jugoslovenske socijalističke zajednice sve više su se razvijali i proširivali objektivni uslovi, sredstva i metodi ostvarivanja i zaštite prava građana. U tom smislu usavršavani su i komunalni sistem i sistem samoupravljanja. Postepeno je vršeno proširivanje radničkog i društvenog upravljanja na sva područja društvenog života i stalno jačan materijalni položaj organa samoupravljanja i komununa. Učinjene su znatne promene u odnosima i sistemu raspodele — u pravcu razvijanja sve slobodnijih ekonomskih i društvenih socijalističkih odnosa.

U takvom procesu i uslovima društvenog razvoja, svaki pojedinac u socijalističkom društvu objektivno se nalazi u centru zbivanja političkog i društvenog kretanja, i kao proizvođač i upravljač postaje sve značajniji faktor, koji, putem sve šireg i svakodnevnog učešća u rešavanju društvenih pitanja, sa sve većim uticajem učestvuje u društveno-političkom životu i u ostvarivanju i zaštiti svojih prava, ličnih i društvenih interesa. Sve je to imalo snažan odraz i na jačanje i razvijanje političkog života u zemlji, na sve puniju političku i društvenu afirmaciju svakog pojedinca, građanina naše socijalističke zajednice.

U toku 1962. nastavljani su naporu i preduzimane mere da se daljim jačanjem samoupravnih prava u društvu samoupravljanju kroz razne oblike neposredne demokratije još više omogući razvijanje što punije stvaralačke inicijative svih građana našeg društva, zasnovane na demokratskom i humanom odnosu među ljudima, da bi se još doslednije i celovitije ojačao uticaj svakog pojedinca na razvoj društvenih odnosa naše socijalističke zajednice. Snažan podsticaj u tom smislu dali su Pismo Izvršnog komiteta CK SKJ, govor druga Tita u Splitu, zaključci Četvrtog plenuma CK SKJ, kao i zaključci i smernice Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ. Politika i stavovi koji su došli do izražaja u ovim dokumentima imali su izvanredno velik značaj za čitav naš društveni i politički sistem i za politički život u celini. Oni su doprineli da se u toku protekle godine snažno dalje razvije politička aktivnost i široka društvena akcija za otklanjanje nedostataka i prevazilaženje postojećih teškoća i problema i njihovih izvora u našem društvenom razvoju, za dalje jačanje radničkog i društvenog upravljanja, za razvijanje javne društvene kontrole i dalje jačanje prava građana, za dalje učvršćenje jedinstva radnih ljudi Jugoslavije, — za što potpuniju afirmaciju najpozitivnijih kretanja u našem socijalističkom razvoju. Takva politika i stavovi i tako široka društvena akcija koja se u njihovom sprovođenju razvila u protekloj godini, dali su osnovna obeležja i merama koje je Savezno izvršno veće preduzimalo u oblasti unutrašnje politike.

Za ostvarivanje demokratskih prava građana, društvenih organizacija i udruženja i njihov sve veći uticaj u društvu

životu, od posebne je važnosti politika Saveznog izvršnog veća usmeravana na razvijanje i unapređivanje demokratskih institucija u oblasti informativne delatnosti. Nastojanja na ovom području našla su izraz i u Zakonu o štampi i drugim vidovima informacija, koji je Savezna narodna skupština usvojila u 1960. Daljim proširivanjem i daljom zaštitom prava slobodnog izražavanja mišljenja i pogleda, širenja i korišćenja izvora i sredstava informacija, znatno su prošireni uslovi koji su doprineli potpunijem obaveštavanju naših građana i javnosti uopšte o radu državnih i društvenih organa, kao i drugim događajima i pojavama u svim oblastima našeg društvenog života. Time su prošireni uslovi i dalje porasle mogućnosti da i sami građani, putem štampe i drugih vidova informacija, u javnosti sve aktivnije učestvuju u rešavanju najrazličitijih pitanja društvenog života, što takođe predstavlja značajan faktor u vršenju društvenog uticaja i društvene kontrole u našoj socijalističkoj zajednici.

Nastojanja Saveznog izvršnog veća bila su naročito usmerena u pravcu preduzimanja onih mera koje su doprinosile otklanjanju izvesnih negativnih pojava i deformacija u našem društvu i političkom životu, kao i daljem razvoju našeg socijalističkog društvenog sistema i učvršćenju jedinstva radnih ljudi socijalističke Jugoslavije. U tom smislu su od posebnog značaja nastojanja i preduzimanje odlučnih mera za veće poštovanje zakonitosti i veću odgovornost političkih i državnih organa u federaciji, republikama i komunama. Takva nastojanja došla su do izražaja i u merama za efikasnije delovanje saveznih i drugih organa uprave, kao i u donošenju novih i izmenama pojedinih postojećih propisa, koje je Savezna narodna skupština usvojila u toku 1962. godine.

Posebnu pažnju u toku protekle godine Savezno izvršno veće je poklonilo pitanjima i problemima emigracije. U tom pogledu nastavljeni su politika koju je Savezno izvršno veće sprovodilo i ranijih godina, a koja je našla svoj izraz naročito u izjavi potpredsednika Saveznog izvršnog veća Aleksandra Rankovića u julu 1961. godine. U protekloj godini preduzete su konkretne i svestrane mere u pravcu omogućavanja svim građanima jugoslovenskog porekla u inostranstvu da što lakše i jednostavnije regulišu sva svoja pitanja koja proističu iz njihovog odnosa prema FNRJ. Savezno izvršno veće je imalo pri tome u vidu i znatne promene koje su, naročito poslednjih godina, nastale kod najvećeg dela onih jugoslovenskih građana koji su se sticajem raznih okolnosti našli u emigraciji u inostranstvu. Ovim promenama doprineli su, pre svega, snažan i svestran razvitak socijalističke Jugoslavije i njen ugled u svetu, ali takođe i stalna briga Saveznog izvršnog veća i vođenje računa o prilikama pod kojima žive raseljena lica jugoslovenskog porekla. U skladu s tim, najveći deo emigracije i naših iseljenika je sa odobravanjem prihvatio stav Saveznog izvršnog veća u odnosu na emigraciju, izražen u navedenoj izjavi potpredsednika Saveznog izvršnog veća Aleksandra Rankovića.

Briga Saveznog izvršnog veća u pogledu regulisanja statusa jugoslovenskih građana u inostranstvu i njihovog odnosa prema FNRJ, došla je naročito do izražaja u Zakonu o amnestiji, koji je Savezna narodna skupština donela u martu 1962. U zakonu su došli do punog izražaja humanizam našeg društva, poštovanje ljudske ličnosti i želja da se pomogne onima na koje se amnestija odnosi da nađu svoj pravi put. U sprovođenju ovog zakona i politike koja je u njemu došla do izražaja, Savezno izvršno veće je preduzelo i niz drugih mera, naročito u pravcu liberalizacije graničnog i pograničnog prometa.

2. Proces razvoja socijalističkog društvenog sistema, u kojem su se izgrađivali i učvršćivali novi društveni odnosi u svim oblastima društvenog života, imao je uticaja i na razvijanje odnosa u oblasti položaja i delovanja verskih zajednica. Savezno izvršno veće se i u svojoj praksi rukovodilo principom da se što potpunije primene ustavna načela slobode savesti i veroispovedi i slobodnog delovanja i jednakog pravnog položaja svih verskih zajednica, kao i da se u tom pogledu dosledno sprovode zakonski i drugi

¹ O unutrašnjoj politici u 1961. vidi »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 111 (21). — Prim. Red.

odgovarajući propisi, čime se obezbeđuje puno poštovanje verskih sloboda u našoj zemlji. Ovome je doprinelo i to što su narodne republike, u skladu sa ovlašćenjima iz saveznog Zakona o pravnom položaju verskih zajednica, donele u toku 1961. i 1962. i bliže propise (uredbe) za izvršenje ovog zakona.

Takvim stavom i doslednom politikom u ovoj oblasti obezbeđeni su svi uslovi za razvijanje normalnih odnosa između crkve i države. Ako se posmatra period mandata ove Skupštine, može se reći da je na području odnosa sa verskim zajednicama postignut napredak. U tom smislu razmatrana su i uspešno rešavana mnoga konkretna pitanja koja su bila od interesa i za državu i za verske zajednice. Praksa je potvrdila da se kroz saradnju i direktne kontakte između odgovornih predstavnika verskih zajednica u zemlji i nadležnih državnih organa, mogu uspešno rešavati konkretna pitanja iz ove oblasti.

Većina verskih zajednica ispoljava pozitivne stavove prema društvenoj stvarnosti i političkom uređenju zemlje, nastojeći da nađe svoje mesto u novim društvenim odnosima. Proces prilagođavanja verskih zajednica ovim uslovima nije bio jednak kod svih verskih zajednica. Tome je doprinelo više faktora (istorijski, organizacioni i još neki drugi). Sa Pravoslavnom crkvom — srpskom i makedonskom — i Islamskom verskom zajednicom odnosi su normalni, i oni se iz godine u godinu dalje unapređuju. Normalni su odnosi i sa protestantskim, kao i drugim manjim verskim zajednicama. U procesu razvoja odnosa između katoličke crkve i države, sudeći po izvesnim pojavama koje se manifestuju u ovoj crkvi u poslednje vreme, kao i aktima njenih službenih predstavnika, posebno po mnogobrojnim kontaktima — uključujući i kontakte najviših predstavnika ove crkve u zemlji — s predstavnicima vlasti, zapažaju se poslednjih godina sve više takve tendencije koje, ako se nastave, mogu dovesti do još pozitivnijih promena u odnosima između ove crkve i države. Nema sumnje da je to rezultat kako doslednog sprovođenja principijelne politike od strane države u pogledu versko-crkvenih pitanja i u odnosima sa svim verskim zajednicama, tako i realističnijeg sagledavanja novih uslova i društvene stvarnosti od strane odgovornih predstavnika katoličke crkve.

3. U oblasti pravosuđa, u proteklom periodu bila je karakteristična intenzivna delatnost na kompleksnom proučavanju osnovnih problema pravosuđa, organizacije sudova i njihovog rada. Ova delatnost odvijala se u duhu opštih intencija i smernica Saveznog izvršnog veća — u težnji da se organizacija i delatnost sudova i drugih pravosudnih organa razvijaju što skladnije sa promenama do kojih je poslednjih godina došlo u razvoju našeg društvenog i političkog sistema, a naročito sa potrebama građana, organizacija i ustanova u oblasti sudske zaštite. Diskusije o ovim pitanjima privedene su kraju i osnovni stavovi i rešenja do kojih se došlo dobili su svoj izraz u Prednacrtu novog ustava. Niz drugih pitanja organizaciono-procesne prirode biće rešen u republičkim ustavima, zakonima i drugim propisima iz oblasti pravosuđa, u skladu sa odredbama novog Ustava.

U duhu takve politike Saveznog izvršnog veća, izvršene su značajne izmene u finansiranju sudova i javnih tužilaštava. Izmenama Zakona o sudovima, Zakona o privrednim sudovima i Zakona o javnom tužilaštvu omogućeno je da

se finansiranje sreskih i okružnih sudova i sreskih i okružnih javnih tužilaštava prenese na opštine i srezove. U pojedinim republikama već sada se, korišćenjem tih ovlašćenja, sredstva za finansiranje okružnih sudova obezbeđuju u budžetima srezova, a sreskih sudova u budžetima opština. Prenosjenje nadležnosti za finansiranje sudova na opštine i srezove imalo je za posledicu veći interes i brigu narodnih odbora za probleme i potrebe sudova, što doprinosi i poboljšanju materijalnih i drugih uslova za rad organa pravosuđa.

U proteklom petogodišnjem periodu Savezno izvršno veće je nastojalo da se ubrza rad na upotpunjavanju pravosudnog zakonodavstva. Između ostalog, kodifikovana je materija privrednih prestupa i donet Zakon o privrednim prestupima, izvršene su znatnije izmene i dopune Krivičnog zakonika, kao i izmene nekih drugih pravosudnih zakona koje su se pokazale nužnim. Taj proces upotpunjavanja pravosudnog zakonodavstva bio je u toku poslednje godine nešto usporen u očekivanju novog Ustava, koji treba da formuliše osnovne principe i odredbe na osnovu kojih će se to zakonodavstvo dalje razvijati. Međutim, sada, uporedno sa izradom i donošenjem novog Ustava, moguće je i potrebno intenzivnije nastaviti rad na pripremanju novih organizacionih zakona, a naročito zakona iz oblasti imovinskog prava, čiji se nedostatak oseća u pravosuđu.

Savezno izvršno veće poklanjalo je naročitu pažnju stvaranju povoljnijih uslova za rad sudova i javnih tužilaštava. U tom pogledu posebnu brigu Saveznog izvršnog veća, kao i republičkih izvršnih veća, predstavljala je izgradnja sudskih zgrada, čije se finansiranje vrši na osnovu posebnih saveznih i republičkih propisa. Ova izgradnja, kojom, zbog lošeg stanja sudskih zgrada, treba da bude obuhvaćeno oko dve trećine sudova, odvija se na osnovu utvrdjenih republičkih planova i programa.

Poslednjih godina izvesnu teškoću u radu pravosudnih organa predstavljao je nedovoljan priliv mladih stručnih kadrova u sudove i druge pravosudne organe. Da bi se ovo stanje popravilo, Savezno izvršno veće je preduzelo mere za poboljšanje materijalnog položaja kadrova u pravosuđu, tako da je fluktuacija ovih kadrova u protekloj godini uglavnom zaustavljena i već se oseća priliv mladih stručnih kadrova u sudovima.

Zahvaljujući spomenutim merama koje su preduzimale političko-predstavnička tela i izvršna veća u pravcu unapređenja pravosuđa, i zahvaljujući zalaganju samih pravosudnih organa, može se konstatovati da su ti organi u ovom periodu sa uspehom izvršavali svoje funkcije. Sudovi, javna tužilaštva i pravobranilaštva počeli su sistematski da izučavaju društvene pojave na koje nailaze u svom radu, nastojeći da ih sagledaju u opštem sklopu i razvoju našeg društva i da u tom smislu i duhu tumače i primenjuju zakon. Sve se to pozitivno odrazilo i odražava u učvršćivanju zakonitosti i efikasnijoj zaštiti prava i interesa građana i društvenih organizacija i ustanova. Nastavljajući ovaj pozitivni tok u razvoju pravosuđa i delatnosti pravosudnih organa, Savezno izvršno veće će i ubuduće poklanjati punu pažnju problemima pravosuđa i preduzimati odgovarajuće zakonodavne, organizacione i druge mere za uklanjanje nedostataka koji još postoje u radu pravosudnih organa, kao i za dalje poboljšavanje njihove delatnosti.

(Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.)

ORGANIZACIJA

I RAD SAVEZNOG
IZVRŠNOG VEĆA U 1962.¹

1. Savezno izvršno veće je u toku protekle godine saradivalo sa Ustavnom komisijom na pripremi Nacrta novog ustava Jugoslavije. Članovi Saveznog izvršnog veća kao članovi Ustavne komisije učestvovali su ne samo u pretresanju i pripremi materijala, nego i u izradi Prednacrta i docnije Nacrta ustava. Isto tako i ostali članovi Veća su konsultovani, učestvovali su na sednicama Komisije i davali svoje predloge i primedbe.

Savezni organi, svaki u svom delokrugu, proučavali su probleme i davali mišljenje na stavove Ustavne komisije o najrazličitijim područjima društveno-ekonomskog i političkog sistema koja obuhvata Nacrt ustava. Pojedini odbori Veća, kao i organi uprave i druga tela Veća, održavali su, po svojoj inicijativi ili na predlog Ustavne komisije, sastanke radi pretresanja problema za čije rešavanje su bili zainteresovani ili pozvani da dadu svoje mišljenje. Pravni savet i zakonodavno-pravne službe Veća sistematski su učestvovali u sastavljanju i pretresanju problema i nacrta na osnovu kojih je sastavljen Prednacrt i docnije Nacrt ustava. U ovim okvirima razvijana je potrebna saradnja i na izradi republičkih ustava.

Savezno izvršno veće je, u saglasnosti sa Ustavnom komisijom, pripremalo nacрте zakona i drugih mera koji su neophodni za uvođenje u život novog Ustava i prelazak na novi ustavni sistem.

2. U 1962. godini održano je 15 sednica Saveznog izvršnog veća, sa ukupno 339 tačaka dnevnog reda. Najveći broj pitanja, preko 60%, odnosio se na predloge iz oblasti privrede. Iz socijalne politike i zdrastva bila su 25 predloga, iz oblasti prosvete i kulture 17, a 36 su se odnosila na organizaciona i upravna pitanja. Preostala 53 predloga odnosila su se na oblasti unutrašnje i spoljne politike, narodnu odbranu, kadrovska i druga pitanja.

U 1962. godini Savezno izvršno veće i savezna uprava pripremili su niz zakona i drugih akata koje donosi Savezna narodna skupština. Tako je pripremljen ukupno 71 predlog zakona i 30 predloga odluka koje je Savezna narodna skupština usvojila. Od ukupnog broja zakona, 47 su bile izmene i dopune ranije donetih zakona. Od značajnijih zakona koji su usvojeni na predlog Saveznog izvršnog veća, treba spomenuti zakone o prometu robe i usluga sa inostranstvom, o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, o zdravstvenom osiguranju, o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu i o društvenoj kontroli cena, kao i Rezoluciju o unutrašnjoj trgovini.

U protekloj godini Savezno izvršno veće donelo je ukupno 84 uredbе (od toga 44 uredbе o izmenama i dopunama ranije donetih uredbа), 177 odluka, 4 uputstva, 156 rešenja i 1 preporuku. Doneto je i više zaključaka internog karaktera. Od ukupnog broja donetih uredbа 37 su organizacionog karaktera, 33 iz oblasti privrede, a 14 iz ostalih oblasti. Savezno izvršno veće je i u protekloj godini koristilo ovlašćenje iz tačke II skupštinske Odluke o potvrdi uredbа Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu, pa je donelo 10 izmena i dopuna uredbа koje je Savezna narodna skupština potvrdila. Isto tako, Savezno izvršno

veće ratifikovalo je odnosno odobrilo 196 međunarodnih ugovora i sporazuma.

U poređenju sa prethodnim godinama, normativna aktivnost izgleda ovako:

	1958	1959	1960	1961	1962
Savezna narodna skupština					
Zakoni (uključujući i društvene planove)	26	61	38	69	71
Odluke	29	36	16	40	30
Rezolucije	1	—	1	—	1
Preporuke	1	—	1	1	—
Savezno izvršno veće					
Uredbe	102	89	73	78	84
Odluke	183	223	172	235	177
Rešenja	97	86	128	102	156
Ratifikacije	213	185	175	239	196

Iz pregleda se vidi da je Savezna narodna skupština, na predlog Saveznog izvršnog veća, u svom četvrtom sazivu (od aprila 1958. do kraja 1962) donela ukupno 265 zakona, 151 odluku, 3 rezolucije i 3 preporuke. U istom periodu Savezno izvršno veće donelo je 426 uredbа, 990 odluka, 569 rešenja i ratifikovalo odnosno odobrilo 1.008 međunarodnih ugovora i sporazuma.

3. U 1962. godini doneta je Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća, kojom su izvršene izvesne organizacione promene u Saveznom izvršnom veću u cilju da se obezbedi veća efikasnost u njegovom radu, a naročito da se preciznije utvrde uloga i odgovornost pojedinih odbora Veća, da se jasnije utvrde odnos i ovlašćenja odbora Veća prema odgovarajućim savezним organima uprave u pogledu usklađivanja rada tih organa i davanja smernica za njihov rad.

Izmenama koje se odnose na delokrug *Koordinacionog odbora* posebno je istaknuta politička uloga ovog odbora u ostvarivanju opšte i ekonomske politike Savezne narodne skupštine i Saveznog izvršnog veća. U tom cilju, uredbom je propisano da Koordinacioni odbor donosi zaključke i preduzima mere za sprovođenje utvrđene politike, utvrđuje načela i smernice za izradu saveznih zakona i drugih saveznih propisa i pretresa nacрте zakona i drugih propisa u oblasti društvenog i privrednog sistema, spoljne politike, narodne odbrane i organizacije državne uprave, kao i osnove saveznog društvenog plana i saveznog budžeta.

U oblasti privrede, umesto ranijih Odbora za perspektivni društveni plan i Odbora za privredu formirani su *Odbor za društveni plan* i *Odbor za opšta privredna pitanja*. Pored njih ostao je i dalje *Odbor za ekonomske odnose sa inostranstvom*. Odbor za društveni plan razmatra pitanja koja se tiču pripremanja i izvršavanja kako perspektivnog, tako i godišnjih saveznih društvenih planova, daje smernice za izradu tih planova i predlaže Veću mere za izvršavanje saveznog društvenog plana. U delokrugu Odbora za opšta privredna pitanja ostala su pitanja koja se odnose na privredna kretanja i tekuću ekonomsku politiku i na predlaganje mera za ostvarivanje te politike. Pored pitanja koja su i dosad spadala u njegov delokrug, Odboru za ekonomske odnose sa inostranstvom stavljen je posebno u zadatak pretresanje pitanja koja se odnose na platni bilans i predlaganje mera kako u pogledu ostvarivanja platnog bilansa, tako i drugih mera u oblasti ekonomskih i finansijskih odnosa sa inostranstvom. — Opšta pitanja ekonomske politike pretresaju se u *Odboru za privrednu koordinaciju*, u kome se vrši i koordiniranje delatnosti odbora Veća u ekonomskim pitanjima. U skladu sa ovakvom funkcijom, predsednik ovog odbora je jedan od potpredsednika Saveznog izvršnog veća, a članovi odbora su predsednici odbora Veća u oblasti privrede, predsednik Savezne privredne komore i drugi funkcioneri koje odredi Veće,

¹ O organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća u 1961. godini vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 114 (24). — Prim. Red.

Pored navedenih odbora, obrazovan je i *Odbor za pitanja naučnoistraživačkog rada*, u čiji delokrug spadaju, u okviru nadležnosti federacije, pitanja politike razvika oblasti naučnoistraživačkog rada i saradnje između organa i društvenih tela federacije i narodnih republika u toj oblasti, kao i pitanja koordinacije rada saveznih organa i društvenih tela federacije koji se bave organizacijom naučnoistraživačkog rada.

Pošto je utvrđivanje smernica za izradu saveznog budžeta i pretresanje osnova budžeta preneto u delokrug Koordinacionog odbora, a s obzirom na obrazovanje novog Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za savezni budžet i opštu upravu, nije više bilo potrebe za Odborom za budžet i službenička pitanja, te je ovaj odbor ukinut.

Polovinom godine Savezna narodna skupština razrešila je, zbog odlaska na nove dužnosti, dotadašnje članove Saveznog izvršnog veća Lidiju Šentjurs, Ljupča Arsova i Slobodana Penezića, koji je postao član Saveznog izvršnog veća po svom položaju, s obzirom da je izabran za predsednika Izvršnog veća NR Srbije. Isto tako, novoizabrani predsednici republičkih izvršnih veća Zvonko Brkić, Viktor Avbelj i Đoko Pajković postali su po svom položaju članovi Saveznog izvršnog veća, a Savezna narodna skupština za nove članove Saveznog izvršnog veća izabrala je Miloša Minića, Jakova Blaževića, Borisa Krajgera, Kira Gligorova i Džemala Bijedića. Prema tome, broj članova Veća povećao se od 29 na 31, odnosno od 35 na 37, računajući i predsednike republičkih izvršnih veća.

Saglasno ovim promenama, došlo je do izmena i u sastavu odbora i komisija Saveznog izvršnog veća, tako da je u vreme podnošenja ovog izveštaja njihov sastav bio sledeći:

Koordinacioni odbor:

1. Edvard Kardelj — predsednik
2. Aleksandar Ranković, potpredsednik Veća
3. Rodoljub Čolaković, potpredsednik Veća
4. Mijalko Todorović, potpredsednik Veća
5. Jakov Blažević, član Veća — predsednik Savezne privredne komore
6. Krste Crvenkovski, član Veća — predsednik Odbora za prosvetu i kulturu
7. Ivan Gošnjak, član Veća — državni sekretar za poslove narodne odbrane
8. Avdo Humo, član Veća — predsednik Odbora za ekonomske odnose sa inostranstvom
9. Boris Krajger, član Veća — predsednik Odbora za opšta privredna pitanja
10. Miloš Minić, član Veća — predsednik Odbora za društveni plan
11. Koča Popović, član Veća — državni sekretar za inostrane poslove
12. Milentije Popović, član Veća — predsednik Odbora za pitanja naučnoistraživačkog rada
13. Veljko Zeković, sekretar Veća

Odbor za unutrašnju politiku:

1. Aleksandar Ranković — predsednik
2. Avdo Humo, član Veća
3. Dobrivoje Radosavljević, član Veća
4. Svetislav Stefanović, član Veća
5. Josip Hrnčević, član Veća
6. Slobodan Penezić, član Veća
7. Ivan Krajačić, član Veća
8. Uglješa Danilović, predsednik Odbora za unutrašnju politiku Izvršnog veća NR Bosne i Hercegovine
9. Mitja Ribičić, predsednik Odbora za unutrašnju politiku Izvršnog veća NR Slovenije
10. Mite Micačkov, predsednik Odbora za unutrašnju politiku Izvršnog veća NR Makedonije
11. Andrija Mugoša, predsednik Odbora za unutrašnju politiku Izvršnog veća Crne Gore
12. Branko Jevremović, savezni javni tužilac

Odbor za privrednu koordinaciju:

1. Mijalko Todorović — predsednik
2. predsednik Odbora za društveni plan
3. predsednik Odbora za opšta privredna pitanja
4. predsednik Odbora za ekonomske odnose sa inostranstvom
5. predsednik Savezne privredne komore
6. generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje

Odbor za društveni plan:

1. Miloš Minić — predsednik
2. generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje
3. predsednik Savezne privredne komore
4. državni sekretar za spoljnu trgovinu
5. državni sekretar za poslove finansija
6. sekretar Saveznog izvršnog veća za opšte privredne poslove
7. sekretar Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije
- 8—13. predsednici odbora za društveni plan izvršnih veća narodnih republika

Odbor za opšta privredna pitanja:

1. Boris Krajger — predsednik
2. predsednik Savezne privredne komore*
3. sekretar Saveznog izvršnog veća za industriju
4. sekretar Saveznog izvršnog veća za poljoprivredu i šumarstvo
5. sekretar Saveznog izvršnog veća za saobraćaj i veze
6. sekretar Saveznog izvršnog veća za trgovinu i turizam
7. sekretar Saveznog izvršnog veća za rad
8. državni sekretar za spoljnu trgovinu
9. državni sekretar za poslove finansija
10. sekretar Saveznog izvršnog veća za opšte privredne poslove
11. potpredsednik Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije
12. guverner Narodne banke FNRJ
13. direktor u Saveznom zavodu za privredno planiranje u čiji delokrug spadaju poslovi izvršavanja plana

Odbor za ekonomske odnose sa inostranstvom:

1. Avdo Humo — predsednik
2. državni sekretar za spoljnu trgovinu
3. sekretar Saveznog izvršnog veća za trgovinu i turizam
4. sekretar Saveznog izvršnog veća za saobraćaj i veze
5. sekretar Saveznog izvršnog veća za industriju
6. državni sekretar za poslove finansija
7. pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove (za ekonomski sektor)
8. direktor Saveznog zavoda za međunarodnu tehničku saradnju
9. direktor u Saveznom zavodu za privredno planiranje u čiji delokrug spadaju poslovi planiranja izvoza i uvoza
10. potpredsednik Savezne privredne komore u čiji delokrug spadaju spoljnotrgovinski poslovi
11. predsednik Upravnog odbora Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu
12. viceguverner Narodne banke FNRJ

* Odlukom o imenovanju članova odbora iz oblasti privrede (»Službeni list FNRJ«, br. 25/62), članovi tih odbora određeni su po funkcijama. Njima je dato ovlašćenje da mogu, u saglasnosti sa predsednikom odgovarajućeg odbora, odrediti da u radu odbora umesto njih učestvuju njihovi zamenci. Na osnovu ovog ovlašćenja, u radu Odbora za opšta privredna pitanja učestvuje određeni potpredsednik Savezne privredne komore.

Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku:

1. Moma Marković — predsjednik
2. Velimir Stojnić, član Veća
3. Džemal Bijedić, član Veća
4. Vojo Biljanović, državni podsekretar u Sekretarijatu Saveznog izvršnog veća za narodno zdravlje i socijalnu politiku
5. Herbert Kraus, direktor Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu
6. Zdenko Has, direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje
7. Zehra Muidović, savezni narodni poslanik
8. Olga Vrabčić, sekretar Centralnog veća SSJ
- 9—14. za pitanja zdravstva — članovi republičkih izvršnih veća kojima su povereni poslovi zdravstva, a za pitanja socijalne politike — članovi republičkih izvršnih veća kojima su povereni poslovi socijalne politike

Odbor za prosvetu i kulturu:

1. Krste Crvenkovski — predsjednik
2. Krsto Popivoda, član Veća
3. Džemal Bijedić, član Veća
4. sekretar Saveznog izvršnog veća za informacije
5. Dragomir Vučinić, sekretar Komisije za kulturne veze sa inostranstvom
6. Tomislav Badovinac, predsjednik Centralnog komiteta Saveza omladine Jugoslavije
7. Ašer Deleon, sekretar Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije
- 8—13. za pitanja prosvete — članovi republičkih izvršnih veća kojima su povereni poslovi prosvete, a za pitanja kulture — članovi republičkih izvršnih veća kojima su povereni poslovi kulture

Odbor za pitanja naučnoistraživačkog rada:

1. Milentije Popović — predsjednik
2. predsjednik Savezne komisije za nuklearnu energiju
3. sekretar Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu
4. predsjednik Saveznog saveta za naučni rad

5. generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje
6. predsjednik Saveta Jugoslovenske narodne armije za naučni rad
7. predstavnik Savezne privredne komore
8. direktor Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu
- 9—14. članovi izvršnih veća ili drugi funkcioneri koje za to odrede izvršna veća narodnih republika

Administrativna komisija:

1. Vladimir Popović — predsjednik
2. Slobodan Penezić, član Veća
3. Svetislav Stefanović, član Veća

Komisija za pomilovanja:

1. Ivan Krajačić — predsjednik
2. Stevan Doronjski, član Veća
3. Zoran Polić, član Veća

Komisija za predstavke i pritužbe:

1. Josip Hrnčević — predsjednik
2. Krsto Popivoda, član Veća
3. Bogdan Crnobrnja, generalni sekretar Predsednika Republike
4. Grga Jankes, predsjednik Odbora za molbe i žalbe Savezne narodne skupštine
5. Neda Božinović, potpredsjednik Centralnog odbora Saveza boračkih organizacija
6. Savo Medan, član Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije
7. Đuro Stanković, državni podsekretar za unutrašnje poslove
8. Mijat Vuletić, načelnik Biroa za predstavke i pritužbe Saveznog izvršnog veća

(Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.)

AKTUELNI PROBLEMI SELA I ZADACI SOCIJALISTIČKOG SAVEZA

ZAKLJUČCI SAVEZNOG ODBORA SSRNJ

U Beogradu je 15. i 16. marta 1963. godine održan IV plenum Saveznog odbora SSRNJ o aktuelnim problemima sela i zadacima Socijalističkog saveza, kome su prisustvovali i predsednici sreskih odbora SSRNJ i predstavnici društveno-političkih organizacija. Na osnovu referata, analize dostavljene Plenumu, i diskusije, imajući u vidu odluke IX plenuma Saveznog odbora SSRNJ i IV plenuma CK SKJ, Savezni odbor SSRNJ donosi sledeće zaključke o zadacima Socijalističkog saveza u rešavanju aktuelnih problema sela.

I

Četvrti plenum Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije ističe da su opšti privredni i društveni razvoj zemlje, sprovođenje osnovnih smernica agrarne politike, kao i stalno delovanje društveno-političkih snaga, pre svega Saveza komunista, Socijalističkog saveza i Saveza omladine, doveli do velikih društveno-ekonomskih promena na selu i u poljoprivredi.¹ Brzo se menja ekonomsko-proizvodna, demografska, socijalna, kulturno-obrazovna struktura sela, što uslovljava i nov način društveno-političkog delovanja u seoskoj sredini.

Značajno je porasla materijalna osnova društvenih gazdinstava i njihov udeo u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji, naročito za tržište. Povezivanje individualnih gazdinstava sa krupnim socijalističkim poljoprivrednim organizacijama daje sve veće ekonomske rezultate. Uz to sve više seoskog stanovništva nalazi svoju životnu orijentaciju u društvenoj privredi — industriji, drugim delatnostima i društvenoj poljoprivredi.

Zahvaljujući opštem privrednom razvoju i veoma raširenoj delatnosti na rešavanju komunalnih pitanja, saobraćaja, elektrifikacije, a posebno razvijenosti mreže osnovnih škola i raznovrsnim oblicima kulturno-prosvetne aktivnosti, selo doživljava i kulturni preobražaj, koji se snažno odražava na način proizvodnje i život stanovništva na selu.

Kao rezultat opšteg ekonomskog napretka i promena stalno se poboljšavaju uslovi života stanovništva u seoskim naseljima. Ovo je naročito izrazito u krajevima u kojima je razvoj industrije i poljoprivrede bio brži.

Kroz postojeće oblike samoupravljanja na selu i u poljoprivredi sve je veći uticaj radnog čoveka. U razvoju samoupravljanja afirmisali su se Socijalistički savez radnog naroda, i druge društveno-političke organizacije.

II

1. Osnovni zadatak socijalističkih snaga jeste da podstiču i usmeravaju sva progresivna kretanja u društvenoj i ekonomskoj strukturi sela, da brže razvijaju savremenu društvenu proizvodnju, menjaju društvene odnose i način života u seoskim naseljima, razvijaju društveno-političku i kulturno-prosvetnu aktivnost.

2. Krupna društvena poljoprivreda omogućuje brzo povećanje proizvodnje, stvara osnovu njene dugoročne stabilizacije i predstavlja materijalnu osnovu za dinamičniji ekonomski, kulturni i opšti napredak. Sve društvene snage treba da pomažu jačanju društvenih poljoprivrednih orga-

nizacija kao osnovnih ekonomsko-proizvodnih nosilaca preobražaja poljoprivrede. Naročito treba obratiti pažnju povećanju njihovih obradivih površina, modernizaciji proizvodnje, kako bi se ostvarila visoka i rentabilna produkcija. U tom cilju treba usavršiti i organizaciju proizvodnje, unapređivati sistem unutrašnje raspodele, dalje razvijati rad organa samoupravljanja i društveno-političkih organizacija.

Treba svestrano podržavati napore dobara, zadruga i drugih privrednih organizacija u proširivanju društvenih površina, kultivisanjem pašnjaka i drugih šumskih zemljišta, kupovinom zemlje, arondacijom, komasacijom, zakupom i drugim. To je trajan zadatak koji treba da ide ukorak sa promenama na selu.

3. Socijalistički savez će i dalje ulagati napore za brže osposobljavanje zadruga, njihovo organizaciono i kadrovsko sređivanje, ekonomsko jačanje i osposobljavanje za raznovrsnu proizvodnju. Potrebno je stalno sistematski pomagati zadruge na proširenju ekonomija i proizvodne saradnje sa poljoprivrednim proizvođačima, kako bi što brže izrastale u snažne proizvodno-ekonomske organizacije sposobne da kompleksnije zahvate probleme iz oblasti proizvodnje, prometa, dorade i prerade poljoprivrednih proizvoda i drugih privrednih delatnosti interesantnih sa stanovišta potreba tržišta i zapošljavanja.

Neophodno je jače podsticati zadruge na proizvodnju kao osnovnu delatnost, koja u ukupnom i čistom prihodu zadruga treba da dođe do punijeg izražaja, i u tom smislu putem raspodele stimulirati radne kolektive zadruga.

Zakonske odredbe kojima se garantuje maksimum zemljišta u svojini zemljoradnika i određuje da se zemljište, kao opšte dobro, mora iskorišćavati u skladu sa opštim interesom — jasno postavljaju odnos zajednice prema individualnim proizvođačima. Od sopstvenog rada, proizvodnje i produktivnosti koju će radni seljaci ostvarivati na svom posedu, i sve tešnje saradnje sa društvenim sektorom, zavisi njihova perspektiva i povećanje životnog standarda. Vlasnici zemlje koji su se orijentisali na rad izvan poljoprivrede dužni su da zemlju uspešno obrađuju ili da se, polazeći i od svog ekonomskog interesa, oslobađaju delova poseda.

4. U cilju povećanja poljoprivredne proizvodnje, naročito je potrebno boriti se za primenu Zakona o iskorišćavanju zemljišta, za dosledno sprovođenje svih propisa koji regulišu agrarno-imovinske odnose i način korišćenja zemlje, uz sve veću pomoć privrednih organizacija i stručnih službi. Naročito se to mora zahtevati na zemljištima i u područjima gde je društvo, izgradnjom melioracionih sistema i drugim investicijama, uložilo značajna materijalna sredstva.

5. Proces integracije poljoprivrede, prerađivačke industrije i prometnih organizacija treba podržati i usmeriti u pravcu specijalizacije proizvodnje, šire primene savremene tehnologije, obezbeđujući veću i rentabilniju proizvodnju. U ovaj proces treba aktivnije uključiti i zemljoradničke zadruge.

6. Gazdinstva i zadruge treba da se bore za stručno osposobljavanje proizvođača i za što veći broj sposobnih kadrova, naročito agronoma, veterinaru, ekonomista i tehničara. Organi upravljanja i društveno-političke organizacije treba da se suprotstavljaju tendencijama da se na rukovodećim mestima u zadrugama zadržavaju nestručni kadrovi. Odlučna orijentacija na izgradnju i kadrovsko jačanje zadrugh i poljoprivrednih organizacija zavisi umnogome od stava političkih organa u komuni.

Treba se boriti protiv svih vidova birokratizma, familijarnosti i nestručnog poslovanja u zadrugama, poljoprivrednim dobrima i drugim privrednim organizacijama u ovoj oblasti. Odlučno treba likvidirati rasipništvo i zloupotrebe u rukovanju društvenom imovinom, naročito sa proizvodnim sredstvima, i druge vidove iskorišćavanja zadruga i društvene imovine za lokalističke i lične svrhe.

7. Od izvanrednog je značaja da se u sprovođenju agrarne politike vodi računa o različitim uslovima pojedinih užih i širih područja, različitom stepenu promena na selu, razlikama u strukturi proizvodnje, drugačijim materijalnim i ekonomskim uslovima u pojedinim krajevima.

¹ Vidi: „Društveno-ekonomska kretanja na selu“, „Jug. pregled“, 1962, novembar-december, str. 421—432 (1—12). — Prim. Red.

III

1. U skladu sa zadacima na unapređenju poljoprivrede i drugih privrednih aktivnosti na selu, posebnu pažnju treba pokloniti i stručnom obrazovanju proizvođača. Proizvodne akcije i kooperaciju treba da prate odgovarajući stručni kursovi predavanja i sl. Nosioci stručnog obrazovanja treba da budu zadruge, poljoprivredna dobra, preduzeća, narodni univerziteti, škole i odgovarajuće organizacije. Posebno treba proučiti organizovanje dopunskog obrazovanja omladine posle završene osmogodišnje škole i mogućnosti specijalizovanije orijentacije u završnim razredima osmogodišnje škole.

U onim krajevima u kojima je masovniji odlazak stanovništva u druge privredne delatnosti, bilo u samom selu ili gradu, stručno obrazovanje treba usmeriti na davanje početnih kvalifikacija (stručni kursovi pri školama, zadruga, narodnim univerzitetima i sl.) koji će im omogućiti lakše upošljavanje.

2. Seoska naselja razvijaju se danas na višoj materijalnoj osnovi i u povoljnijim kulturnim i prosvetnim uslovima, naročito tamo gde je ekonomski i društveni razvitak bio brži. Zbog toga je moguće i potrebno da se selo i po privredivanju i po načinu života prilagođava promenjenim materijalnim i kulturnim uslovima, kao i izmenjenoj strukturi stanovništva u seoskim naseljima.

Društveni organi i organizacije treba da budu stalni pokretači stvaranja materijalne osnove ovakvog preobražaja seoskih naselja. Dalja aktivnost na poboljšanju saobraćaja, elektrifikaciji, izgradnji puteva, vodovoda, zdravstvenih stanica, razvijanju mreže trgovačkih i snabdevačkih organizacija, razvijanju izvesnih uslužnih delatnosti, itd. doprineće stvaranju povoljnijih uslova života stanovništva u seoskim naseljima.

3. I pored porasta kulturno-prosvetne aktivnosti, a naročito mreže osnovnog školstva, na selu još nisu iskorišćene sve mogućnosti za njegov brži kulturni preobražaj. Kulturni i prosvetni rad treba da bude najuže povezan sa zadacima koji se postavljaju u vezi sa daljim razvitkom poljoprivrede i seoskih naselja. U tom smislu treba razvijati masovni prosvetni rad na opštem, tehničkom, fizičkom i zdravstvenom prosvetivanju, kao i pružanju znanja o savremenoj ishrani, odevanju i stanovanju.

U pojedinim opštinama, srezovima pa i republikama, neophodan preduslov unapređenja poljoprivrede i menjanja odnosa i načina života u seoskim naseljima predstavlja opismenjavanje stanovništva. U rešavanju ovog problema treba da se sistematski angažuju svi predstavnički organi, društvene organizacije, prosvetni radnici i kulturne ustanove. Zadatak se sastoji u obuhvatanju sve dece osnovnim školovanjem i u opismenjavanju omladine i privredno aktivnog stanovništva, naročito mladež.

Posebnu pažnju treba posvetiti razvoju mreže i programskoj orijentaciji i radu kulturnih i prosvetnih institucija koje deluju u seoskim naseljima: biblioteka, čitaonica, bioskopa, narodnih univerziteta, kulturno-propagandnih centara, amaterskih društava, itd. Kulturne institucije u opštinskim centrima treba jače orijentisati na zadovoljavanje potreba stanovništva seoskih naselja i postepeno izgrađivati kulturne i prosvetne centre u sedištima mesnih zajednica, koje najčešće obuhvataju i veći broj seoskih naselja. Bilo bi isto tako potrebno ponovo pokrenuti akcije na dogradnji zadrugh domova i izgradnji domova kulture i drugih prostorija za društveni život.

Štampa, radio i televizija treba da polaze od toga da je selo snažno zahvaćeno društvenim, ekonomskim i kulturnim preobražajem i da danas u tim naseljima žive svi slojevi stanovništva, čije su potrebe savremenije i veće. Socijalistički savez i ostale društveno-političke organizacije treba da se zalažu za šire prodiranje štampe, i za veći broj radio-aparata i televizora na selu.

U skladu s dosadašnjim društveno-ekonomskim razvitkom seoskih naselja i narednim proizvodnim zadacima, potrebno je da kulturno-prosvetne organizacije, profesionalna i druga udruženja u ovoj oblasti razrade i obogate oblike i sadržinu propagandnog informativnog i masovnog kulturnog rada na selu.

IV

1. U cilju sve šireg učešća radnog čoveka koji živi u seoskom naselju u rešavanju svih problema društvenog razvika Socijalistički savez i ostale društveno-političke organizacije treba da pomognu dalji razvitak samoupravnih organa na selu: mesnih zajednica, zborova građana, radničkih i zadrugh saveza, školskih odbora, mirovnih veća itd. U rešavanju komunalnih, kulturno-prosvetnih, i zdravstvenih, socijalnih i drugih pitanja naročito će velik ulogu imati mesne zajednice, te njihovom osnivanju i radu treba posvetiti punu pažnju.

2. Na zadacima razvika sela i poljoprivrede neophodno je ostvariti punu koordinaciju svih organa i organizacija, naročito Socijalističkog saveza, Sindikata, Saveza omladine i stručnih organizacija.

Socijalistički savez i sindikat treba da razviju veću aktivnost radnika koji žive u seoskim naseljima u političkom životu sela, da ih orijentišu na stručno osposobljavanje i da im pomognu u rešavanju problema povezanih sa uslovima njihovog rada i života.

Neophodna je dalja orijentacija svih društveno-političkih snaga na osposobljavanju žena kao proizvođača i upravljača, na njihovo školovanje i stručno osposobljavanje, što će stalno stvarati uslove za poboljšavanje društvenog položaja žena na selu i za njihovu puniju aktivnost u samoupravnim organima i društveno-političkim organizacijama.

Savez omladine na selu treba sve više da se ispoljava kao aktivna društveno-politička snaga u unapređenju poljoprivrede i načina života u seoskim naseljima. Omladina na selu treba sve svoje sposobnosti da posveti razvijanju savremene poljoprivrede, novih socijalističkih društvenih odnosa i kulturnijeg života. Socijalistički savez i Savez omladine treba da pruže veću podršku razvoju školskih zadruga i sekcija mladih zadruga kao veoma korisnih oblika vaspitanja školske dece i omladine.

3. U dosadašnjem radu Socijalističkog saveza i ostalih političkih organizacija na selu, pored nesumnjivo pozitivnih rezultata koji su postignuti, bilo je i određenih nedostataka i slabosti, ostataka starog kampanjskog načina rada i nedovoljnog sagledavanja političkih problema koji se javljaju u procesu tekućih društveno-ekonomskih kretanja. Četvrti plenum ističe potrebu da rukovodstva i organizacije Socijalističkog saveza razviju po sadržini i oblicima svestranu društveno-političku aktivnost, koja će polaziti od dostignutog stepena ekonomskog i kulturnog razvika sela i društvenih promena i procesa koji se danas odvijaju u poljoprivredi i seoskim naseljima.

Stalnim poboljšavanjem sadržaja rada mesne organizacije na selu treba brže da razvijaju savremenije i efikasnije metode rada, da podstiču rad sekcija, tribina i podružnica. Podružnice, naročito na područjima velikih mesnih organizacija koje obuhvataju i veći broj seoskih naselja, treba više da se bave društveno-političkim problemima sela i komune i da angažuju članstvo na njihovom rešavanju. Pored sekcija za poljoprivredu u komunalna pitanja, treba stvarati i sekcije za zdravstvena, kulturno-prosvetna i druga pitanja.

Više pažnje treba posvetiti učlanjavanju zemljoradnika, naročito žena, u Socijalistički savez i njihovom izboru u rukovodstva Socijalističkog saveza. To će se najefikasnije rešavati ako Socijalistički savez bude što šire mobilisao radne ljude u seoskim naseljima na rešavanju njihovih životnih problema i ako bude delovao kao široki samoupravni organizam u komuni.

V

Društveno-ekonomske promene na selu razvijaju se brzo i neravnomerno i sa nizom specifičnosti. To zahteva da sva rukovodstva Socijalističkog saveza, u saradnji sa drugim društveno-političkim organizacijama i društvenim organima stalno prate ove promene, analiziraju ih i usmeravaju, naročito zbog toga što će se ovi procesi i dalje intenzivirati i što će se, usled nejednakog razvika, javljati niz izdanih političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih problema koje treba rešavati.

PRIVREDA U 1962.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE I OPŠTI USLOVI RAZVOJA PRIVREDE U 1962. Privredu u 1962. karakteriše neravnomernost razvoja: u prvoj polovini godine ispoljen je sporiji, a u drugoj dinamičniji razvoj proizvodnje i privredne aktivnosti uopšte.

Na kretanje privrede, ostvarene rezultate i ispoljene tendencije u 1962. uticao je niz faktora i problema, od kojih su mnogi preneti iz prethodne i ranijih godina.¹ To se u prvom redu odnosi na podbačaj poljoprivredne proizvodnje i usporeniji porast industrijske proizvodnje u 1961, koji su u toj godini doveli do usporavanja opšte privredne aktivnosti i nepovoljno se odrazili i na stanje tržišta, na cene, čiji je opšti nivo povećan, na robnu razmenu sa inostranstvom i na platni bilans, čiji je deficit u 1961. bio znatno povećan. Tome su doprinele i izvesne strukturne neusklađenosti, u prvom redu između proizvodnje i potrošnje, kao i porast svih vidova unutrašnje potrošnje u 1961. iznad nivoa realne materijalne proizvodnje. Pored ovih faktora, čiji su se nepovoljni uticaji preneli iz 1961, na privredna kretanja u 1962. uticao je i podbačaj poljoprivredne proizvodnje u toj godini. Najzad, proces prilagođavanja novim uslovima privredivanja, koji je započeo promenama izvršenim u oblasti privrednog sistema u toku 1961, nije bio završen, mada su pozitivni rezultati ovih promena više počeli da dolaze do izražaja.

U takvim opštim uslovima privredna politika u 1962. bila je usmerena u prvom redu na ubrzanje dinamike proizvodnje, kao preduslova za poboljšanje privredne aktivnosti uopšte, za otklanjanje poremećaja na tržištu, za povećanje spoljnotrgovinske razmene i rešavanje problema platnog bilansa sa inostranstvom, a time i za stabilnija privredna kretanja u celini. Posebna pažnja bila je poklonjena razvoju industrije i poljoprivrede, kao vodećim privrednim oblastima, i otklanjanju smetnji koje su dovele do usporenijeg porasta proizvodnje u prethodnoj godini, kao i usklađivanju svih vidova potrošnje sa realno raspoloživim sredstvima. Opšta nastojanja i konkretne mere privredne politike išli su za tim da se kretanje ličnih dohoda u privredi i ostalim delatnostima uskladi sa porastom proizvodnje i produktivnosti rada, kao i da obim investicija i ostalih oblika opšte potrošnje bude u okvirima realnih materijalnih mogućnosti.

U sklopu zadataka privredne politike u 1962. godini veoma važno mesto zauzimaju i nastojanja na razvijanju spoljne trgovine i rešavanju problema platnog bilansa, što je zahtevalo odgovarajuće mere kako u oblasti poboljšanja organizacije i poslovanja spoljne trgovine, tako i u oblasti proizvodnje i unutrašnje potrošnje. Uporedo sa radom na obezbeđivanju uslova za porast proizvodnje, za sniženje proizvodnih troškova i za jačanje konkurentnih sposobnosti na spoljnom tržištu, najveća pažnja poklonjena je merama za što veći porast izvoza industrijskih proizvoda, kako bi se time ne samo nadoknadilo smanjenje izvoza poljoprivrednih proizvoda, izazvano smanjenjem poljoprivredne proizvodnje u prethodnoj i u 1962. godini, već i obezbedili uslovi za punije korišćenje kapaciteta i širi razvoj industrijske proizvodnje. Istovremeno, u okviru

napora za smanjenje deficita platnog bilansa, išlo se za tim da se uz relativno sporiji opšti porast uvoza osigura predviđeni obim proizvodnje. Na toj osnovi su preduzimane i mere u vezi sa regionalnim rasporedom spoljne trgovine i njegovim prilagođavanjem zahtevima koji su proizlazili iz platnog bilansa i strukture plaćanja u inostranstvu.

Pored toga, u 1962. preduzimane su i druge mere, od kojih su nekima rešavani dugoročniji privredni problemi, a drugima pojedina tekuća pitanja. Tako su u toku godine donošene razne mere radi stvaranja povoljnijih uslova za unapređenje i brži porast poljoprivredne proizvodnje, zatim u oblasti kreditne politike, za usmeravanje investicija, za sređivanje unutrašnjeg tržišta, za jačanje društvene kontrole cena, i dr.

U sprovođenju spomenutih zadataka privredne politike u 1962, koja je istovremeno bila praćena naporima za dalje razvijanje i usavršavanje privrednog sistema, značajnu ulogu imale su i političke odluke donete u toku godine, kojima je pokrenuta široka i koordinirana aktivnost svih društveno-političkih faktora i nosilaca privredne aktivnosti u cilju ubrzanja rasta proizvodnje i stabilizacije tržišta, rešavanja ispoljenih problema i otklanjanja slabosti koje su se pojavile u privrednom razvoju.

Pod uticajem svih tih mera, posle usporenog privrednog razvoja u 1961. i u prvom polugodu 1962, u drugom polugodu došlo je do ubrzanijeg tempa razvoja proizvodnje i privredne aktivnosti uopšte. Industrijska proizvodnja u drugom polugodu ostvaruje ubrzani tempo porasta. Povećava se privredna aktivnost i u drugim oblastima privrede, izuzev u poljoprivredi, u kojoj je, usled nepovoljnih klimatskih uslova, ukupna proizvodnja bila na nivou iz 1961. Istovremeno, ostvaruje se i brži porast investicija i opšte potrošnje, dok je jedino porast ličnih dohoda i lične potrošnje bio umereniji i u drugom polugodu, na što su uticale i u toku 1962. preduzimane mere za uspostavljanje što skladnijih odnosa između kretanja ličnih dohoda i produktivnosti rada. U četvrtom tromesečju, međutim, i u ovoj oblasti ostvaruje se ubrzaniji porast. U oblasti spoljnotrgovinske razmene u drugom polugodu ostvareno je znatno povećanje izvoza, a poboljšani su i odnosi između izvoza i uvoza, što je dovelo do osetnog smanjenja deficita platnog bilansa u odnosu na ranije godine. U drugom polugodu ispoljile su se i tendencije snižavanja cena i troškova života, mada su na to znatnim delom uticali i sezonski faktori, naročito na sektoru poljoprivrednog tržišta. (Tabela 1.)

TABELA 1 — INDEKSI OSNOVNIH PRIVREDNIH KRETANJA U 1962.

	I polugode 1962 I polugode 1961	II polugode 1962 II polugode 1961	1962 1961
Industrijska proizvodnja	104	108	107
Izvoz	104	138	121
Uvoz	107	121	97
Investicije u osnovna sredstva	112	115	114
Budžetski rashodi	109	112	111*
Socijalno osiguranje	126	109	116*
Raspoloživa sredstva stanovništva	113	108	110
U tome lični dohoci	114	108	111
Opšti indeks cena na malo	110	105	107
Troškovi života	114	107	110

* Privremeni podaci.

U celini posmatrano, ukupan društveni proizvod je u 1962. povećan za oko 5%, što predstavlja nešto veći porast nego u prethodnoj godini. Istovremeno, zaposlenost u privredi je povećana za 2,4%, prema oko 9% u prethodnoj godini. Produktivnost rada porasla je u celini za oko 4%, prema oko 2% u prethodnoj godini, a samo u industriji za oko 5%, prema oko 3% u prethodnoj godini. U 1962.

¹ O kretanju privrede u 1961. vidi: »Jug. pregled«, 1962, februar, str. 61—67 (35—41). Vidi i: »Privreda Jugoslavije 1945—1960«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 157—162 (29—34).

postignuti su značajni rezultati i na području spoljno-trgovinske razmene, naročito znatnim povećanjem izvoza u drugom polugodu, tako da je ukupan izvoz u 1962. bio za oko 21% veći nego u prethodnoj godini. Nasuprot tome, uvoz je smanjen za oko 3% u odnosu na prethodnu godinu. Povoljniji odnosi između izvoza i uvoza i nerobnih deviznih prihoda i rashoda, doprineli su osetnom smanjenju deficita platnog bilansa. Poboľšan je i regionalni raspored spoljne trgovine i stanje deviznih rezervi. Porast svih vidova potrošnje u 1962. bio je blaži nego u prethodnoj godini.

INDUSTRIJA. *Ukupna industrijska proizvodnja* u 1962. povećana je za 7% u odnosu na 1961. Iako je u 1962. ostvarena približno ista stopa rasta kao i u prethodnoj godini, povećanje proizvodnje u 1962. postignuto je uz povoljnije razvojne tendencije nego u prethodnoj godini, kada je proizvodnja u industriji imala opadajući ritam. Industrijska proizvodnja je u prvom polugodu 1962. ostvarila prosečnu stopu rasta od 4%, u trećem tromesečju od 8%, a u četvrtom od 10%, dok je u 1961. stopa rasta industrijske proizvodnje imala upravo obrnutu tendenciju: od 10% u prvom tromesečju ona je u poslednjem tromesečju opala na 4%. Pored toga, u 1962. je, pri porastu zaposlenosti od 2% i pri istoj stopi rasta proizvodnje kao u 1961, produktivnost rada u industriji povećana za 5%, prema 3% u 1961. Najzad, u 1962. ostvaren je veoma značajan porast izvoza industrijskih proizvoda (28%), uz skoro isti volumen uvoza reprodukcionog materijala kao u prethodnoj godini.

Na kretanje industrijske proizvodnje u 1962. delovali su u osnovi isti faktori koji su i u prethodnoj godini doveli do usporavanja stope rasta proizvodnje. To se u prvom redu odnosi na neposredan i posredan uticaj nedovoljne poljoprivredne proizvodnje, što je otežalo snabdevanje industrije poljoprivrednim sirovinama i naročito uticalo na slabije korišćenje kapaciteta onih industrijskih grana koje zavise od poljoprivrednih sirovina (prehrambena i duvanska industrija, i dr.). Pored toga, nedovoljna poljoprivredna proizvodnja posredno je uticala na smanjenje tražnje poljoprivrede za reprodukcijom materijalom, poljoprivrednom opremom, transportnim sredstvima i drugom industrijskom robom. Najzad, smanjena poljoprivredna proizvodnja i porast cena poljoprivrednih proizvoda uticali su na porast izdataka stanovništva za prehrambene proizvode i na usporavanje porasta tražnje industrijske robe široke potrošnje. Na proizvodnju su takođe nepovoljno delovali nedovoljna likvidnost u privredi, izvesne teškoće u snabdevanju sirovinama i reprodukcijom materijalom iz uvoza, kao i neki drugi faktori. Međutim, zahvaljujući merama koje su u toku godine preduzimane, u drugom polugodu ispoljila se znatno ubrzanija stopa rasta. Tome je doprineo i povećani izvoz industrijskih proizvoda, koji je porastao od 11% u prvom na 44% u drugom polugodu — u odnosu na iste periode 1961.

Proces ubrzanijeg rasta industrijske proizvodnje u drugom polugodu 1962. zahvatao je postepeno sve šira područja proizvodnje i sve veći broj industrijskih grana, tako da je pri kraju godine obuhvatio grane koje daju oko 73% ukupne proizvodnje. Inače, sumarni rezultati za celu godinu pokazuju da je u 1962. u odnosu na 1961. u većoj ili manjoj meri ostvaren porast proizvodnje u svim granama industrije, osim u proizvodnji uglja i metalskoj industriji, koja se zadržala na nivou iz prethodne godine, i u industriji građevinskog materijala i industriji duvana, gde je proizvodnja opala u odnosu na 1961. Stagniranje odnosno opadanje proizvodnje u ovim granama uticalo je na ostvareni nivo ukupne industrijske proizvodnje u 1962. (Tabela 2.)

Posmatrano po namenskoj strukturi industrijske proizvodnje, najveći porast ostvaren je u proizvodnji potrošne robe. Međutim, po dinamici najbrži porast u drugom polugodu ostvaren je u proizvodnji reprodukcionog materijala, a krajem trećeg tromesečja takav razvoj ispoljen je i u proizvodnji sredstava rada. (Tabela 3.)

TABELA 2 — INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA PO GRANAMA 1961. I 1962.

Grane	Indeksi	
	1961 1960	1962 1961
Ukupna industrijska proizvodnja	107	107
Elektroenergija	111	114
Proizvodnja uglja	103	100
Proizvodnja nafte	128	118
Crna metalurgija	104	103
Obojena metalurgija	110	115
Nemetali	107	110
Metalska industrija	105	100
Brodogradnja	108	112
Elektroindustrija	112	112
Hemijska industrija	110	110
Industrija građevinskog materijala	111	89
Drvena industrija	110	112
Industrija papira	123	112
Tekstilna industrija	103	112
Industrija kože i obuće	108	106
Industrija gume	107	103
Prehrambena industrija	108	106
Grafička industrija	115	114
Industrija duvana	81	86
Ostala raznovrsna proizvodnja	110	123

TABELA 3 — INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA PO OSNOVNOJ NAMENI 1961. I 1962.

Namena	Indeksi					
	1961		Po tromesečjima			
	1960	1961	I 1962	II 1962	III 1962	IV 1962
Ukupna industrijska proizvodnja	107	107	105	104	108	110
Sredstva rada	104	101	100	97	103	106
Materijal za reprodukciju	108	106	104	102	108	111
Potrošna roba	108	111	108	110	111	113

POLJOPRIVREDA. Kao i u prethodne dve godine, na razvoj poljoprivredne proizvodnje u 1962. uticale su najviše vremenske prilike, čije su se posledice naročito odrazile u proizvodnji individualnih gazdinstava. U okviru ukupne poljoprivredne proizvodnje, čiji je obim ostao na nivou iz 1961, proizvodnja individualnih gazdinstava opala je u odnosu na prethodnu godinu za oko 2%, dok je proizvodnja društvenih gazdinstava povećana za 6%. (Tabela 4.)

TABELA 4 — POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA PO SEKTORIMA 1961. I 1962.

Sektori	Indeksi	
	1961 1960	1962 1961
Ukupna poljoprivredna proizvodnja	97	101
Društvena gazdinstva	104	106
Individualna gazdinstva i kooperacija	92	98

U ratarskoj proizvodnji, i pored izuzetne suše, u glavnim proizvodnim rejonima došlo je do povećanja proizvodnje žitarica i industrijskog bilja. (Tabela 5.)

TABELA 5 — PROIZVODNJA GLAVNIH RATARSKIH PROIZVODA 1961. I 1962.

Proizvodi	1961	1962	(U hiljadama tona)	
			I n d e k s i	
			1961 1960	1962 1961
Pšenica i raž	3.360	3.680	88	109
Kukuruz	4.550	5.270	74	116
Šećerna repa	1.730	1.870	77	108

Na ovakve rezultate u ratarstvu najvećim delom su uticali relativno visoki prinosi postignuti u proizvodnji na društvenim gazdinstvima i u proizvodnoj kooperaciji zemljoradničkih zadruga sa individualnim proizvođačima, gde je i primena savremenih agrotehničkih mera bila šireg obima. U vezi s tim znatno je povećana proizvodnja visokorodnih sorti pšenice, koje su u 1962. učestvovala u ukupnoj proizvodnji sa 67,5%, prema 63,1% u 1961. i hibridnog kukuruza (36,4%, prema 36% u 1961).

Pod uticajem spomenutih faktora, na društvenim gazdinstvima su ostvareni znatno veći prinosi. Dok su prosečni prinosi ukupne proizvodnje u 1962. bili kod pšenice 16,5, kod kukuruza 21,4 i kod šećerne repe 251,0 mtc/ha, na društvenim gazdinstvima ti su prinosi iznosili kod pšenice 28,9, kod kukuruza 37,9 i kod šećerne repe 297,8 mtc/ha.

Ukupna proizvodnja voćarstva u 1962. je manja za oko 24% nego u prethodnoj godini, a proizvodnja vinogradarstva veća za oko 17%.

Nepovoljni klimatski uslovi jače su pogodili u 1962. proizvodnju krmnog bilja, što je, zajedno sa opadanjem ove proizvodnje i u prethodnoj godini, uticalo na smanjenje broja stoke svih vrsta u 1962, kao i na proizvodnju stočarstva koja u poslednje dve godine pokazuje izvesno opadanje. (Tabele 6 i 7.)

TABELA 6 — UKUPAN STOČNI FOND 1962. I 1963.*

Vrsta stoke	1962	1963	(U hiljadama grla)	
			I n d e k s i	
			1962 1961	1963 1962
Goveda	5.884	5.344	91	
Svinje	5.161	5.100	99	
Ovce	11.143	10.052	90	

* Prema stanju 15. januara svake godine.

TABELA 7 — PROIZVODNJA GLAVNIH STOČARSKIH PROIZVODA 1961. I 1962.

Proizvodi	1961	1962	I n d e k s i	
			1962 1961	
			1961	
Meso u hiljadama tona	644	630	98	
Mleko u milionima litara	2.393	2.400	100	
Jaja u milionima komada	1.461	1.440	99	

Na društvenim gazdinstvima, međutim, usled većih prinosa krmnog bilja, boljeg rasnog sastava stoke i primene savremene tehnologije u proizvodnji, proizvodnja stočarskih proizvoda je povećana i u 1962. godini, i to: proizvodnja mesa za 13%, mleka za 6% i jaja za 25%.

ŠUMARSTVO. Proizvodnja ostvarena u društvenom sektoru šumarstva u 1962. veća je za 5% od proizvodnje u 1961. Ukupan obim seča u ovom sektoru iznosio je u 1962. godini 9.088 hiljada m³ drvene mase, prema 8.660 u prethodnoj godini. Pri tome je seča četinaru bila za oko

25% veća nego u 1961, što je omogućilo da se, pored podmičenja potreba unutrašnjeg tržišta, ostvari i veći obim izvoza rezane četinarske građe. Seča bukove drvene mase bila je približno na nivou iz 1961, dok je proizvodnja celuloznog drveta bila veća za oko 8%, a proizvodnja ogrevnog drveta manja za oko 7% nego u 1961. Na stagniranje proizvodnje bukove oblovine i na podbačaj proizvodnje ogrevnog drveta uticale su teškoće u plasmanu kako na unutrašnjem, tako i na inostranom tržištu.

OSTALE PRIVREDNE OBLASTI imale su u 1962. umereniju stopu rasta.

Vrednost građevinskih radova povećana je u 1962. za 4%, prema porastu od 32% u prethodnoj godini. Međutim, u 1961, usled znatnog porasta cena građevinskih materijala i građevinskih usluga, realni obim proizvodnje u građevinarstvu bio je povećan za oko 11%. U 1962, usled umerenije investicione tražnje, naročito u prvoj polovini godine, nivo cena u građevinarstvu uglavnom je ostao isti kao u prethodnoj godini. Zbog toga nominalni porast vrednosti građevinskih radova od 4% u 1962. izražava u osnovi i realno povećanje građevinske proizvodnje. U 1962. je došlo i do izvesnih promena u strukturi građevinskih radova u poređenju sa prethodnim dvema godinama: povećan je udeo radova na objektima kapitalne izgradnje, a smanjen udeo radova na objektima društvenog standarda. (Tabela 8.)

TABELA 8 — STRUKTURA I DINAMIKA GRAĐEVINSKIH RADOVA 1961. I 1962.

Vrste radova	% učešća u ukupnoj vrednosti građevinskih radova		I n d e k s i	
			1961 1960	1962 1961
	1961	1962		
Ukupni građevinski radovi	100,0	100,0	132	104
Radovi na objektima kapitalne izgradnje	55,0	56,5	132	106
Radovi na objektima društvenog standarda	45,0	43,5	132	100

Ukupan obim prevoza i usluga saobraćaja veći je u 1962. za oko 4% u odnosu na prethodnu godinu. Pri tome je obim prevoza u železničkom saobraćaju ostvaren u celini približno na nivou 1961, u drumskom saobraćaju povećan je za oko 14%, u pomorskom za oko 8%, u rečnom za oko 6%, u vazdušnom za oko 19%, a obim usluga ptt saobraćaja za 3,8% u odnosu na 1961.

U okviru ukupnog porasta obima saobraćajnih usluga, obim prevoza robe povećan je za oko 5% u odnosu na 1961. Ukupno je prevezeno oko 95 miliona tona robe, prema 93,1 u 1961. Uspoređujući rast proizvodnje i izvoza u prvom polugodu dobrim delom je uticao na opadanje prevoza robe, čiji je obim u ovom periodu bio smanjen za oko 7% u odnosu na 1961. Međutim, oživljavanje privredne aktivnosti u drugom polugodu doprinelo je i porastu robnog saobraćaja, tako da je u trećem tromesečju prevezeno za 7% a u četvrtom tromesečju za 14% više robe nego u istom periodu 1961. U strukturi ukupnog prevoza robe po granama saobraćaja, i u 1962. nastavljeno je opadanje učešća železničkog saobraćaja. Nasuprot tome, povećan je udeo pomorskog, a naročito javnog auto-saobraćaja. (Tabela 9.)

Obim putničkog prevoza u 1962. je povećan za 3% prema prethodnoj godini. Ukupno je prevezeno 320,4 miliona putnika, prema 311,1 u 1961. Od toga na železnički saobraćaj otpada 59,9%, a na javni auto-saobraćaj 37,9%, dok je u 1961. udeo železničkog saobraćaja iznosio 62,7%, a javnog auto-saobraćaja 34,9%, što znači da je u strukturi putničkog saobraćaja i u 1962. nastavljeno brzo preliivanje sa železničkog na javni auto-saobraćaj.

TABELA 9 — STRUKTURA I DINAMIKA PREVOZA ROBE PO GRANAMA SAOBRAĆAJA 1961. I 1962.

Grane	% učešća u ukupnom prevozu		Indeksi	
	1961	1962	1961	1962
			1960	1961
Ukupan prevoz	100,0	100,0	106	106
Železnički saobraćaj	69,0	66,8	98	101
Pomorski saobraćaj	8,9	9,3	111	110
Rečni saobraćaj	4,9	5,9	104	105
Javni auto-saobraćaj	15,7	18,0	136	118

U oblasti *trgovine, ugostiteljstva i turizma* u 1962. je ostvaren znatno blaži porast prometa nego u 1961. Po vrednosti, promet na malo je porastao za 11%, a takođe i promet ugostiteljstva. Međutim, realno povećanje obima prometa je, s obzirom na porast cena u 1962, umerenije: u prometu na malo iznosi oko 4%, a u prometu ugostiteljstva oko 2%.

U oblasti turističkog prometa, broj inostranih turista povećan je u 1962. za oko 15%, broj noćivanja za oko 16%, a devizni priliv od turizma za oko 53%. Međutim, broj domaćih turista opao je za oko 6%, a broj noćivanja za oko 10%, na šta je uticalo i povećanje cena u ugostiteljstvu i odmaralištima.

U oblasti *zanatstva*, ukupna vrednost proizvodnje i usluga u 1962. je realno povećana za oko 9% u odnosu na 1961, koliko je približno iznosila i ostvarena stopa porasta zanatske proizvodnje u prethodnoj godini. U tome je proizvodnja društvenog sektora u 1962. porasla za oko 12%, a privatnog zanatstva za oko 4%.

ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA. Umereniji razvoj privrede u 1962. praćen je i blažim rastom *zaposlenosti*. Tendencija usporavanja porasta zaposlenosti, koja se ispoljila već u toku 1961, došla je u 1962. do jačeg izražaja. Na to je imala uticaja i veća orijentacija privrednih organizacija u 1962. na potpunije korišćenje raspoložive radne snage u proizvodnji. Ukupan broj zaposlenih u društvenom sektoru povećan je u 1962. za oko 80 hiljada, ili za 2,4%, prema porastu od oko 190 hiljada, ili za 6%, u prethodnoj godini.

U okviru ukupnog porasta zaposlenosti, broj zaposlenih u privredi je povećan za oko 52 hiljade, ili za 2%, prema povećanju od 148 hiljada, ili za 6%, u 1961. Pri tome je samo u oblasti šumarstva, a u manjoj meri i u oblasti saobraćaja, došlo do relativno bržeg porasta zaposlenosti nego u prethodnoj godini, dok je u industriji, trgovini i zanatstvu tempo zapošljavanja u 1962. znatno ublažen. U društvenom sektoru poljoprivrede i u građevinarstvu broj zaposlenih je čak i nešto opao u odnosu na 1961. (Tabela 10.)

TABELA 10 — ZAPOSLENOST U PRIVREDI PO OBLASTIMA 1961. I 1962.

Oblasti	Indeksi	
	1961	1962*
	1960	1961
Privreda — ukupno	106	102
Industrija	105	102
Poljoprivreda	107	98
Šumarstvo	105	122
Građevinarstvo	110	99
Saobraćaj	101	102
Trgovina i ugostiteljstvo	108	106
Zanatstvo i ostalo	108	102

* Za 1962. korigovani podaci radi uporedivosti.

U neprivrednim delatnostima broj zaposlenih je povećan u odnosu na 1961. za oko 22 hiljade lica, ili za 4%. U 1961.

broj novoupisanih u ovim delatnostima je iznosio oko 26 hiljada, ili 5% više nego u 1960.

Umereniji razvoj privredne aktivnosti i blaži porast zaposlenosti uticali su da se u 1962. broj lica koja traže zaposlenje poveća za oko 40 hiljada u odnosu na prethodnu godinu. Pri tome treba istaći da je proces posleratnog brzog privrednog razvoja, naročito proces ubrzane industrijalizacije, bio praćen stalnim smanjivanjem rezerve radne snage na selu i krupnim promenama ekonomsko-socijalne strukture stanovništva, tako da se učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu smanjilo od 75% u 1939. na oko 50% u 1962. Međutim, i pored toga, postoje rezerve radne snage na selu, i ona se, sa bržim razvikom i modernizacijom poljoprivrede, sve više usmerava na zapošljavanje u nepoljoprivrednim delatnostima ili na traženje dopunskog rada van poljoprivrede. To potvrđuje i činjenica da od ukupnog broja lica koja traže zaposlenje oko 80% čine lica bez stručnih kvalifikacija, od čega oko 45% otpada na žensku radnu snagu. Među tim licima pretežan deo čine lica sa sela i oni koji prvi put traže zaposlenje, odnosno lica koja već imaju mogućnosti rada i zarade na svojim gazdinstvima a traženjem zaposlenja u društvenom sektoru žele da sebi obezbede veće prihode. Među licima koja traže zaposlenje na kvalifikovane radnike i stručne službenike otpada u 1962. oko 15%, što predstavlja normalnu fluktuaciju radne snage.

Usporeniji porast zaposlenosti i ostale mere doprineli su da se u 1962. i pri relativno umerenijem razvoju privredne aktivnosti ostvare povoljniji rezultati u povećanju *produktivnosti rada* nego u 1961. Pri porastu ukupne proizvodnje društvenog sektora (bez poljoprivrede) od 5% i porastu zaposlenosti od 2%, produktivnost rada je u 1962. povećana za oko 3%, dok je u 1961, pri stopi porasta proizvodnje od 5%, produktivnost, zbog bržeg rasta zaposlenosti (za 3%), bila povećana samo za oko 2%.

Produktivnost rada u industriji je povećana u 1962. za oko 5%. Veći porast produktivnosti od prosečno ostvarene produktivnosti u industriji postignut je u proizvodnji električne energije, nafte, u obojenoj metalurgiji i brodogradnji (sa stopom iznad 13%), zatim u proizvodnji uglja, nemetala, u elektroindustriji, hemijskoj i drvnoj industriji, proizvodnji papira i grafičkoj industriji (sa stopom 6%—7%). Ispod proseka je porast produktivnosti u tekstilnoj i prehrambenoj industriji i industriji kože i gume (sa stopom 2%). Međutim, u nekim granama industrije, i to uglavnom onim gde je proizvodnja opala ili stagnirala prema prethodnoj godini (u industriji građevinskog materijala, industriji duvana, u metalškoj industriji), a osim toga i u crnoj metalurgiji, gde je ostvaren relativno mali porast proizvodnje, produktivnost rada u 1962. nije povećana.

SPOLJNA TRGOVINA. Najvažnije rezultate u razvoju spoljne trgovine u 1962. predstavljaju znatno povećanje izvoza i izvesno smanjenje uvoza u odnosu na prethodnu godinu, kao i poboljšanje regionalnog rasporeda spoljne trgovine i znatno smanjenje deficita platnog bilansa. Postizanju takvih rezultata doprinele su mere upravljene na povećanje proizvodnje namenjene izvozu, zatim, šire povezivanje izvoza sa uvozom, uspostavljanje skladnijih odnosa između proizvodnje i unutrašnje potrošnje, elastičnije kreditiranje izvoza, mere upravljene na smanjenje troškova proizvodnje i podizanje produktivnosti rada, stvaranje povoljnih uslova za proširenje izvoza na nova tržišta (Azije, Afrike i Latinske Amerike), kao i poboljšanje organizacije i rada spoljnotrgovinske mreže.

U 1962. ostvaren je ukupan *izvoz* u vrednosti od 207,3 milijarde deviznih din., što predstavlja povećanje od 36,7 milijardi, ili za 22%, prema 1961. U okviru ukupnog izvoza, visoko je porastao izvoz industrijskih proizvoda, dok je izvoz poljoprivrednih proizvoda po vrednosti samo neznatno iznad nivoa u prethodnoj godini. (Tabela 11.)

U odnosu na prethodnu godinu, izvoz industrijskih proizvoda je znatno povećan kod svih važnijih izvoznih grana, izuzev kod prehrambene industrije, gde je, zbog

TABELA 11 — STRUKTURA IZVOZA U 1961. I 1962.

Grupe proizvoda	1961	1962	(U milijardama din., po kursu 1 dolar SAD = 300 din.)	
			Indeksi	
			1961 1960	1962 1961
Ukupno izvoz	170,7	207,3	101	122
U tome:				
Izvoz industrijskih proizvoda*	131,6	168,4	101	128
Izvoz poljoprivrednih proizvoda	39,1	38,9	99	99

* Sa proizvodima eksploatacije šuma.

nedostatka sirovina, bio niži za oko 10%. Izvoz proizvoda metalske industrije povećan je za 33%, crne metalurgije za 30%, obojene metalurgije za 21%, brodogradnje za 140%, elektroindustrije za 11%, drvne industrije za 16% i tekstilne industrije za 12%.

U 1962. je došlo i do znatnih promena u strukturi industrijskog izvoza. Osetno je poraslo učešće proizvoda visokog stepena obrade. Izvoz kapitalnih proizvoda (mašinogradnje, brodogradnje i elektroindustrije — mašinski deo) povećan je za oko 20 milijardi din., ili za 80%. Ostvareni porast izvoza opreme i brodogradnje čini oko 60% povećanja izvoza industrijskih proizvoda u 1962.

Kod poljoprivrednih proizvoda u 1962. opao je izvoz proizvoda ratarstva, dok je izvoz stočarskih proizvoda bio za 11% veći nego u prethodnoj godini.

Vrednost ukupnog uvoza u 1962. iznosi 266,3 milijarde deviznih din., što je za 6,8 milijardi, ili za oko 3%, manje nego u 1961. Pri tome je uvoz reprodukcionog materijala i hrane smanjen za 1%, opreme za 20%, a uvoz druge potrošne robe za 8%.

Do izvesnog smanjenja uvoza reprodukcionog materijala došlo je jednim delom usled povećane domaće proizvodnje nekih materijala (plinskog ulja, belog sirovog gvožđa, azbestnog vlakna, delova za sklapanje i ugrađivanje, i dr.). Na smanjenje uvoza delova za sklapanje i ugrađivanje uticala je i smanjena unutrašnja tražnja pojedinih finalnih proizvoda (poljoprivrednih mašina i vozila). Inače, kada se izuzme uvoz delova, ostali uvoz sirovina i reprodukcionog materijala je povećan za oko 7% prema prethodnoj godini.

Uvoz opreme je najvećim delom vršen na bazi ugovora sklopljenih u ranijim godinama i po osnovu investicionih kredita.

U regionalnom rasporedu spoljne trgovine došlo je u 1962. do daljih pozitivnih promena u pravcu uravnoteženja platnog bilansa. Povećana je robna razmena sa zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike. Ostvareni su skladniji odnosi u kretanju izvoza i uvoza unutar pojedinih područja. Ove promene uticale su u 1962. na izmenu strukture regionalnog rasporeda spoljne trgovine. (Tabela 12.)

TABELA 12 — STRUKTURA IZVOZA I UVOZA PO REGIONIMA U 1961. I 1962.

Područja	(U %)			
	1961		1962	
	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz
Ukupno	100	100	100	100
Zapadna Evropa	47	52	45	44
Istočna Evropa	31	18	24	21
Azija	9	5	11	8
Afrika	5	2	8	3
Severna Amerika	7	20	8	21
Južna Amerika	1	2	4	2
Ostale zemlje	—	1	—	1

Nerobni devizni prihodi u 1962. iznosili su 66,3 milijarde din., ili za preko 16% više nego u prethodnoj godini, dok su devizni nerobni rashodi iznosili 33,3 milijarde din., odnosno za oko 7% više nego u prethodnoj godini.

Ovakvo kretanje izvoza, uvoza, deviznih nerobnih prihoda i rashoda uticalo je povoljno na platni bilans, čiji deficit u 1962. koji proizlazi uglavnom iz uvoza hrane, iznosi oko 20 milijardi din.,² odnosno za oko 50 milijardi din. manje nego u 1961.

INVESTICIJE. Investiciona aktivnost u 1962. posmatrana u celini, bila je usporena u odnosu na 1961. i nekoliko ranijih godina. Ukupne investicije u osnovna sredstva povećane su po vrednosti u tekućim cenama za 14% u odnosu na prethodnu godinu. (U 1961. stopa porasta investicija iznosila je 22%, u 1960. godini 26%, a u 1959. godini 29%.) Usporeni porast investicija, naročito u prvim mesecima 1962, delovao je na formiranje umerenije tražnje na investicionom tržištu, pa su radi povećanja kupovne snage na tom tržišnom području krajem prvog polugoda preduzimane mere za povećanje sredstava društvenih investicionih i stambenih fondova, kao i za izdvajanje posebnih sredstava kojima bi se omogućilo veće kreditiranje serijske proizvodnje opreme. To je, zajedno sa drugim merama, znatno doprinelo bržem porastu investicionih ulaganja u osnovne fondove u drugom polugodu, što se povoljno odrazilo i na proizvodnju investicionih dobara i na oživljavanje privredne aktivnosti.

U strukturi formiranja sredstava za investicije po nosiocima u 1962. došlo su do izražaja i izmene u raspodeli sredstava izvršene u 1961. Učešće investicija federacije u ukupnim investicijama smanjeno je na 29,5%, prema 36,5% — koliko je iznosilo u 1961, dok je učešće investicija iz decentralizovanih sredstava povećano na 70,5%, prema 63,5% u prethodnoj godini. Pod uticajem ovih promena, ukupna ulaganja iz sredstava federacije u 1962. manja su nego u prethodnoj godini za oko 22 milijarde din., ili za 6%, dok su investicije iz decentralizovanih sredstava povećane za 175 milijardi din., ili za 26%. Pri tome su naročito povećane investicije iz sredstava republika (za 38%) i opština (za 31%), dok su investicije iz sredstava privrednih organizacija povećane za 15%. Na relativno umereniji porast investicija privrednih organizacija uticala je okolnost da su one dobar deo svojih raspoloživih sredstava angažovale za pokriće povećanih zaliha i za isplate anuiteta.

Odnos između privrednih i neprivrednih investicija zadržao se u 1962. na skoro istom nivou kao prethodne godine. Međutim, u okviru privrednih investicija, dalje je povećano učešće investicija u industriju i rudarstvo u poređenju sa prethodnom godinom. Povećanje industrijskih investicija ostvareno je skoro iz svih izvora. Pri tome se, u poređenju sa prethodnom godinom, znatno povećao udeo investicija iz sredstava privrednih organizacija.

Investicije u poljoprivredu povećane su umerenije u odnosu na 1961, dok se njihov udeo u ukupnim investicijama smanjio. Uzrok tome leži dobrim delom u nedovoljnom angažovanju društvenih investicionih fondova sredstava za investicije u ovu oblast. I u 1962. u ukupnim investicijama u poljoprivredu najveće je učešće federacije. Međutim, pozitivna je činjenica da se kod ovih investicija u 1962. znatno povećao udeo ulaganja privrednih organizacija (od 16,3% u 1961. na 27,3% u 1962).

U svim ostalim oblastima privrede, izuzev u saobraćaju, obim investicionih ulaganja povećao se u odnosu na 1961. (Tabela 13.)

U okviru neprivrednih investicija, u 1962. povećane su investicije za stambeno-komunalnu izgradnju i za kulturno-socijalnu delatnost, a smanjene investicije za ostale namene (ulaganja iz budžetskih sredstava u ove investicije manja su za 10% nego u 1961).

Obrtna sredstva i krediti. U obrtna sredstva privrede uloženo je u 1962. iz društvenih investicionih fondova i

² Prema privremenim podacima.

TABELA 13 — EKONOMSKA STRUKTURA DRUŠTVENIH INVESTICIJA U OSNOVNA SREDSTVA U 1961. I 1962.

Namene	1961		1962*		Indeks 1962 1961
	iznos u milijar- dama din.	struk- tura u %	iznos u milijar- dama din.	struk- tura u %	
Ukupne investicije	1.076,8	100,0	1.230,4	100,0	114
Industrija i rudarstvo	389,5	36,2	469,8	38,2	121
Poljoprivreda	106,8	9,9	116,2	9,4	109
Šumarstvo	11,4	1,1	18,3	1,5	160
Građevinarstvo	24,9	2,3	30,1	2,4	121
Saobraćaj	164,1	15,2	160,2	13,0	98
Trgovina i ugostiteljstvo	50,0	4,6	57,3	4,7	115
Zanatstvo	12,7	1,2	13,2	1,1	104
Svega privredne investicije	759,4	70,5	865,1	70,3	114
Neprivredne investicije	317,4	29,5	365,5	29,7	115

* Za 1962. korigovani podaci radi uporedivosti sa 1961.

bankarskih kredita ukupno oko 250 milijardi din., ili za oko 7 milijardi odnosno 3% više nego u prethodnoj godini. U tome su nova ulaganja putem kredita iz društvenih investicionih fondova više nego dva puta povećana u odnosu na 1961, tako da je korišćenje bankarskih kredita za obrtna sredstva bilo umerenije nego u prethodnoj godini. Međutim, i pored toga, u ukupnim sredstvima ulozenim putem kredita u obrtnu fondove privrede, bankarska sredstva su učestvovala u 1962. sa oko 58%, prema 77% u 1961. Prema tome, bankarski krediti su i u 1962. činili najveći deo sredstava ulozenih putem kredita u obrtnu fondove privrede, i pored njihovog relativnog smanjenja u odnosu na prethodnu godinu. (Tabela 14.)

TABELA 14 — KREDITI ZA OBRITNA SREDSTVA PREMA IZVORIMA U 1961. I 1962.

Izvori kredita	(U milijardama din.)		
	Stanje 31. XII 1962	Ulaganja 1961	1962
Ukupni krediti za obrtna sredstva	2.113,1	242,6	249,7
Kreditni za isplatu početnog fonda obrtnih sredstava	253,0	—	10,4
Kreditni iz društvenih investicionih fondova	274,3	55,1	114,0
Kreditni iz bankarskih sredstava	1.585,8	187,1	146,1

U ukupnoj masi kredita koje je privreda koristila za obrtna sredstva, prema stanju krajem 1962, industrija je učestvovala sa 52,6%, poljoprivreda sa 11,9%, a trgovina sa 27,8%. Ostatak od 7,7%, otpada na sve ostale privredne oblasti.

Povećanje kredita koje industrija u poslednje dve godine koristi nastalo je dobrim delom usled toga što je znatna njena sredstva angažovao povećani obim robnih zaliha.

OPŠTA POTROŠNJA. Rashodi budžeta i fondova socijalnog osiguranja u 1962. povećani su umerenije u poređenju sa 1961. Ukupni *budžetski rashodi* iznose 1.016,6 milijardi din., tj. veći su za oko 91 milijardu, ili za 11% nego u prethodnoj godini. U tome su rashodi saveznog budžeta porasli za 8%, prema 32% u 1961, a rashodi narodnih republika, srezova i opština za 16%, prema 24% u prethodnoj godini. Na usporeniji porast budžetskih rashoda u 1962. imale su uticaja izvesne restriktivne mere preduzimane radi usklađivanja budžetske potrošnje sa raspoloživim sredstvima.

Rashodi saveznog budžeta, uključujući i dotacije privredno nedovoljno razvijenim republikama, bili su veći nego u 1961. za oko 50 milijardi din., ili za 9%. Na porast rashoda saveznog budžeta u 1962. pretežno su uticala povećanja sredstava za privredne funkcije federacije i za

opštedruštvene potrebe. Kod budžeta srezova i opština, u povećanim rashodima za 1962. sadržane su i isplate koje se odnose na dugovanja iz ranijih godina, a koje su u 1962. bile znatne s obzirom na mere za regulisanje finansijskih odnosa u privredi.

Rashodi *socijalnog osiguranja* povećani su u 1962. u celini za 16%, prema 31% u 1961. U okviru ukupnih rashoda socijalnog osiguranja, rashodi zdravstvenog osiguranja povećani su za 10%, penzijskog osiguranja za 31%, invalidskog osiguranja za 23%, i za dečje dodatke za 10%.

Visok porast rashoda dugoročnog osiguranja (penzijskog i invalidskog) u 1962. rezultat je povećanja penzija i invalidnina u skladu sa izmenama Zakona o penzijskom osiguranju i poboljšanja položaja pojedinih osiguraničkih grupa.

PRIHODI I RASHODI STANOVNIŠTVA. *Prihodi stanovništva* u 1962. porasli su nominalno za oko 10%, koliko iznosi i porast ukupnih raspoloživih sredstava stanovništva, uključujući i korišćenje potrošačkih kredita. U poređenju sa kretanjima u prethodnoj godini, umerenije su porasli prihodi stanovništva iz svih osnovnih izvora. Lični dohoci povećani su za 11%, primanja po osnovu socijalnog osiguranja za 18%, i ostali prihodi za 1%, prema njihovom porastu od 22% u 1961. Prihodi od prodaje poljoprivrednih proizvoda povećani su za 10%, prema porastu od 3% u 1961.

I pored umerenijeg porasta ukupnih ličnih dohodaka u 1962, njihovo kretanje u toku godine ispoljavalo je različite tendencije. U prvom tromesečju stopa rasta ličnih dohodaka bila je visoka, dok je u drugom i trećem tromesečju opala pod dejstvom mera za usklađivanje ličnih dohodaka sa kretanjem proizvodnje i produktivnosti rada. Ovim merama otklonjeni su i razni ekscesi u oblasti ličnih dohodaka i poboljšani položaj zaposlenih sa nižim ličnim dohocima. Udeo zaposlenih sa mesečnim ličnim dohocima do 15.000 din. smanjio se od oko 20% početkom godine na oko 12% krajem godine, a udeo zaposlenih sa prihodima od 20.000 do 50.000 din. povećao se od 46,2% na 58%.

U ukupnim ličnim dohocima radnika i službenika relativno najveći porast ostvaren je u društvenom sektoru poljoprivrede (za 22%).

U ostalim privrednim oblastima porast ličnih dohodaka bio je znatno umereniji. U industriji i rudarstvu lični dohoci povećani su za 9% (prema 21% u 1961), u građevinarstvu za 10% (prema 16% u 1961), u trgovini i ugostiteljstvu za 4% (prema 12% u 1961), dok su u zanatstvu ostali na nivou iz 1961. Na taj način lični dohoci u privredi povećani su u 1962. za 9%, prema porastu od oko 20% u 1961. U neprivrednim delatnostima lični dohoci su porasli za 15%, prema 28% u 1961.

Uporedo sa ovakvim kretanjem prihoda stanovništva u 1962. došlo je uglavnom zbog porasta cena poljoprivrednih proizvoda, do porasta troškova života. S obzirom da su ukupni lični dohoci u 1962. povećani za 11%, a troškovi života za 10%, realni lični dohoci su u 1962. smanjeni za oko 1% u odnosu na 1961, s tim što su u poslednjem tromesečju 1962. realni lični dohoci u proseku bili na nivou 1961. Međutim, s obzirom da je u 1961. došlo do porasta realnih ličnih dohodaka iznad porasta produktivnosti rada, to je kretanje ličnih dohodaka u 1962, kada se posmatraju obe godine zajedno, doprinelo da se uspostave skladniji odnosi između ličnih dohodaka i produktivnosti rada. Naime, u 1961. i 1962. realna primanja po zaposlenom porasla su za 6%, dok je produktivnost u ove dve godine povećana za 5%. (Tabela 15.)

Ukupni *rashodi stanovništva* za robu i usluge porasli su u odnosu na 1961. za 14%.

Relativno brži porast novčanih izdataka stanovništva od povećanja njihovih tekućih prihoda, delovao je na usporeniji porast štednih uloga. U 1962. ukupni štedni ulogi su povećani za 25,5 milijardi din., prema 31,1 u 1961.

TABELA 15 — KRETANJE PROIZVODNJE, PRODUKTIVNOSTI RADA I LIČNIH DOHODAKA U PRIVREDI U 1961. I 1962.

	Indeksi		
	1961	1962	1962
	1960	1961	1960
Proizvodnja (bez poljoprivredne)	106	105	111
Zaposlenost u proizvodnji	104	102*	106
Produktivnost rada	102	103	105
Ukupni lični dohoci u proizvodnji	121	111	134
Lični dohoci u proizvodnji po zaposlenom	116	109	126
Troškovi života	108	110	119
Realni lični dohoci zaposlenih u proizvodnji	107	99	106

* Privremeni podatak.

S obzirom na porast cena, realni obim potrošnje stanovništva u 1962. povećan je za oko 7%, prema porastu od 10% u prethodnoj godini.

CENE. Kretanje cena pokazuje da su i u 1962. odnosi na pojedinim sektorima tržišta bili dosta nestabilni. I u 1962. došlo je do osetnih pomeranja cena poljoprivrednih proizvoda i usluga. Međutim, opšti nivo proizvođačkih cena u industriji bio je u 1962. relativno stabilan. Mirnijem razvoju proizvođačkih cena industrijskih proizvoda dobrim delom je doprinela proširena društvena kontrola cena. (Tabela 16.)

U okviru proizvođačkih cena u industriji, cene sredstava rada i reprodukcione materijala uglavnom su ostale na nivou iz 1961, dok su cene potrošne robe porasle za oko 4%, pretežno pod dejstvom povećanih cena u prehrambenoj industriji.

TABELA 16 — INDEKSI CENA 1961. I 1962.

	(Baza : 1960 = 100)		
	Ø1961	Ø1962	XII 1962
	Ø1960	Ø1961	XII 1961
Proizvođačke cene u industriji	104	101	101
Otkupne cene poljoprivrednih proizvoda	113	118*	112*
Opšti nivo cena na malo	108	107	105
Cene industrijskih proizvoda bez prehranbenih artikala	104	105	102
Cene poljoprivrednih proizvoda	112	116	113
Cene usluga	111	107	106

* Privremeni podaci.

Porast opšteg nivoa otkupnih cena poljoprivrednih proizvoda u 1962. znatnim delom je rezultat njihovog povećanja koje je u 1962. sprovedeno radi poboljšanja ekonomskog položaja poljoprivrede (cene žitarica, stoke, industrijskog bilja), a što se odrazilo i na nivo cena ovih proizvoda u prodaji na malo. Pored toga, i nedovoljna poljoprivredna proizvodnja uticala je da se cene pojedinih grupa poljoprivrednih proizvoda (povrće, voće, i dr.) formiraju u 1962. na višem nivou.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu; Statistički godišnjak FNRJ, 1961, 1962; »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, 1961—1962, i 1—2/1963; Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1961—1962 i 1—3/1963; Statistički pregled Jugoslovenske investicione banke, 1961—1962, i 1/1963; savezni društveni planovi, 1961—1963, i dokumentaciono-analički materijali Saveznog zavoda za privredno planiranje, 1962; podaci Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, 1961—1962; kao i druge publikacije Saveznog zavoda za statistiku i Narodne banke FNRJ, 1961—1963.

S. R.

RAZVOJ PRIVREDE 1958—1962.

U periodu 1958—1962, i pored izvesnog usporavanja stope privrednog rasta u poslednje dve godine, postignuti su značajni rezultati u svim oblastima privrede.¹

Kao rezultat opšteg porasta proizvodnje, a naročito u industriji i poljoprivredi, ukupan društveni proizvod i nacionalni dohodak u periodu 1958—1962. realno su povećani za blizu 50%, tako da prosečna godišnja stopa njihovog rasta iznosi oko 7%, što govori o brzom razvitku privrede u tim godinama.

INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA

Fizički obim industrijske proizvodnje² porastao je u ovom periodu za ukupno 66%, odnosno prosečno godišnje za oko 11%.

Pri ukupnom povećanju industrijske proizvodnje, proizvodnja sredstava rada porasla je za oko 68%, proizvodnja reprodukcionog materijala za oko 59%, a potrošne robe za oko 76%. Prosečna godišnja stopa proizvodnje sredstava rada iznosila je oko 11%, reprodukcionog materijala oko 10%, a potrošne robe oko 12%. (Tabela 1.)

TABELA 1 — INDEKSI FIZIČKOG OBIMA INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE 1958—1962.

	1958	1959	1960	1961	1962	Prosečna stopa porasta 1958—1962
(1957 = 100)						
Ukupna industrijska proizvodnja	111	126	145	155	166	11
Sredstva rada	114	132	159	165	168	11
Reprodukcion materijal	111	123	139	151	159	10
Roba široke potrošnje	110	126	147	158	176	12

Ostvareni nivo industrijske proizvodnje postignut je uz povećanje broja zaposlenih od oko 36%, tako da je produktivnost rada u industriji, merena odnosom proizvodnje i zaposlenosti, u ovom periodu povećana za 22%. (Tabela 2.)

TABELA 2 — INDEKS PROIZVODNJE, ZAPOSLENOSTI I PRODUKTIVNOSTI RADA U INDUSTRIJI 1958—1962.

	1958	1959	1960	1961	1962
(1957 = 100)					
Ukupna industrijska proizvodnja	110,9	125,7	145,0	155,3	165,9
Broj zaposlenih	109,8	118,0	128,0	132,8	135,6
Produktivnost rada	101,0	106,3	113,2	116,9	122,3

¹ Vidi: »Razvoj privrede u posleratnom periodu«, »Jug. pregled«, 1957, novembar, str. 511—520 (159—178); »Privreda Jugoslavije 1945—1960«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 157—162 (29—34), i »Promene u strukturi privrede 1952—1960«, »Jug. pregled«, 1962, novembar—decembar, str. 445—451 (187—192).

² Vidi: »Razvoj industrije u posleratnom periodu«, »Jug. pregled«, 1962, novembar—decembar, str. 452—455 (194—197).

Ovakav razvoj industrije omogućen je povećanim ulaganjima u podizanje novih i u proširenje, rekonstrukciju i modernizaciju postojećih industrijskih kapaciteta. U periodu 1958—1961. u industriju je investirano oko 1.086 milijardi din., od čega u energetiku i bazičnu industriju oko 600 milijardi, a u prerađivačku industriju 486 milijardi din. Sa ulaganjima u 1962. koja iznose 473 milijarde din., ukupne investicije u industriju u proteklih pet godina iznose oko 1.559 milijardi din.³ Ovim sredstvima, pored izgradnje niza novih objekata sa savremenom opremom i tehnologijom, omogućeno je i proširenje asortimana i poboljšanje kvaliteta industrijske proizvodnje, kao i povećanje proizvodnje niza važnijih industrijskih proizvoda.⁴ (Tabela 3.)

TABELA 3 — PROIZVODNJA NEKIH VAŽNIJIH INDUSTRIJSKIH PROIZVODA 1957. I 1962.

Industrijski proizvodi	Jedinica mere	1957	1962	Indeks
Elektroenergija	miliona kWh	6.252	11.275	180
Sirova nafta	hilj. tona	396	1.525	385
Kamioni	komada	3.459	6.454	187
Automobili	komada	3.088	13.125	423
Motocikli	komada	13.060	31.968	245
Bicikli	hilj. komada	86	266	309
Olovni kablovi	tona	20.728	45.072	218
Frizideri	komada	6.316	74.891	1.186
Sumporna kiselina	hilj. tona	124	286	231
Veštačka đubriva	hilj. tona	241	636	264
Deterdženti	tona	3.590	26.086	727
Celuloza	hilj. tona	94	194	206
Kožna obuća	hilj. pari	9.017	18.615	206
Biljno ulje	tona	33.282	73.343	220

Podaci: Statistički godišnjak, 1962; »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/63; Statistički kalendar Jugoslavije 1963.

Dostignuti nivo industrijske proizvodnje i stvorena materijalno-tehnička osnova, omogućili su da se razvoj industrije poslednjih godina sve više kreće u pravcu otklanjanja strukturnih neusklađenosti nastalih u ranijem periodu veoma dinamičnog razvoja privrede, kao i u pravcu povećanja proizvodnje reprodukcionih materijala i proizvodnje koja se zasniva na većem korišćenju domaćih sirovinskih izvora. Pored toga, razvoj industrije kreće se sve više u pravcu racionalnijeg korišćenja raspoložive materijalne osnove — sprovođenjem rekonstrukcija i modernizacijom postojećih kapaciteta, razvijanjem specijalizacije i kooperacije, organizovanjem proizvodnje u velikim serijama i uvođenjem savremenih oblika organizacije, tehnologije i metoda rada u proizvodnji. Na toj osnovi dosad su postignuti krupni rezultati, a stvorena materijalna osnova i stečena iskustva omogućuju da se u narednom periodu ova nastojanja još šire ostvare, što pruža realne mogućnosti za još brži razvoj industrijske proizvodnje. Tome će doprijeti i sve šire uključivanje jugoslovenske industrije u međunarodno tržište, u čemu su već dosad takode postignuti krupni rezultati.

POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA⁵

Politika unapređivanja poljoprivrede i socijalističkog preobražaja sela bila je u proteklom petogodišnjem periodu usmerena na razvoj svih grana poljoprivrede na svim područjima, u skladu sa proizvodnim i ekonomskim uslovima, uz orijentaciju na razvoj poljoprivrednih dobara i zemljoradničkih zadruga, kao osnovnih nosilaca procesa unapređivanja poljoprivrede i socijalističkog preobražaja sela.

³ Vidi: »Investicije u privrednom razvoju Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1957, septembar, str. 423—434 (103—114).

⁴ Vidi: »Nova proizvodnja jugoslovenske industrije«, »Jug. pregled«, 1961, februar, str. 66—70 (22—26).

⁵ Vidi: »Poljoprivredna proizvodnja poslednjih godina«, »Jug. pregled«, 1960, maj, str. 199—206 (27—34).

U sprovođenju ove politike, koja je bila praćena povećanim ulaganjima, postignuti su značajni rezultati uvođenjem savremenih tehničkih sredstava i nove tehnologije u poljoprivredu, povećanjem njene materijalno-tehničke osnove, poboljšanjem ekonomskog položaja poljoprivredne proizvodnje i povećanjem produktivnosti rada putem primene stimulaturnih oblika raspodele dohotka.

U periodu 1958—1962. u osnovna sredstva poljoprivrede investirano je preko 516 milijardi din. (Tabela 4.)

TABELA 4 — ULAGANJA U OSNOVNA I OBRтна SREDSTVA POLJOPRIVREDE 1958—1962.

Godina	(U milijardama din.)	
	Ulaganja u osnovna sredstva	Ulaganja u trajna i povremena obrtna sredstva
1958	75,0	203,0
1959	111,8	233,0
1960	106,6	278,0
1961	106,8	303,0
1962	116,2	331,0

Jačanje materijalne baze poljoprivrednih organizacija u proteklom petogodišnjem periodu, omogućio povećanim društvenim ulaganjima, doprinelo je konstituisanju mnogobrojnih poljoprivredno-industrijskih kombinata, poljoprivrednih dobara i zemljoradničkih zadruga. Pored toga, znatno je povećana primena mehanizacije i savremenih agrotehničkih sredstava u poljoprivredi.

Broj traktora povećan je od oko 16.000 u 1957. na preko 36.000 u 1962. Potrošnja veštačkih đubriva povećana je od oko 761 hiljade tona u 1957. na oko 1.400 hiljada tona u 1962.

Površine kojima raspolažu društvene poljoprivredne organizacije povećane su u toku poslednjih pet godina za oko 600 hiljada ha, ili za oko 50%.

Sredstvima koja su ulagana u poljoprivredu omogućeno je postupno sprovođenje programa izgradnje nekih velikih melioracionih sistema, kao što su kanal Dunav—Tisa—Dunav i melioracije u Makedoniji (Pelagonija, Struga i Skopsko polje). U toku 1962. započeti su i melioracioni radovi na području Donje Neretve.

Radi obezbeđenja povoljnijih uslova za razvoj poljoprivrede, sistem regresa za poljoprivrednu opremu i reprodukcioni materijal zadržan je u proteklom petogodišnjem periodu kao jedan od značajnih instrumenata politike unapređivanja poljoprivrede i razvoja domaće industrije, s tim što su, u skladu sa konkretnim uslovima, u pojedinim godinama vršene izmene u visini regresa. (Tabela 5.)

TABELA 5 — REGRESI I PREMIJE U POLJOPRIVREDI 1958—1962.

Godina	(U milionima din.)		
	Regresi	Premije	Ukupno
1958	24.680	250	24.930
1959	29.050	1.265	30.324
1960	29.172	2.706	31.878
1961	26.220	7.982	34.202
1962	30.000	19.300	49.300

Radi podsticanja proizvodnje, u proteklom petogodišnjem periodu primenjen je i sistem zaštitnih i dogovorenih cena za pojedine važnije poljoprivredne proizvode. Pored toga, u sklopu mera za poboljšanje ekonomskog položaja poljoprivrede, vršene su izmene u cenama. Samo izmenama zaštitnih i garantovanih cena za osnovne poljoprivredne proizvode za 1962. i 1963. nivo cena ovih proizvoda povećan je za oko 35% u odnosu na 1960.

I pored svih ovih mera, poljoprivreda je u periodu 1958—1962. imala veoma neujednačen razvoj, na šta su u prvom redu uticale nepovoljne klimatske prilike. Tako je, na primer, u godinama 1957—1959. poljoprivreda ostvarila veoma dinamičan porast, pri čemu je prosečna godišnja stopa rasta ukupne poljoprivredne proizvodnje iznosila oko 8%, a proizvodnje na društvenim gazdinstvima oko 24%. U godinama 1960—1962. poljoprivredna proizvodnja je uglavnom stagnirala u celini, pri čemu su društvena poljoprivredna gazdinstva ostvarila godišnji porast proizvodnje od 4% do 10%. Međutim, kada se ukupna poljoprivredna proizvodnja u periodu 1958—1962. uporedi sa prethodnim petogodišnjim periodom, pokazuje porast od oko 30%.

Naročito je značajan relativno brz tempo porasta ratarske proizvodnje. Proizvodnja pšenice u 1962. i pored nepovoljnih klimatskih prilika, povećana je za 37% u odnosu na 1958, proizvodnja kukuruza za 33%, šećerne repe za 26%, suncokreta za 101%, itd. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROIZVODNJA VAŽNIJIH RATARSKIH I POVR-TARSKIH PROIZVODA 1958—1962.

	(U hiljadama tona)					Indeks 1962 1958
	1958	1959	1960	1961	1962	
Pšenica i raž	2.691	4.395	3.803	3.361	3.679	137
Kukuruz	3.950	6.670	6.160	4.550	5.270	133
Šećerna repa	1.480	2.420	2.290	1.760	1.870	126
Konoplja	262	241	201	255	278	106
Suncokret	80	114	98	117	161	201
Soja	7	17	26	10	8	114
Duvan	39	44	28	15	30	74
Pamuk	6	9	7	6	6	95
Krompir	2.620	2.760	3.270	2.690	2.630	100

U istom periodu, tempo porasta ratarske proizvodnje na društvenim gazdinstvima bio je znatno brži. (Tabela 7.)

TABELA 7 — PROIZVODNJA VAŽNIJIH RATARSKIH PROIZVODA NA DRUŠTVENIM GAZDINSTVIMA 1958—1962.

Proizvodi	(U hiljadama tona)					Indeks 1962 1958
	1958	1959	1960	1961	1962	
Pšenica i raž	355	808	690	759	948	266
Kukuruz	659	903	944	663	800	115
Šećerna repa	493	1.020	1.020	814	950	225
Suncokret	14	20	23	37	50	436
Konoplja	114	85	60	109	110	102

U okviru ukupne proizvodnje voćarstva i vinogradarstva, koju takođe karakterišu znatne oscilacije, proizvodnja voća i grožđa na društvenim gazdinstvima je u stalnom porastu. (Tabela 8.)

U periodu 1958—1962. ukupna proizvodnja mesa povećana je za 27%, pri čemu je proizvodnja na društvenim gazdinstvima povećana za 261%, dok je ukupna proizvodnja mleka povećana za 3%, pri čemu je proizvodnja na društvenim gazdinstvima povećana za preko 100%. To pokazuje da društvena gazdinstva ostvaruju stalan porast proizvodnje svih glavnih stočarskih proizvoda i da, i pored relativno niskog učešća u ukupnom stočnom fondu, njihovo učešće u proizvodnji i tržišnim viškovima stočarskih proizvoda postaje sve značajnije. Sa 8,3% od ukupnog fonda goveda, 12,7% svinja, 4,5% ovaca i 3,3% živine, društvena gazdinstva

TABELA 8 — PROIZVODNJA VOĆA, GROŽĐA I VAŽNIJIH PRERAĐEVINA 1958—1962.

(U hiljadama tona)

Proizvodi	1958	1959	1960	1961	1962	Indeks 1962 1958
Voće — ukupno	1.120	1.750	610	1.870	1.350	120
Društveni sektor	37	39	30	47	60	162
Grožđe — ukupno	1.190	954	730	962	1.130	95
Društveni sektor	72	60	68	80	110	154
Suve šljive — ukupno	21	54	2,8	39	27	133
Društveni sektor	—	—	—	3,5	6,7	—
Vino u milionima l	578	460	335	426	515	89

dala su u 1962. preko 23% proizvodnje odnosno 28% otkupljenih količina mesa, a preko 16% proizvodnje odnosno oko 60% otkupa svežeg mleka. (Tabela 9.)

TABELA 9 — PROIZVODNJA GLAVNIH STOČARSKIH PROIZVODA 1958—1962.

(U hiljadama tona)

Proizvodi	1958	1959	1960	1961	1962	Indeks 1962 1958
Meso — ukupno	498	575	635	644	630	127
Društvena gazdinstva	36	63	75	115	130	361
% učešća društvenih organizacija	7,2	10,9	11,8	17,8	20,6	—
Mleko — ukupno	2.344	2.451	2.434	2.393	2.400	103
Društvena gazdinstva	175	229	281	337	350	201
% učešća društvenih gazdinstava	7,5	9,3	11,5	14,0	14,6	—
Jaja — ukupno (u milionima komada)	1.511	1.527	1.533	1.461	1.440	95
Društvena gazdinstva	12	12	21,5	29	40	333
% učešća društvenih gazdinstava	0,8	0,8	1,4	1,9	2,8	—

Učešće socijalističkog sektora poljoprivrede u formiranju *ukupnih tržišnih viškova* povećalo se od oko 14% u 1957. na oko 30% u 1962.

Razvoj zadrugarstva⁶ u periodu 1957—1962. karakteriše pretvaranje zadruga u veće i snažnije privredne organizacije, vršeno opštim jačanjem zadruga i spajanjem manjih i ekonomski slabijih zadruga. Broj zadruga smanjio se od 5.506 u 1957. na 2.363 u 1962. Međutim, zadruge su jačale ekonomski, a i njihov zemljišni fond je povećan od oko 418 hiljada ha u 1957. na oko 817 hiljada ha u 1961, ili za 95%. U istom periodu ukupna vrednost osnovnih sredstava zadruga povećana je od oko 44 milijarde na preko 179 milijardi din., ili za preko 4 puta, dok su obrtna sredstva zadruga povećana od oko 56 milijardi na preko 173 milijarde, ili za preko 3 puta.

U razvoju *kooperacije* zadruga sa individualnim poljoprivrednim proizvođačima postignuti su u proteklom petogodišnjem periodu znatni uspesi, mada je u nekim godinama dolazilo i do njenog usporavanja.

Ukupan broj kooperanata u ratarstvu povećao se od oko 208 hiljada u 1957. na oko 578 hiljada u 1961. U istom periodu površine poorane u kooperaciji povećane su od oko 200 hiljada na 437 hiljada ha, a površine duboko orane od 102 hiljade ha na 237 hiljada ha. U 1962. došlo

je do znatnog porasta kooperacije, tako da je u jesenju setvi samo pšenicom zasejano u kooperaciji preko 600 hiljada ha, dok je u 1961. svim kulturama u kooperaciji bilo zasejano samo 578 hiljada ha.

Prinosi u kooperaciji po pravilu su veći za oko 50% nego van kooperacije, a za oko 30% su niži od prinosa na društvenim gazdinstvima.

Poslednjih godina došlo je i do intenzivnijeg razvoja kooperacije u stočarstvu.

ŠUMARSTVO

Politika razvoja šumarstva⁷ u periodu 1958—1962. bila je potpomognuta povećanim ulaganjima u šumske komunikacije, opremu i plantaže, zatim proširenjem šumskokulturnih radova, merama za racionalnije korišćenje drvene mase i poboljšanjem organizacije i sistema upravljanja šumama.

U periodu 1958—1962. ukupne investicije u šumarstvo povećane su za 76%. U okviru toga, ulaganja u šumske komunikacije i opremu povećana su za 65%, a u plantaže za 194%. Povećan je obim svih osnovnih šumskokulturnih radova, a naročito onih kojima se doprinosi bržem povećanju šumskog fonda. Od 1958. do 1962. obim radova na pošumljavanju povećan je za 24%. U tome je pošumljavanje topolom povećano za 143%, a unosenje četinaru u postojeće šume za 233%.

Pod uticajem spomenutih mera, tržišnih uslova i mera za štednju drveta, proizvodnja šumarstva u celini povećana je u toku poslednjih pet godina za oko 19%. Proizvodnja jamskog drveta je opala zbog štednje i zamene drvnih podgrada drugim materijalima, a proizvodnja ogrevnog drveta — zbog većeg korišćenja racionalnijih energetskih izvora.

GRAĐEVINARSTVO⁸

U razvoju građevinarstva postignuti su u proteklom petogodišnjem periodu krupni rezultati. Prošireni su građevinski kapaciteti, naročito u oblasti niskogradnje i hidrogradnje, izvršena je modernizacija i uvođenje savremenih metoda građenja, povećana je brzina građenja i postignuta veća produktivnost rada. Ukupna ulaganja u osnovna sredstva građevinarstva iznosila su u periodu 1958—1962. oko 102 milijarde din.

Kao rezultat mera preduzimanih radi unapređenja ove privredne oblasti, ukupna proizvodnja građevinarstva povećana je od 1957. do 1962. za oko 77%, odnosno rasla je po prosečnoj godišnjoj stopi od oko 12%. (Tabela 10.)

TABELA 10 — INDEKSI GRAĐEVINSKE PROIZVODNJE 1958—1962.

(1957 = 100)

Godina	Indeks
1958	108,8
1959	129,6
1960	156,3
1961	180,0
1962	176,9

U ovom periodu nije došlo do bitnije promene u osnovnoj strukturi građevinskih radova. Njihovo učešće na objektima kapitalne izgradnje iznosilo je u 1962. oko 56%, tj. isto kao i u 1957.

⁷ Vidi: »Šumsko bogatstvo i njegovo iskorišćavanje«, »Jug. pregled«, 1961, septembar, str. 364—372 (90—99).

⁸ Vidi: »Građevinarstvo 1956—1960«, »Jug. pregled«, 1961, oktobar, str. 414—421 (118—125).

⁶ Vidi »Opšte zemljoradničke zadruge«, »Jug. pregled«, 1959, jun, str. 235—244 (45—54).

SAOBRAČAJ

Ukupan obim prevoza i saobraćajnih usluga povećan je u periodu 1958—1962. za oko 46%, odnosno rastao je prosečno godišnje po stopi od oko 9%.

U ovom periodu prevoz robe povećan je od oko 71,5 miliona tona u 1957. na oko 95 miliona tona u 1962, što predstavlja povećanje od oko 33%, ili od oko 6% prosečno godišnje. U prevozu robe najveći porast ostvaren je u drumskom saobraćaju⁹ (za 366%), zatim u pomorskom (za 158%), vazdušnom (za 196%), rečnom (za 74%) i železničkom (za 16%). U ovim stopama rasta prevoza po pojedinim granama saobraćaja odražava se i preraspodela transporta između pojedinih saobraćajnih grana, čemu je, pored ostalog, doprinela i reforma robnih tarifa u železničkom saobraćaju, kao i sprovođenje politike racionalnijih prevoza.

Broj prevezenih putnika povećao se od oko 255 miliona u 1957. na preko 320 miliona u 1962, ili za 26%, tako da prosečna godišnja stopa povećanja iznosi oko 5%. Pri tome je, prema broju putnika i dužini predenog puta, ostvareno sledeće povećanje učinka kod putničkog saobraćaja¹⁰ po pojedinim granama: u vazdušnom saobraćaju za 211%, u drumskom za 146%, u železničkom i pomorskom za 20%, dok je u rečnom saobraćaju prevoz putnika smanjen za 24%.

I pored preraspodele koja je izvršena između pojedinih grana saobraćaja, u periodu 1958—1962. železnica je i dalje ostala glavni faktor unutrašnjeg prevoza. U 1962. u ukupnom prevozu putnika ona učestvuje sa 60%, a u prevozu robe sa 67%.¹¹

Za unapređenje i modernizaciju saobraćaja uloženo je u periodu 1958—1962. oko 711 milijardi din. Od toga je u saobraćajnu mrežu uloženo oko 227 milijardi din., ili 32%, u vazdušnu i plovna sredstva oko 296 milijardi din., ili 42%, a u ostale objekte oko 188 milijardi din., ili 26%.

Po granama saobraćaja, uloženo je: u železnice 262 milijarde din., u pomorstvo 103, u rečni saobraćaj 33, u vazdušni 17, u puteve i drumski saobraćaj 249, i u ptt saobraćaj 47 milijardi din. Iz ovih sredstava izgrađeni su u proteklom petogodišnjem periodu i predati saobraćaju sledeći važniji objekti: izgrađeno je i predato saobraćaju 248 km pruga normalnog koloseka; izgrađeno je i modernizovano 4.820 km puteva; nabavljeno je 9.620 teretnih vagona, 462 putnička vagona, 166 garnitura motornih vozova, 148 dizel i 19 električnih lokomotiva; kapaciteti trgovinske mornarice povećani su za oko 500 hiljada BRT, tako da ona sada raspolaže sa preko 900 hiljada BRT (računajući samo brodove preko 100 BRT); u rečnom saobraćaju izgrađeno je i nabavljeno plovni objekata jačine preko 21 hiljadu KS, zatim šlepova kapaciteta 108,5 hiljada tona nosivosti, itd.; u drumskom saobraćaju nabavljeno je oko 5.000 autobusa i kamiona i oko 1.000 vozila gradskog saobraćaja; u vazdušnom saobraćaju kapaciteti su povećani za 7 aviona; u ptt saobraćaju postavljeno je oko 80 hiljada novih telefonskih priključaka na mesnim automatskim centralama, preko 100 hiljada km kablovskih vodova u mesnim telefonskim mrežama i oko 800 visokofrekventnih međumernih kanala; prošireni su i rekonstruisani kapaciteti luka i lučkih postrojenja; izgrađeno je i predato saobraćaju nekoliko novih aerodroma; itd.

U proteklom petogodišnjem periodu sprovedene su znatne izmene u sistemu i organizaciji upravljanja u saobraćaju, čime je sistem samoupravljanja proširen i na ovu privrednu oblast. Ove promene bile su praćene i merama za jačanje materijalne osnove samoupravljanja u saobraćaju.

⁹ Vidi: »Drumski saobraćaj«, »Jug. pregled«, 1961, maj, str. 209—212 (45—48).

¹⁰ Vidi: »Putnički saobraćaj«, »Jug. pregled«, 1963, januar, str. 15—18 (5—8).

¹¹ Vidi: »Razvoj prevoza i organizacija Jugoslovenskih železnica«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 253—256 (57—60).

ZANATSKA

PROIZVODNJA I USLUGE

Ukupna vrednost zanatske proizvodnje i usluga povećana je od 1957. do 1962. za 109%, odnosno povećavala se prosečno godišnje za oko 16%. U okviru ovog povećanja, vrednost proizvodnje i usluga društvenog sektora zanatstva povećana je za oko 133%, a individualnog zanatstva za oko 70%. (Tabela 11.)

TABELA 11 — INDEKSI VREDNOSTI ZANATSKA PROIZVODNJE I USLUGA 1958—1962.*

	1958	1959	1960	1961	1962
Zanatstvo — ukupno	111,9	134,7	162,0	180,9	209,0
U tome:					
Društveno	115,4	143,3	178,7	197,2	232,7
Privatno	106,1	120,3	134,5	153,9	169,8

* Obračunato po tekućim cenama. Za 1962. procena.

Usporeniji relativni porast vrednosti proizvodnje i usluga u privatnom zanatstvu posledica je bržeg razvoja socijalističkih zanatskih privrednih organizacija nego privatnih zanatskih radnji. Međutim, s obzirom na porast cena proizvoda i usluga u ovom periodu, fizički obim porasta zanatske proizvodnje i usluga znatno je manji, tako da razvoj zanatstva zaostaje za razvojem ostalih privrednih oblasti i za porastom standarda.

U periodu 1957—1962. broj zaposlenih u zanatskim organizacijama društvenog sektora povećao se za 63,9%, dok se kod privatnog sektora smanjio za 42,5%. (Tabela 12.)

TABELA 12 — ZAPOSLENI U ZANATSTVU PO SEKTORIMA 1957—1962.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Ukupno	197,0	221,9	237,5	246,4	254,6	258,0
Od toga:						
Društveni	136,1	155,5	172,5	192,6	214,0	223,0
Privatni*	60,9	66,4	65,0	53,8	40,6	35,0

* Bez vlasnika radnji.

U osnovna sredstva društvenog zanatstva investirano je u periodu 1957—1962. oko 57 milijardi din. po tekućim cenama, pri čemu su se ova ulaganja stalno povećavala — od 5 milijardi u 1957. na 13,5 milijardi din. u 1962. Od ovih sredstava uloženo je 18,5 milijardi din. u građevinske objekte, 35,5 u opremu, i oko 3 milijarde din. u ostale namene. Oko 54% sredstava investiranih u zanatstvo predstavljaju sredstva zanatskih privrednih organizacija, a ostalo sredstva društvenih investicionih fondova.

UNUTRAŠNJA TRGOVINA¹²

Snabdevenost tržišta industrijskim proizvodima poboljšavala se iz godine u godinu. Asortiman robe na tržištu stalno se proširivao, a broj deficitarnih artikala znatno je sužen. U periodu 1957—1962. robni fondovi iz industrije povećani su za 66%, iz uvoza za 35%, a iz poljoprivrede za 4%. Prema tome, nasuprot stalnom porastu robnih fondova iz industrijske proizvodnje i uvoza, formiranje robnih fondova iz poljoprivredne proizvodnje, izuzev rekordne 1959. godine, bilo je nedovoljno i podložno znatnim oscilacijama, što je bio i jedan od osnovnih uzroka nestabilnosti tržišta i porasta cena.

¹² Vidi: »Stanje i problemi unutrašnje trgovine«, »Jug. pregled«, 1962, april, str. 157—165 (71—79).

Promet robe na malo, računato po tekućim cenama, povećan je od oko 751 milijarde u 1957. na oko 1.500 milijardi u 1962, ili za oko dva puta, dok je fizički obim prometa na malo porastao za oko 60%.

Kapaciteti trgovine znatno su povećani u toku poslednjih pet godina. Broj prodavnica povećao se od 37.651 u 1957. na 44.360¹³ u 1962, ili za oko 16%. Od svega 2 prodavnice sa samoposluživanjem u 1957. njihov broj se povećao na 400 u 1962. Pored toga, izgrađen je veći broj robnih kuća i kapaciteta za manipulaciju i smeštaj poljoprivrednih i industrijskih proizvoda. U ovom periodu podignuti su silosi i mehanizovana skladišta za smeštaj žitarica, sa ukupnim kapacitetom od 72.800 vagona. Izgrađeno je 98 magacina za smeštaj povrća, voća i drugih prehrambenih proizvoda, sa ukupnim kapacitetom od 5.500 vagona, od čega oko 450 vagona rashladnog prostora. Izgrađeno je 7 modernih tržnica na veliko, sa ukupnim kapacitetom od 1.900 vagona, i oko 280 vagona rashladnog prostora. U skoro svim većim gradovima, kao i u nekim proizvođačkim područjima, izgrađena je ukupno 41 hladnjača, čiji kapacitet iznosi oko 3.500 vagona. I za industrijsku robu u većim potrošačkim centrima izgrađen je znatan skladišni prostor. Znatna sredstva uložena su za rekonstrukciju i modernizaciju maloprodajne mreže, kao i za njeno opremanje savremenim sredstvima za manipulaciju robom i usluživanje potrošača.

Postizanje ovakvih rezultata u izgradnji i proširivanju materijalno-tehničke osnove trgovine omogućila su povećana ulaganja. Ukupne investicije u osnovna sredstva trgovine u periodu 1958—1962. iznosile su oko 160,5 milijardi din. (računato po tekućim cenama), prema 73,3 milijarde u periodu 1952—1957. Iako je ovim povećanim sredstvima učinjen znatan napredak u razvijanju trgovine i njenom osposobljavanju za potpunije zadovoljavanje povećanog prometa, stepen razvoja trgovine još uvek nije u skladu sa razvojem drugih privrednih oblasti i povećanim potrebama potrošnje.

UGOSTITELJSTVO I TURIZAM¹⁴

Intenzivniji razvoj ugostiteljstva i turizma započeo je 1958, kada se na širem planu pristupilo unapređivanju ovih delatnosti. U sklopu mera za unapređenje ugostiteljstva i turizma, ukupne investicije u ove delatnosti povećane su od 16,5 milijardi u periodu 1953—1957. na oko 64 milijarde u periodu 1958—1962. Kao rezultat povećanih ulaganja i drugih mera, promet u ugostiteljstvu povećan je od 76,3 milijarde u 1957. na oko 160 milijardi din. u 1962, ili za preko dva puta.

Inostrani turistički promet povećao se u periodu 1957—1962. za oko 2,6 puta, a devizni priliv za oko 3,5 puta. Broj domaćih turista povećao se od 1957. do 1962. za 26%, a broj noćivanja za 42%. U 1962. poslovala su 1.704 odmarališta za potrebe domaćih turista, sa oko 114 hiljada ležaja, što predstavlja povećanje od oko 51% u odnosu na 1957.

ZAPOSLENOST¹⁵

Zaposlenost u periodu 1958—1962. znatno je povećana. Ukupan broj zaposlenih porastao je u ovom periodu za oko 900 hiljada lica, što predstavlja prosečno godišnje povećanje za oko 180 hiljada lica, ili za oko 6%. Ovakvo intenzivnim porastom zaposlenosti, koji znatno premašuje tekući priliv aktivnog stanovništva, udeo poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu smanjen je od 56,1% u 1957. na oko 50% u 1962.

Proces ubrzanog zapošljavanja i promene ekonomsko-socijalne strukture stanovništva bio je praćen povećanim

naporima za stručno uzdizanje kadrova, kako bi se njihov razvoj u većoj meri uskladio sa potrebama privrede i obezbedili povoljniji uslovi za povećanje produktivnosti rada i za bolje i potpunije korišćenje kapaciteta. U sistemu obrazovanja stručnih kadrova sprovedene su znatne izmene. Pored proširenja mreža stručnih škola, na ovom radu su u većoj meri angažovane i same privredne organizacije, kojima je omogućeno da izdvajaju za ove svrhe i znatno veća sredstva.

Pored proširenja mreže stručnih, viših i visokih škola, samo u industriji i rudarstvu, prema stanju krajem 1961, radile su 232 ustanove za stručno obrazovanje, a raznim oblicima stručnog obrazovanja obuhvaćeno je oko 200 hiljada radnika, tj. svaki peti radnik zaposlen u industriji i rudarstvu. U oblasti trgovine, u školskoj 1961/62. radilo je ukupno 50 stručnih trgovinskih škola za obrazovanje svih kategorija trgovinskih radnika. Slična aktivnost ostvarivala se i u ostalim privrednim oblastima.

Kao rezultat mera koje su u ovom pravcu preduzimane, došlo je do znatnih promena u kvalifikacionoj strukturi zaposlenih. (Tabela 13.)

TABELA 13 — KVALIFIKACIONA STRUKTURA ZAPOSLENIH 1953. I 1960.

	(U %)	
Zaposleni	1953	1960
Radnici	100,0	100,0
visokokvalifikovani	5,0	10,0
kvalifikovani	34,0	36,8
polukvalifikovani	27,4	24,8
nekvalifikovani	33,6	28,4
Službenici	100,0	100,0
stručni	82,3	87,4
pomoćni	17,7	12,6

U oblasti poljoprivrede broj agronoma u proteklih pet godina povećan je za preko 22%, broj poljoprivrednih tehničara za preko 30%, a broj veterinara za oko pet puta.

PRODUKTIVNOST RADA

Merena odnosom ukupne proizvodnje (bez poljoprivrede) i porasta zaposlenosti, produktivnost rada je povećana u proteklih pet godina za ukupno oko 19%, odnosno rasla je prosečno godišnje za oko 3,5%, uz tendenciju stalnog porasta.

U industriji, produktivnost rada u proteklom petogodišnjem periodu porasla je za ukupno oko 22%, odnosno za 4,3% prosečno godišnje, dok je u 1962. porasla za oko 5%.

SPOLJNA TRGOVINA

Razvoj spoljne trgovine u periodu 1958—1962. bio je vrlo intenzivan.

Ukupan izvoz povećan je od 1957. do 1962. za oko 89 milijardi, ili za oko 75%, odnosno rastao je prosečno godišnje po stopi od oko 12%. Pri tome je brže rastao izvoz industrijskih nego izvoz poljoprivrednih proizvoda. Izvoz industrijskih proizvoda povećan je u ovom periodu za oko 80 milijardi dinara, ili za 96%, tako da je njegova prosečna godišnja stopa rasta iznosila 14%. U istom periodu došlo je i do znatnih promena u strukturi izvoza, naročito usled povećanja izvoza proizvoda metalske industrije, elektroindustrije i brodogradnje, koji je porastao za oko 4,5 puta. Pozitivne promene u strukturi izvoza pokazuje i porast učešća izvoza proizvoda više faza prerade. (Tabela 14.)

Izvoz poljoprivrednih proizvoda povećao se u ovom periodu za 10,4 milijarde din., ili za 36,5%.

¹³ Prethodni podatak.

¹⁴ Vidi: »Turizam«, »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 385 — 388 (169 — 172).

¹⁵ Vidi: »Porast zaposlenosti 1957—1960«, »Jug. pregled«, 1961, jul—avgust, str. 309—313 (61—65).

TABELA 14 — STRUKTURA IZVOZA PO STEPENU OBRADE
1957. i 1962.

	(U %)	
Stepen obrade	1957	1962
Neobrađeni proizvodi	31,6	19,5
Proizvodi obične prerade	41,4	37,7
Proizvodi visoke prerade	27,0	42,8

Ukupan uvoz u toku poslednjih pet godina imao je tendenciju blažeg porasta. Povećan je za oko 39%, odnosno rastao je po prosečnoj godišnjoj stopi od 7%. U okviru porasta ukupnog uvoza, uvoz reprodukcionog materijala povećan je za 32,4%, uvoz opreme za 85,2%, uvoz predmeta za ličnu potrošnju, izuzev hrane, za oko 62%, dok je uvoz hrane u celini manji za oko 12%.

Deficit *platnog bilansa*, koji se u poslednjih pet godina kretao između 34 milijarde (u 1959) i 67 milijardi din. (u 1961), smanjio se u 1962. na oko 20 milijardi din. i predstavlja najmanji deficit platnog bilansa u posleratnom periodu. Ovaj deficit proizlazi uglavnom iz uvoza hrane.

U periodu 1957—1962. došlo je do pozitivnih promena u *regionalnom rasporedu* jugoslovenske spoljne trgovine, naročito u pravcu proširenja spoljnotrgovinske razmene i ekonomske saradnje sa zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike, uz istovremeno povećanje robne razmene i uspostavljanje skladnijih odnosa u razmeni sa zemljama ostalih područja. U ovom periodu jugoslovenski izvoz u zemlje Zapadne Evrope povećan je za 52,7%, a uvoz za 36,8%. Izvoz u SAD i Kanadu povećan je za 57%, a uvoz za 5,8%. Istočnu Evropu izvoz je povećan za 59,2%, a uvoz za 25,5%. U zemlje Azije, Afrike i Latinske Amerike izvoz je povećan za oko 258%, a uvoz za oko 76%, tako da je učešće ovih zemalja u ukupnom jugoslovenskom izvozu povećano od 12,4% na 25%, a u uvozu od 7,1% na 11,2%.

INVESTICIJE

U toku poslednjih pet godina investicije u osnovna sredstva nominalno su povećavane po prosečnoj godišnjoj stopi od oko 22%. Njihov ukupan obim u 1962. u iznosu od oko 1.230 milijardi din. veći je za oko 2,5 puta nego u 1957. Pri tome je došlo do znatnih promena u odnosima između privrednih i neprivrednih investicija. U skladu sa sprovođenjem politike bržeg porasta društvenog standarda i otklanjanja ranijeg zaostajanja neprivrednih investicija za porastom privrednih investicija, u periodu 1957—1962. brže su rasle neprivredne investicije: prosečno godišnje za oko 25%, dok su privredne rasle za oko 18%. U okviru privrednih investicija, učešće industrije povećalo se od oko 30% u 1957. na oko 39% u 1962. Kao rezultat sprovođenja politike decentralizacije sredstava, učešće federacije u ukupnim investicijama smanjilo se od 37% u 1958. na oko 30% u 1962, dok su za toliko porasle investicije republika, opština, privrednih organizacija i ostalih decentralizovanih fondova.

U sprovođenju utvrđene investicione politike posebna pažnja bila je poklonjena politici *razvoja nedovoljno razvijenih područja*, koja se u većoj meri zasnivala na finansiranju investicione izgradnje iz sredstava federacije, putem garantovanih investicija, na području Makedonije, Crne Gore i Kosmeta, kao i prepuštanjem anuiteta po zajmovima dobivenim iz Opšteg investicionog fonda društvenim investicionim fondovima ovih područja. Od 1960. politika pomaganja razvoja nerazvijenih područja proširena je i na neke nerazvijene krajeve Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Na taj način u periodu 1957—1961. na području Makedonije, Crne Gore i Kosmeta uloženo je iz sredstava Opšteg investicionog fonda oko 259 milijardi din., od čega oko 195 milijardi din. u obliku garantovanih

investicija. Pored toga, u ovom periodu prepuštena je društvenim investicionim fondovima ovih područja na ime dospelih anuiteta oko 31 milijardi din. U 1960. za nerazvijena područja odobreno je Saveznim društvenim planom 12 milijardi din., dok u 1961. i 1962. odobrena namenska sredstva za nerazvijena područja iznose 27 milijardi din. Sprovođenjem politike razvoja nerazvijenih područja, investicije iz Opšteg investicionog fonda za nerazvijena područja povećane su u ukupnim privrednim investicijama od 9,7% u periodu 1958—1959. na preko 14% u 1962.

Kao rezultat ovih mera, u periodu 1957—1962. postignuti su znatni uspesi u razvijanju proizvodnih snaga i podizanju privrede nerazvijenih područja. To pokazuje i brži tempo razvoja industrije na ovim područjima: pri porastu ukupnog fizičkog obima jugoslovenske industrijske proizvodnje u periodu 1957—1962. za 66%, fizički obim industrijske proizvodnje u Makedoniji povećan je za 85%, u Crnoj Gori za 236%, a u Srbiji za 75%.

OBRATNA SREDSTVA

Ukupna obrtna sredstva iz bankarskih kredita i iz društvenih investicionih fondova povećana su u periodu 1958—1962. za oko 911 milijardi din., odnosno za oko 182 milijarde prosečno godišnje. Od ukupnog povećanja obrtnih sredstava, na bankarske kredite otpada oko 677 milijardi din., ili 74%, a na društvene investicione fondove oko 234 milijarde din., ili 26%.

U proteklom petogodišnjem periodu sprovedena je i decentralizacija bankarskog mehanizma, u pravcu prenošenja sredstava na poslovne banke. Na toj osnovi izvršene su znatne izmene i u organizaciji banaka. Krajem 1957. poslovalo je 715, a krajem 1962. godine 841 poslovna jedinica banaka. Istovremeno su izvršene krupne promene i u kreditnoj funkciji pojedinih banaka. Dok je u 1957. Narodna banka bila glavni i neposredni kreditor privrednih organizacija, sa učešćem od oko 53% u ukupno datim kreditima privredi, krajem 1962. glavni i neposredni kreditor privrednih organizacija su komunalne banke, sa učešćem od oko 86% u ukupno odobrenim bankarskim kreditima privrednim organizacijama.

Period 1958—1962. karakteriše se krupnim promenama izvršenim u sprovođenju politike jačanja materijalne baze organa društvenog upravljanja i njihove uloge u raspolaganju društvenim sredstvima, kao i sužavanjem opsega administrativnih intervencija. Kao rezultat ove politike, učešće federacije u raspodeli ukupnih prihoda iz domaćih izvora opalo je u proteklom petogodišnjem periodu od 32% na oko 20%, dok se za toliko povećalo učešće decentralizovanih sredstava. Pri tome se naročito povećalo učešće privrednih organizacija i opština (od 47,3% u 1958. na 55,3% u 1962). Ove promene uglavnom su rezultat promena u privrednom sistemu i na toj osnovi izvršenih izmena u raspodeli između privrede i društva.

BUDŽETSKI RASHODI

U okviru porasta ukupnih budžetskih rashoda u periodu 1958—1962. za 98%, rashodi budžeta i budžetskih fondova iz decentralizovanih sredstava porasli su za 103%, a rashodi saveznog budžeta za 96%.¹⁶

U istom periodu rashodi socijalnog osiguranja povećani su ukupno za oko 159%, odnosno po prosečnoj godišnjoj stopi od 21,1%. Kod rashoda za zdravstveno osiguranje zabeležen je porast od oko 210%, za penzijsko osiguranje od oko 266%, za invalidsko osiguranje od oko 138%, a kod rashoda za dečje dodatke od oko 60%. U ovom periodu zdravstveno osiguranje prošireno je i na zemljoradnike i samostalne zanatlije, a u okviru izmena koje su vršene u penzijskom i invalidskom osiguranju usklađivane su penzije i invalidnine sa porastom ostalih ličnih dohodaka.

¹⁶ Vidi: »Budžetski sistem i budžetska potrošnja«, »Jug. pregled« 1962, januar, str. 5 — 12 (5 — 12).

LIČNA POTROŠNJA

Ukupan realni obim lične potrošnje povećan je u periodu 1957—1962.¹⁷ za ukupno oko 34%, odnosno po stanovniku za oko 29%. U istom periodu ukupni lični dohoci porasli su za oko 2,4 puta, što delimično rezultira iz njihovog nominalnog porasta (za oko 82%), a delimično iz porasta ukupne zaposlenosti. U istom periodu troškovi života povećani su za oko 39%, tako da su realni lični dohodi radnika i službenika u 1962. veći za oko 30,5% u odnosu na 1957.

U proteklih pet godina, kao rezultat jačanja realne kupovne snage, došlo je do znatnih promena i u strukturi lične potrošnje. Učešće ishrane u strukturi potrošnje smanjeno je od 48% u 1957. na oko 44% u 1961, dok se ovaj odnos u 1962. pogoršao usled porasta cena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. U proteklom petogodišnjem periodu znatno je povećana potrošnja industrijske neprehrambene robe, naročito dobara trajne potrošnje: termičkih aparata, frižidera, televizora, nameštaja, bicikla, šivaćih mašina, putničkih automobila i raznih drugih artikala kojima se karakteriše veća potrošnja i viši standard. Pozitivnu tendenciju predstavlja takođe stalno povećavanje potrošnje po glavi stanovnika nekih važnijih prehrambenih proizvoda (mesa, mleka, jaja, ulja, pirinča, šećera, i dr.).

Na povećanje kupovne snage stanovništva uticali su i potrošački krediti, koji su od oko 69 milijardi din. u 1957. povećani na oko 177 milijardi din. u 1962, ili za oko 2,7 puta. Istovremeno su i ulozima na štednju povećani od oko 47 milijardi din. u 1958. na preko 148 milijardi din. u 1962, odnosno za oko 3 puta. (Tabela 15.)

CENE

Privredna kretanja u proteklom periodu bila su praćena znatnim pomeranjem cena što je delimično rezultat dejstva

TABELA 15 — ULOZI NA ŠTEDNJU 1958—1962.*

(U milijardama din.)	
Godina	Ulozi
1958	46,6
1959	67,3
1960	91,6
1961	122,7
1962	148,4

* Stanje krajem godine.

određenih mera koje su preduzimane za usklađivanje cena radi poboljšanja ekonomskog položaja poljoprivrede i nekih drugih privrednih grana, a delimično rezultat podbacivanja poljoprivredne proizvodnje u toku protekle 2—3 godine. Opšti indeks proizvođačkih cena industrijskih proizvoda porastao je u ovom periodu za 7,5%, dok su otpadne cene poljoprivrednih proizvoda porasle za 40%. Opšti indeks cena na malo porastao je za oko 29%, a u tome industrijskih proizvoda za 16,7%, poljoprivrednih proizvoda za 48,7%, i usluga za 84%.

* * *

Prikazani osnovni podaci o rezultatima privrednog razvoja pokazuju da su u proteklom petogodišnjem periodu postignuti značajni rezultati naročito u razvoju industrijske proizvodnje, spoljnotrgovinske razmene i svih vidova potrošnje.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu; Statistički godišnjak FNRJ, 1962; »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 3/63.

M. R.

¹⁷ Vidi: »Lična potrošnja«, »Jug. pregled«, 1957, oktobar, str. 477—479 (151—153).

ZDRAVSTVO U 1962.

U 1962. nastavljani su dalji napori na usavršavanju sistema zdravstvene zaštite i organizacije zdravstvene službe i neposrednije sprovođenje osnovnih načela datih Opštim zakonom i republičkim zakonima o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenoj službi.¹

Daljim ulaganjem znatnih materijalnih sredstava iz fondova zdravstvenog osiguranja i drugih izvora u zdravstvenu zaštitu i razvoj zdravstvene službe, obezbeđena je šira materijalna osnova za rad na unapređivanju zdravstvenog stanja naroda i za proširivanje zdravstvene zaštite na sve kategorije stanovništva.

Učešće troškova zdravstvene zaštite u raspodeli nacionalnog dohotka u poslednjih pet godina bilo je u stalnom porastu: od 3,56% u 1957. poraslo je na 5,46% u 1961. Zahvaljujući ovakvoj politici ulaganja, postignuti su krupni rezultati u rešavanju mnogih zdravstvenih problema.

U proteklom petogodišnjem periodu razvoj zdravstvene zaštite i zdravstvene službe usmeravan je u pravcu rešavanja i niza drugih problema, kao što su, na primer, dalja razrada i unapređivanje organizacije i finansiranja zdravstvene službe i zdravstvenih ustanova, pitanje raspodele u zdravstvu, koje je naročito u poslednje dve godine predstavljalo ozbiljan problem, i dr.

ZDRAVSTVENO STANJE NARODA

U pogledu zdravstvenog stanja naroda,² sva kretanja i tendencije koji su karakteristični za protekli petogodišnji period, zabeleženi su i u 1962: poboljšanje opšteg zdravstvenog stanja, smanjivanje obolevanja od niza bolesti, stalna tendencija pozitivnih demografskih kretanja, naročito u pogledu opšte smrtnosti i smrtnosti odojčadi, prosečnog trajanja života, itd. (Tabela 1.)

TABELA 1 — ZDRAVSTVENO STANJE NARODA 1957—1962.

	1957	1959	1962
Rađanje na 1.000 stanovnika	23,9	23,4	22,0
Umiranje na 1.000 stanovnika	10,7	9,9	9,9
Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika	13,2	13,5	12,1
Smrtnost odojčadi na 1.000 stanovnika	101,5	92,0	83,9
Smrtnost od tuberkuloze na 100.000 stanovnika	69,0	58,0	45,5*
Srednje trajanje života			
muškarci	56,9**	61,6	...
žene	59,3	64,4	...

* U 1961. godini.

** U 1953. godini.

Niz *akutnih zaraznih bolesti*,³ u prvom redu poliomijelit, veliki kašalj i malarija, a zatim tetanus i dr., u stalnom je opadanju. Do opadanja broja obolelih od poliomielita došlo je posle dobro sprovedene vakcinacije živom oslabljenom vakcinom domaće proizvodnje.

¹ Opširnije o organizaciji zdravstvene službe vidi: »Jug. pregled«, 1960, novembar, str. 469—472 (25—28).

² Vidi: »Kretanje obolevanja i smrtnosti stanovništva«, »Jug. pregled«, 1957, decembar, str. 585—588 (33—36).

³ Vidi: »Kretanje zaraznih bolesti«, »Jug. pregled«, 1958, novembar, str. 453—454 (47—48).

TABELA 2 — AKUTNE ZARAZNE BOLESTI KOJE PODLEŽU OBAVEZNOJ PRIJAVI 1959—1961.

	1959	1960	1961
Ukupno obolelih	136.665	123.637	114.937
Umrlih	904	924	559
Morbiditet na 100.000 stanovnika	741	662	608
Mortalitet na 100.000 stanovnika	4,90	4,95	2,96

U 1962. godini završena je akcija iskorenjivanja malarije, koja je, u saradnji i uz pomoć Svetske zdravstvene organizacije, uspešno vođena od 1959. Ukupan broj registrovanih slučajeva smanjen je sa 2.303 u 1957. na 26 u 1962. Zahvaljujući velikim ulaganjima opština, srezova i republika, na područjima gde je malarija nekada harala, ova bolest je kao problem narodne patologije u potpunosti likvidirana, tako da je u narednom periodu potrebno samo obezbediti da opšta zdravstvena služba vrši stalan i sistematski nadzor.⁴

U grupi akutnih zaraznih bolesti zapaža se porast infektivnog epidemičnog hepatita, zatim epidemičnog encefalita, koji se pojavljivao u epidemičnom obliku u istočnom delu zemlje, a zapažen je i porast difterije zbog nedovoljnog sprovođenja vakcinacije.

Među *hroničnim zaraznim bolestima* najznačajnije mesto zauzima tuberkuloza. Iako je smrtnost od tuberkuloze u znatnom opadanju već niz godina, broj obolelih se ne smanjuje u zadovoljavajućoj srazmeri. Ovo je u prvom redu posledica nedovoljnog sprovođenja profilaktičnih i preventivnih mera (vakcinacija BCG vakcinom poslednjih godina ne sprovodi se dovoljno sistematski i obuhvata najčešće samo oko 50%—60% onih koji podležu vakcinaciji), kao i nedovoljnog sprovođenja mera ranog lečenja i izolacije, i dr. Zapaža se da je tuberkuloza kao bolest raširena u znatnoj meri i na selu.

Među ostalim bolestima koje dominiraju nalaze se i *bolesti savremenog čoveka*, odnosno bolesti razvijenih zemalja. Struktura obolevanja i umiranja stanovništva u zemlji u 1960. pokazuje da prva mesta zauzimaju sledeće bolesti:

	% od ukupnog broja umrlih
kardiovaskularna oboljenja	10,5
rak	8,1
pneumonije	7,0
bolesti centralnog nervnog sistema	5,7
tuberkuloza plućnih organa	4,8
povrede	4,3
ostalo	4,3

Jednu od karakteristika oboljenja i umiranja stanovništva u zemlji čine i neujednačenost patologije i znatne razlike u pokazateljima zdravstvenog stanja, što je razumljivo s obzirom na nejednakost razvoja pojedinih područja. Međutim, u tzv. nerazvijenim područjima zapažaju se veoma pozitivne tendencije smanjenja obolevanja od niza bolesti karakterističnih za nerazvijenost, a zatim i u pogledu opšte smrtnosti, smrtnosti odojčadi i dece, itd., što je sigurno rezultat podizanja opštih uslova života, kao i razvoja i rada zdravstvene službe u tim područjima.

U 1962. i ranije zapaženo je pozitivno *dejstvo zdravstvenog osiguranja* na zdravstveno stanje radnika. Stopa smrtnosti radnika i osiguranih lica znatno je niža od opšte stope umiranja, a i u strukturi obolevanja niz bolesti se manje pojavljuje kod radnika i drugih osiguranih lica. Jedan od pokazatelja takvih kretanja govori o tome da privremena nesposobnost osiguranih nema tendencije

⁴ Vidi: »Eradikacija malarije«, »Jug. pregled«, 1963, februar, str. 77—78 (5—6).

porasta i da se održava na relativno normalnom nivou od oko 4,5%. Broj invalida rada u odnosu na broj aktivnih osiguranika u stalnom je opadanju. Tako je u 1957. na 100 aktivnih osiguranika dolazilo 10,3 invalida rada, a u 1961. godini 7,7%. Na ovo sniženje u prvom redu utiču efikasnije mere higijensko-tehničke zaštite na radu, zatim bolje organizovana zdravstvena služba u industrijskim preduzećima, kao i bolji i efikasniji rad zdravstvenih stanica i drugih zdravstvenih ustanova koje rade na zaštiti zdravlja radnika.

KAPACITETI ZDRAVSTVENIH USTANOVA

I u 1962. nastavljeno je povećanje i proširivanje kapaciteta zdravstvenih ustanova.⁵ Bolnički posteljni fond povećan je za 2% u odnosu na 1961, tako da sada u zemlji postoji oko 5,0 postelja na 1.000 stanovnika. Za izgradnju ili adaptaciju bolničkih objekata utrošeno je u periodu 1957—1961. oko 38 milijardi din., što čini 50,3% svih investicija za zdravstvene objekte. Pri tome se više išlo na podizanje novih zgrada nego na adaptaciju i osposobljavanje postojećih. Istovremeno je često vršena izgradnja manjih i nedovoljno opremljenih bolnica, na malom rastojanju jedne od druge, a ne na izgradnju većih, dobro opremljenih bolnica, lociranih tako da mogu i po stručnosti i po kapacitetu pokrivati veću teritoriju.

Kapacitet ambulantno-polikliničkih ustanova je takođe u porastu. Broj lekarskih radnih mesta u ovim ustanovama povećao se za 6,4% u odnosu na 1961. U izgradnju ili adaptaciju objekata ove vrste investirano je oko 19 milijardi din. u periodu 1957—1961, odnosno 25,3% od ukupnih investicija za zdravstvene objekte. U poslednje vreme oseća se težnja da se što više razvija ova vrsta ustanova, a to je svakako pozitivno, jer je izgradnja jeftinija a zdravstvena zaštita efikasnija.

Povećao se i broj dispanzerskih ustanova za 3,4% u odnosu na 1961, a broj zubnih ambulanti za 14,9%.

Sredstva za investicionu izgradnju u zdravstvu sve više se svode na sredstva koja se dobijaju od amortizacije zdravstvenih ustanova, jer su ta sredstva u 1962. iznosila oko 51,2% svih investicija. Ovi fondovi su zasada nedovoljni, jer su usitnjeni po ustanovama, tako da se najvećim delom troše na sitne opravke. Međutim, njihovim udruživanjem moglo bi se pristupiti podizanju većih i bolje opremljenih ustanova.

TABELA 3 — KAPACITETI ZDRAVSTVENIH USTANOVA
1957. i 1962.*

Naziv ustanove	1957	1962
Bolesničkih postelja	76.025	93.484
Ambulantno-polikliničkih ustanova	2.093	3.245
Dispanzera	1.464	1.514
Zubnih ambulanti	837	1.957
Zavoda za zdravstvenu zaštitu	53	68
Apoteka	979	1.007

* Stanje na dan 1. januara.

Razlog za nedovoljan porast broja dispanzera je u tome što je znatan deo ovih ustanova uključen u domove narodnog zdravlja, dok u nekim republikama dispanzer, prema propisima, ne može biti samostalna ustanova. To su zapravo procesi integracije na planu organizacije zdravstvene službe, koji su pozitivni ukoliko nije u pitanju šablonsko spajanje ustanova bez obzira na uslove i potrebe. Ovi procesi integ-

⁵ Vidi: »Mreža i kapaciteti stacionarnih zdravstvenih ustanova«, »Jug. pregled«, 1957, avgust, str. 400—402 (22—24); »Bolnice«, »Jug. pregled«, 1958, novembar, str. 449—452 (43—46).

racije uspešno su se odvijali u 1962. u skladu sa načelom koje postavlja Zakon o organizaciji zdravstvene službe: stvaranje većih, bolje opremljenih i kompleksnih zdravstvenih ustanova, kao i u skladu sa svim onim merama koje su u 1962. preduzimane radi racionalnijeg poslovanja zdravstvenih ustanova i bolje organizacije zdravstvene službe.

TROŠKOVI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

Mada su troškovi zdravstvene zaštite još uvek visoki, njihov porast je u 1962. zaustavljen.⁶ Očekuje se da će se ovi troškovi postepeno stabilizovati, naročito posle stupanja u dejstvo mehanizma novog Zakona o finansiranju socijalnog osiguranja. (Tabela 4.)

TABELA 4 — TROŠKOVI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE 1959—1962.

	1959	1960	1961	1962
Ukupno	102.404	133.555	168.231	122.004
Socijalno osiguranje	70.153	94.323	135.529	94.193
Fond poljoprivrednih proizvođača	—	2.991	12.981	10.437
Budžeti	22.176	24.718	10.721	8.374
Gradani	10.075	11.523	9.000	9.000

KADROVI

U 1962. broj zdravstvenih radnika se znatno povećao.⁷ Broj lekara porastao je za oko 1.200, a osetno se povećao i broj stomatologa, kao i srednjeg medicinskog osoblja. (Tabela 5.)

TABELA 5 — KADROVI U ZDRAVSTVENOJ SLUŽBI 1957—1962*

	1957	1962
Lekari	7.769	12.987
Stomatolozi	302	944
Farmaceuti	1.702	3.222
Zdravstveni radnici sa višom i srednjom medicinskom spremom	10.661	16.379
Babice	3.121	4.269
Zdravstveni radnici sa nižom medicinskom spremom	14.431	21.091

* Stanje na dan 1. januara.

U 1962. godini 1 lekar dolazio je na 1.400 stanovnika, a u 1957. na 2.300 stanovnika, dok na 1 stomatologa dolazi još uvek 20.000 stanovnika.

Broj fakulteta i upisanih studenata ukazuje da će broj lekara uskoro biti dovoljan, dok će problem stomatologa ostati nerešen još duže vremena. Međutim, kod lekara se postavlja pitanje postdiplomskog usavršavanja i specijalizacije za pojedine grane medicine u kojima se oseća znatan deficit u kadrovima. Sličan problem je i kod zdravstvenih radnika sa višom i srednjom stručnom spremom, čiji se broj stalno povećava a rešavanje pitanja njihovog daljeg usavršavanja ne teče uporedo sa tim porastom.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.

⁶ Vidi: »Finansiranje zdravstvenih ustanova«, »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 104—105 (2—3); »Rashodi za zdravstvenu zaštitu«, 1956—1962, »Jug. pregled«, januar, str. 27—30 (1—4).

⁷ Vidi: »Struktura lekara«, »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 133—136 (9—12), »Stomatolozi i farmaceuti«, »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 406 (28).

SOCIJALNA ZAŠTITA U 1962.

U oblasti socijalne zaštite, u toku 1962. intenzivno je rađeno na unapređivanju delatnosti socijalnih ustanova, daljoj razradi sistema zaštite i regulisanja položaja pojedinih kategorija korisnika.

Jedan od ozbiljnih problema koji se postavljao u 1962. jeste pitanje načina *finansiranja socijalnih ustanova*.¹ Stalo se na stanovište da je ustanovljenje prave cene koštanja usluga koje ove ustanove pružaju — jedini realan put za formiranje pravilnog odnosa zajednice prema ovim ustanovama, s jedne, i odnosa ustanove i korisnika, s druge strane. Pored toga, došlo se do zaključka da treba jednako tretirati one socijalne ustanove kojima se kao osnivač pojavljuje narodni odbor i one koje osniva stambena zajednica.

Zaštita dece.² U 1962. posebna pažnja poklonjena je sprovođenju Preporuke o daljem razvoju dečje zaštite u komunij, koju je krajem decembra 1961. doneo Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku Saveznog veća i Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja Veća proizvođača Savezne narodne skupštine. Komune su nastojale da unaprede mrežu ustanova za zaštitu dece, u čemu su imale i podršku drugih organa.

Činjenica da su za ovu svrhu dosad ulagana uglavnom budžetska sredstva komuna, kao i sredstva oskudnih fondova za socijalnu zaštitu, imala je za posledicu, pored ostalog, dosta spor razvoj institucija neophodnih za zaštitu dece. Zbog toga je zauzet stav da u rešavanju savremenih socijalnih pitanja, a naročito u rešavanju problema dece zaposlenih roditelja, treba da se angažuju i privredne organizacije, naročito putem investicionih ulaganja u razvoj mreže ovih ustanova. Preporučeno je da se na bazi akcionih programa komuna za razvoj ustanova za decu vrši udruživanje sredstava budžeta, drugih fondova komune, kao i sredstava zainteresovanih privrednih organizacija.

U 1962. zabeleženo je poboljšanje rada i veća angažovanost organa starateljstva u suzbijanju vaspitne zapuštenosti dece i omladine, kao i bolja koordinacija rada sa organima unutrašnjih poslova i pravosuđa, školama i stambenim zajednicama — na područjima komuna gde su formirani centri za socijalni rad.

Delatnost centara za socijalni rad.³ U 1962. u Jugoslaviji je postojao 71 centar za socijalni rad, i to: u Srbiji 31 (od kojih 9 u Beogradu), u Hrvatskoj 16 (10 u Zagrebu), u Sloveniji 9 (4 u Ljubljani), u Bosni i Hercegovini 11 (2 u Sarajevu), u Makedoniji 4 (3 u Skopju). Ovi centri su, pored tekućih problema u vezi sa njihovom organizacijom i sadržinom rada, unapredili socijalnu zaštitu na područjima za koja su formirani. Delovanjem centara u komunama problemi su se potpunije i kompleksnije sagledavali, nalazila su se odgovarajuća rešenja i određivali bliži u perspektivni zadaci u ovoj oblasti.

Centri za socijalni rad formirani su uglavnom u većim gradovima i industrijskim naseljima, što je razumljivo s obzirom na koncentrovanost socijalnih problema na tim područjima. Broj formiranih centara predstavlja, međutim, minimalni zahvat, jer je većina područja ostala i dalje bez stručne socijalne službe.

Dalje razvijanje društvene brige o ostarelim ljudima bilo je takođe pitanje kojim su se bavile službe socijalne zaštite. Preporuke Odbora za narodno zdravlje i socijalnu politiku Saveznog veća i Odbora za pitanja rada i socijalnog osiguranja Veća proizvođača Savezne narodne skupštine o brizi prema ostarelim ljudima, služile su kao osnova za rad komuna i stambenih zajednica na sagledavanju tih problema i na pronalaženju mogućnosti za njihovo rešavanje.

Rad stambenih zajednica na rešavanju socijalnih problema. Socijalni problemi porodice i dece, pitanja rasterećenja zaposlenih žena od poslova u domaćinstvu, kao i niz drugih pitanja, našli su, naročito poslednjih godina, svoje mesto u programima rada stambenih zajednica.

Na ovom poslu stambene zajednice su sarađivale sa centrima za socijalni rad, službama narodnih odbora i ustanova, kao i sa društvenim organizacijama. Rezultati rada, prema nepotpunim podacima, pokazuju da su u preko 1.000 stambenih zajednica aktivno delovali saveti zajednica i mnoge komisije, naročito za socijalno-zdravstvena pitanja, za komunalna pitanja, za dečju zaštitu, kao i komisije za rad servisa. U okviru programa dečje zaštite, stambene zajednice su bile vrlo aktivne u preuzimanju ustanova za dnevni boravak dece, u izgradnji igrališta, finansiranju raznih akcija, itd.

Stambene zajednice su u 1962. prema podacima republika, imale u svojoj nadležnosti 258 ustanova za dnevni boravak dece i 129 ustanova za njihovu ishranu, razonodu, fizičko vaspitanje, itd.

Rehabilitacija. Na sprovođenju propisa o kategorizaciji i evidenciji dece ometene u psihofizičkom razvitku bile su angažovane stručne škole, organi uprave i društvene organizacije. Na ovom poslu radilo je 145 prosvetnih stručnih komisija, formiranih za područje jedne ili više opština, i 8 drugostepenih komisija (za svaku republiku, AP Vojvodinu i Kosmet). Prema nepotpunim podacima iz pet republika (bez Crne Gore) kategorisano je dosad 10.759 dece, od čega 5.948 dece socijalnih osiguranika, a prijavljeno je za kategorizaciju 38.555 dece, od čega 19.722 deteta socijalnih osiguranika. Pored nekih subjektivnih slabosti u radu komisija i organa koji se staraju o kategorizaciji dece, najteži problem u sprovođenju kategorizacije bio je nedostatak stručnih kadrova i finansijskih sredstava u jednom broju komuna.

Pošto Uredba o profesionalnoj rehabilitaciji dece osiguranika, koja je doneta radi rešavanja problema invalidne dece zahteva još organizovaniji rad svih organa i stručnih ustanova na kategorizaciji, nameće se potreba proširenja kapaciteta specijalnih škola i ustanova za osnovno i stručno obrazovanje invalidne dece, naročito dece osiguranika i omladine u većim gradskim i industrijskim centrima.

Krajem maja 1962. u celoj zemlji postojale su 54 zavodske ustanove, 19 samostalnih eksternih škola i 323 specijalna odeljenja pri redovnim i stručnim školama, sa ukupno 10.348 dece na rehabilitaciji. Pored toga, u Jugoslaviji ima 15 ustanova za smeštaj i negu invalidnih lica sa najtežim fizičkim i psihičkim oštećenjima koja imaju uslova za rehabilitaciju, sa ukupno 1.982 štićenika, od čega su 800 deca socijalnih osiguranika.

Broj postelja u 13 medicinskih centara i 103 rehabilitaciona odeljenja pri zdravstvenim ustanovama, iznosi 14.673. Ako se ima u vidu da ove ustanove koristi velik broj eksternih pacijenata i da u njima relativno kraće vreme borave invalidi, dolazi se do zaključka da je mreža ovih ustanova dovoljno razvijena, i pored nedovoljnosti kapaciteta za pojedine kategorije invalida.

U privrednim organizacijama osposobljava se 2.435, a u 60 zaštitnih radionica zaposleno je ili se nalazi na osposobljavanju oko 3.000 invalida rada i drugih invalidnih lica.

Podaci o profesionalnoj rehabilitaciji, koji su prvi put u 1962. kompletnije obrađeni, jasno govore da je materijalna baza za školovanje, stručno obrazovanje i profesionalno osposobljavanje invalida nedovoljna, i da u narednom periodu treba ulagati veća materijalna sredstva za proši-

¹ Vidi: »Organizacija i finansiranje socijalnog osiguranja«, »Jug. pregled«, 1962, jun, str. 269—274 (14—18).

² Vidi: »Zaštita dece i omladine«, »Jug. pregled«, 1960, mart, str. 124 (14).

³ Vidi: »Centri za socijalni rad«, »Jug. pregled«, 1962, februar, str. 89—90 (7—8).

renje kapaciteta ovih ustanova, kao i ustanova za smeštaj i zaštitu invalida sa najtežim fizičkim i mentalnim oštećenjima.

Oko 65.000 invalida rada i ratnih invalida zaposleno je u privrednim organizacijama i društvenim službama, a oko 6.000 invalidnih lica svih kategorija nalazi se na profesionalnom osposobljavanju u privrednim organizacijama i zaštitnim radionicama. Ovotliki broj, naročito mladih invalida i invalidne omladine koja ima uslova za rehabilitaciju, postavlja pred organe samoupravljanja zadatak da povedu više računa o uslovima i mogućnostima profesionalnog osposobljavanja invalida u okviru privrednih organizacija.

S obzirom da zaštitne radionice imaju posebno mesto i ulogu u sistemu stručnog osposobljavanja i zapošljavanja, naročito težih invalida, nužno se nameće potreba da im se stvore povoljniji uslovi rada i izvrši modernizacija mašinskog parka.

*Boračka i invalidska zaštita.*⁴ Težište rada u ovoj oblasti ostalo je i dalje na zaštiti onih kategorija boraca i invalida kojima je pomoć društvene zajednice najpotrebnija: teških ratnih vojnih invalida, starijih učesnika narodnooslobodilačkog rata sa nerešenim problemima materijalnog obezbeđenja, samohranih i iznemoglih roditelja, kao i dece palih boraca.

Analiza realizacije prava boraca po propisima o penzijskom osiguranju i dejstva praktične primene ovih propisa, kao i pripreme koje su vršene radi donošenja posebnog propisa o penzionisanju učesnika narodnooslobodilačkog rata, pokazuju da materijalno pitanje boraca još uvek nije u celini rešeno.

Posle proučavanja položaja teških ratnih vojnih invalida-ampiriraca, u novom Nacrtu zakona o ratnim vojnim invalidima uveden je nov vid invalidskih prinadležnosti — ortopedski dodatak.

U 1962. i dalje je rađeno na rešavanju problema kvaliteta ortopedskih pomagala, pri čemu je nastavljena najšira saradnja sa medicinskim i tehničkim stručnjacima i drugim zainteresovanim faktorima. U toku je preduzimanje određenih mera na nivou federacije kojima će se znatno doprineti unapređenju tehnike ortopedije uopšte.

Pravilna i jednoobrazna primena zakonskih propisa iz oblasti invalidske zaštite predstavljala je i u 1962. jedan od važnih zadataka u programu rada. Davana su administrativno-tehnička uputstva i preporuke, vršena su savetovanja i povremeni instruktivno-revizioni obilasci, kao i uvid u rad prvostepenih i drugih organa koji ove propise primenjuju.

Operativni poslovi u vezi sa rešavanjem zahteva za priznavanje invalidskog prava po osnovu bolesti zadobivene u ratu, koji su u 1961. predstavljali ozbiljan problem, svedeni su na normalnu meru u 1962. Uz pojačani tempo rada rešeni su zaostaci s kraja 1961, a novih zahteva nije bilo, sem onih koji su se vraćali sa dopunom ili na obnovu postupka.

Od 1. jula 1957. do 30. septembra 1962, po zahtevima za priznanje invalidskih prava po osnovu bolesti zadobivene u vršenju vojne dužnosti (čl. 81. Zakona o ratnim vojnim invalidima) doneto je 10.871 rešenje, od kojih 2.689 pozitivnih i 8.182 negativna.

Uporedni pregled korisnika invalidskih prinadležnosti i utrošenih sredstava u periodu 1958—1962. pokazuje tabela 1.

U 1962. godini korisnicima invalidnine — jugoslovenskim državljanima nastanjenim u inostranstvu, kojima se vrši isplata u transferu, isplaćeno je 64 miliona deviznih din., odnosno 160 miliona u domaćoj valuti.

⁴ Vidi: »Prava i zaštita bivših boraca«, »Jug. pregled«, 1960, mart, str. 119—123 (9—13) i »Zaštita ratnih vojnih invalida«, »Jug. pregled«, 1957, april, str. 207—208 (9—10).

TABELA 1 — KORISNICI I UTROŠENA SREDSTAVA ZA INVALIDSKE PRINADLEŽNOSTI 1958—1962.

Vrste korisnika	1958	1962
Korisnici invalidnine	316.343	314.330
Od toga:		
lični	96.559	109.899
porodični	219.784	204.431
Korisnici invalidskog dodatka	47.742	58.952
Od toga:		
lični	10.351	13.845
porodični	37.391	45.107
Korisnici posebnog dodatka	26.636	17.712
Korisnici dečjeg dodatka	14.716	14.542
Od toga:		
lični	7.630	9.757
porodični	7.086	4.785
Ukupno utrošeno sredstava u din.	12.858.000.000	22.265.000.000

Savezna komisija za priznavanje prava na penziju⁵ po čl. 73. st. 2. Zakona o penzijskom osiguranju, a od jula 1959. republičke komisije, primile su u periodu od stupanja na snagu Zakona o penzijskom osiguranju pa do 31. avgusta 1962. ukupno 13.424 zahteva za priznavanje prava na penziju po ovom osnovu. Od ovog broja komisije su rešavale u 12.325 slučajeva, dok se 1.099 zahteva nalazi u radu kod republičkih komisija. Priznato je pravo na penziju po 4.866 zahteva, odbijena su 4.654, a 2.850 je ustupljeno drugim organima na rešavanje. (Tabela 2.)

TABELA 2 — ZAHTEVI ZA PENZIJU PO REPUBLIKAMA 1957—1962.

Republika	Rešeno					Nerešeno
	Podneto zahteva	pozitivno	negativno	ustupljeno drugim organizacijama	svega	
Jugoslavija	13.424	4.866	4.654	2.805	12.325	1.099
Srbija	5.224	1.489	2.522	479	4.490	734
Hrvatska	3.572	1.174	1.000	1.249	3.423	149
Slovenija	467	366	80	1	447	20
Bosna i Hercegovina	3.514	1.516	863	1.038	3.390	124
Makedonija	305	227	34	—	261	44
Crna Gora	342	94	182	38	314	28

Administrativna komisija Saveznog izvršnog veća, koja je odlučivala po predlozima za priznavanje prava na izuzetnu penziju u vezi sa zaključcima Saveznog izvršnog veća od juna 1960, rešila je u protekle dve godine 2.229 predloga za priznavanje prava na izuzetnu penziju. (Tabela 3.)

TABELA 3 — PRIZNAVANJE PRAVA NA IZUZETNU PENZIJU PO REPUBLIKAMA U 1961. I 1962.

Republika	Priznato pravo na penziju		
	muški	ženski	ukupno
Jugoslavija	2.934	1.724	4.658
Srbija	542	523	1.065
Hrvatska	748	295	1.043
Slovenija	226	227	453
Bosna i Hercegovina	1.029	295	1.324
Makedonija	110	109	219
Crna Gora	279	275	554

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.

⁵ O penzijskom osiguranju vidi: »Jug. pregled«, 1958, januar, str. 39—42 (1—4) i 1960, jun, str. 265—266 (19—20).

STAMBENA I KOMUNALNA DELATNOST U 1962.

Stambena i komunalna politika u 1962. bila je usmerena na usavršavanje zakonodavstva u ovoj oblasti, u pravcu daljeg prenošenja prava i odgovornosti na republike i opštine.

Povećanje materijalnih sredstava uložених u stambenu izgradnju, razvoj građevinarstva i stalno jačanje zainteresovanosti za stambenu izgradnju u radnim organizacijama i opštinama, doveli su do daljeg porasta broja izgrađenih stanova u 1962. To se pozitivno odrazilo na standard stanovanja u celini, a broj izgrađenih stanova na 1.000 stanovnika porastao je od 2,5 u 1957. na 5,3 u 1962.

Ukupan broj izgrađenih stanova u zemlji dostiže predviđeni tempo stambene izgradnje, ali zaostaje planirana stambena izgradnja u gradovima. Ovakva kretanja zahtevaju preduzimanje odgovarajućih mera za racionalniju stambenu izgradnju i za poboljšanje položaja građevinskih preduzeća kao glavnih činilaca u stambenoj izgradnji, kao i odgovarajuće izmene u sistemu kreditiranja stambene izgradnje.

Donošenje i upotpunjavanje republičkih zakona o urbanizmu i regionalnom planiranju, kao i zakona o stambenoj izgradnji na selu, koje je vršeno u toku poslednje tri godine, doprinelo je razvoju urbanističkih službi u republikama i gradovima, pa je u 1962. ubrzana izrada urbanističkih planova, čije donošenje predstavlja preduslov za izgradnju naselja i intenzivnu stambenu izgradnju.

Zakonom o izmeni i dopuni Zakona o stambenim odnosima, donetim marta 1962, data je mogućnost narodnim odborima da elastičnije utvrđuju stanarinu i da deo za upravljanje i održavanje formiraju na bazi stvarnih troškova. To je značilo dalje osamostaljenje kućnih saveta i povećanje njihove odgovornosti, kao i prebacivanje poslova oko održavanja stambenih zgrada sa upravnih organa na opštinske fondove ili posebne organizacije.

STAMBENA IZGRADNJA. U 1962. zabeležen je dalji porast obima stambene izgradnje u društvenom sektoru u odnosu na ranije godine. (Tabela 1.)

TABELA 1 — STAMBENA IZGRADNJA 1957—1962.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962*
Ukupno izgrađeno stanova	44.725	61.681	60.614	75.733	100.176	102.000
Od toga:						
u gradskim naseljima	22.081	30.956	34.404	41.752	50.000	52.000
u selima	22.644	30.725	26.210	33.981	50.176	50.000
Uložena društvena sredstva u milijardama	68,00	83,20	95,80	134,20	172,60	200,50
Od toga: fond za stambenu izgradnju	44,80	48,40	54,50	73,00	92,80	118,00

* Procena.

Fondovi za stambenu izgradnju, formirani u svim opštinama kao nosioci osnovnih društvenih sredstava za stambenu izgradnju, najvećim delom su se orijentisali na prikupljanje dopunskih sredstava iz raznih izvora.

Koristeći pogodno instrumente u kreditnoj politici, oni su u tome postigli značajne rezultate. Njihov bruto ostvareni priliv porastao je od 101,76 milijardi din. u 1960. na 134,00 milijarde din. u 1962 (procena). U poređenju sa prethodnim godinama, porast se naročito uočava u delu sredstava koja potiču iz anuiteta za date zajmove, što znači da je najveći deo ostvarenih sredstava u toku godine aktiviran.

Opštinski fondovi postigli su znatne uspehe u planiranju sredstava (rok vraćanja do 30 godina, kamata 1% do 2%, participacija investitora do 50%). Pored toga, mnogi fondovi postali su jake poslovne organizacije koje direktnim investiranjem usmeravaju stambenu izgradnju u opštini.

Privredne organizacije su u 1962. ispoljile znatnu aktivnost u rešavanju stambenih problema radnika i iz sredstava fondova zajedničke potrošnje uložile u stambenu izgradnju:

(U milijardama din.)

1957	1958	1959	1960	1961	1962*
0,80	8,00	14,00	24,70	37,50	40,00

* Procena.

Većina privrednih organizacija donela je pravilnike o raspodeli stanova, a neke su organizovale i pretplatu na stanarsko pravo. Davani su i zajmovi radnicima za izgradnju stanova, u skladu sa politikom koju su radni kolektivi utvrdili u svojim pravilnicima.

Izgradnja stanova u ličnoj svojini učestvovala je u ukupnoj stambenoj izgradnji poslednjih godina sa oko 55%. Odnos broja izgrađenih stanova u oba sektora pokazuje tabela 2.

TABELA 2 — IZGRAĐENI STANOV I U DRUŠTVENOM SEKTORU I LIČNOJ SVOJINI 1957—1962.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962*
Društveni sektor						
broj stanova	18.095	26.829	31.150	35.628	43.215	48.000
procent od ukupnog broja	40,2	43,3	51,3	46,7	43,2	46,6
Stanovi u ličnoj svojini						
broj stanova	26.630	34.853	29.464	40.105	56.961	55.000
procent od ukupnog broja	59,8	56,7	48,7	53,3	56,8	53,4

* Procena.

Najveći broj stanova u ličnoj svojini izgrađen je na selu. Međutim, postoji veliki interes radnih ljudi u gradovima za izgradnju stanova i porodičnih zgrada. Fondovi za stambenu izgradnju nisu u potpunosti iskoristili sve mogućnosti za mobilisanje ličnih sredstava građana. Oni su od 1959. do 1961. godine izdvojili za zajmove radnika i službenika svega 5% do 7% ukupno raspoloživih sredstava. Raznovernijom stambenom izgradnjom, većim izborom skromnijih stanova i pogodnim lokacijama za izgradnju porodičnih zgrada, kao i organizovanjem štednje, bilo je moguće u većoj mери angažovati u stambenoj izgradnji lična sredstva radnih ljudi.

U 1962. zabeležen je ozbiljniji poduhvat građevinskih preduzeća da od izvođača postanu proizvođači stanova. Već u prvoj polovini godine neki fondovi za stambenu izgradnju zaključili su ugovore o isporuci nekoliko hiljada stanova po cenama i rokovima koji su u ugovorima sa građevinskim preduzećima fiksno utvrđeni. Iako se početak ocenjuje uspešnim, zapaža se nedovoljna briga preduzeća da stanove grade prema potrebama kupaca i da se orijentišu na raznovrsniju stambenu izgradnju.

KOMUNALNA DELATNOST. Komunalne delatnosti u 1962. razvijale su se u skladu sa postavkama Rezolucije Savezne narodne skupštine o perspektivnom razvoju opšte potrošnje, i kretale su se u okvirima koje je omogućavao razvoj životnog standarda. Za ove delatnosti je karakteristična izrazitija orijentacija na samofinansiranje. Tendencije dovođenja tarifa za komunalne usluge što bliže nivou ekonomskih cena, bile su naročito izražene u poslednje tri godine. U nekim najvećim gradovima naknade za komunalne usluge sve više dobijaju obeležje cena, jer ih utvrđuju same komunalne organizacije uz potvrdu odnosno saglasnost narodnih odbora.

Saveznim propisima dato je pravo narodnim odborima opština da obaveze komunalnih privrednih organizacija prema zajednici regulišu samostalno. Time je opštinama omogućeno da, u zavisnosti od specifičnih uslova poslovanja pojedinih komunalnih delatnosti, politikom određivanja ekonomskih instrumenata (kamata za poslovni fond, doprinos iz dohotka privrednih organizacija, doprinos društvenim investicionim fondovima) usmere njihov razvoj. Najčešća je praksa bila da su narodni odbori oslobađali komunalne organizacije od ovih obaveza prema zajednici, ili su im namenski ustupali odgovarajuće iznose za njihove investicione fondove, što se povoljno odrazilo na celokupno poslovanje komunalnih organizacija, naročito na jačanje materijalne baze radničkog samoupravljanja, dosledniju primenu ekonomskih principa poslovanja i jačanja samostalnih fondova.

Sredstva za investiranje u komunalne objekte poticala su iz investicionih fondova, iz fondova samih privrednih organizacija, iz budžeta i iz doprinosa građana. To je doprinelo da se stanje komunalne opremljenosti poboljša, naročito u oblasti vodovoda i kanalizacije.

Zakonom o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta, donetim krajem 1958, stvoreni su preduslovi za sistematsku i plansku izgradnju naselja. Nacionalizacija građevinskih zemljišta je sprovedena u preko 700 gradova i naselja gradskog karaktera. Opštim zakonom o uređivanju i korišćenju zemljišta u užim područjima gradova i naselja gradskog karaktera, koji je donet marta 1962, obezbeđeno je da i pri davanju zemljišta za izgradnju i njegovom korišćenju dođu više do izražaja ekonomski kriterijumi.

U periodu 1957—1962. rashodi za opštu potrošnju u komunalnoj delatnosti bili su stalno u porastu. (Tabela 3.)

Struktura rashoda pokazuje znatno jači intenzitet kod investicija nego kod tekućih rashoda. Dok su u 1957. investicije učestvovala sa svega 35,5%, a tekući izdaci sa 64,5% u ukupnim rashodima, dotle je u 1962. učešće investicija u ukupnim rashodima poraslo na 61,8%, a

TABELA 3 — RASHODI ZA OPŠTU POTROŠNJU U KOMUNALNOJ DELATNOSTI 1957—1962.

(U milijardama din.)

Godina	Ukupni rashodi	Indeks	Investicije*	Indeks	Tekući rashodi	Indeks
1957	24,5	100	8,7	100	15,8	100
1958	34,0	139	14,7	169	19,3	122
1959	42,5	173	20,3	233	22,2	140
1960	59,0	241	32,9	378	26,1	165
1961	71,4	291	43,3	497	28,1	178
1962**	79,2	323	49,0	563	30,2	191

* Bez gradskog saobraćaja i elektrodistributivne mreže.

** Procena.

učešće tekućih izdataka opalo na 38,2%. Ovo pokazuje da je u periodu 1957—1962. izražena orijentacija društvenih sredstava na izgradnju komunalnih objekata, dok je pokrivenost tekućih izdataka sve više prebacivano na teret lične potrošnje i privrednih organizacija, u skladu sa Rezolucijom Savezne narodne skupštine o perspektivnom razvoju opšte potrošnje.

Opakvo kretanje rashoda za opštu potrošnju u komunalnoj delatnosti bilo je omogućeno objedinjavanjem sredstava u opštinama iz raznih izvora, radi rešavanja zajedničkih komunalnih problema, kao i povećanjem sopstvenih sredstava u komunalnim organizacijama. U ovom periodu postignuti su krupni rezultati naročito u samofinansiranju organizacija. Realizacija usluga samo kod komunalnih ustanova pokazuje za pet godina osetan porast (indeks 267 u 1961, prema 100 u 1956). Međutim, kretanja investicionih ulaganja u poslednjim godinama pokazuju da već mnoge komunalne organizacije ostvaruju i proširenu reprodukciju na bazi formiranja sopstvenih sredstava za povraćaj kredita kroz anuitete. Sredstva komunalnih organizacija za investicije pokazuju u 1961. indeks 452, prema 100 u 1957. Sve veći broj ovih organizacija prelazi na status privrednih preduzeća ili samostalnih ustanova.

I pored povećanih investicionih ulaganja u komunalne delatnosti, njihovi kapaciteti još uvek znatno zaostaju za stvarnim potrebama naselja i na taj način usporavaju porast društvenog standarda, a delimično i razvoj ostale privrede. Iz tih razloga ovi problemi, koji su velikim delom nasleđeni kao nerešeni iz proteklih perioda i izraženi u deficitarnosti komunalnih usluga, ostaju i dalje aktuelni i zahtevaju jače društveno angažovanje. Jedan od ključnih problema u ovim delatnostima jeste obezbeđenje dovoljnih kreditnih sredstava za investicionu izgradnju, koja znatno zaostaje u odnosu na tekuću stambenu izgradnju.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.

ŠKOLSTVO U 1962.¹

Reforma školstva u Jugoslaviji,² sistematski započeta 1958, nastavljena je i u 1962. daljom modernizacijom obrazovno-vaspitnih procesa i usklađivanjem sistema obrazovanja sa opštedruštvenim razvojem zemlje i potrebama građana. Izvršen je niz unutrašnjih transformacija u obrazovnom procesu i omogućeno je daleko većem broju građana da istovremeno i rade i uče.

Zahvaljujući razvoju u prethodnim godinama, broj osnovnih škola u 1962. nije morao biti znatnije povećan (osnovana je 41 škola). Porastao je, međutim, broj dece obuhvaćene obaveznom osnovnim školovanjem, kao i broj učenika koji završavaju školu u osmogodišnjem trajanju, što je imalo za posledicu osnivanje novih i proširenje kapaciteta postojećih škola drugog stupnja, a uz to i osnivanje novih vrsta takvih škola. I pored toga, pojedine vrste stručnih škola, naročito tehničke, nisu mogle, zbog ograničenih kapaciteta, da prime sve koji su želeli da u njima steknu stručno obrazovanje. U ustanovama visokog školstva, promene su se izražavale više u racionalnijem korišćenju raspoloživih kapaciteta i konsolidaciji niza ustanova osnovanih u prethodnim godinama, a manje u osnivanju novih viših i visokih škola i fakulteta.

U 1962. u republikama je uglavnom završen rad na kodiciranju obrazovno-vaspitnog sistema. U proteklom petogodišnjem periodu doneti su u svim republikama zakoni o osnovnoj školi, o specijalnim školama, o prosvetno-pedagoškoj službi i o ustanovama visokog školstva. U četiri republike doneti su i zakoni o gimnaziji, kao i posebni propisi o organizaciji škola u kojima se nastava izvodi na jezicima nacionalnih manjina.

TABELA 1 — ŠKOLSTVO U JUGOSLAVIJI 1960/61. I 1961/62.

Školska godina	Škole	Učenici	Nastavnici	Završili školu	
				ukupno	od toga vanredno
Osnovne škole					
1960/61	14.527	2.764.369	84.279	167.603	11.456
1961/62*	14.568	2.895.694	89.611	196.669	9.629
Škole drugog stupnja					
1960/61	2.687	460.176	37.384	113.027	6.163
1961/62*	3.066	509.516	38.759	118.449	7.074
Više škole					
1960/61	106	32.193	2.141	5.535	1.200
1961/62*	131	40.898	2.916	6.580	1.884**
Fakulteti, akademije i visoke škole					
1960/61	98	108.381	8.214	11.828	1.069
1961/62*	113	117.112	9.559	13.720	1.357

* Prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

** Procena.

¹ O školstvu u 1961. godini vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 137—140 (9—12).

² Vidi: »Reforma školstva«, »Jug. pregled«, 1958, jun, str. 267—270 (25—28).

OSNOVNE ŠKOLE

U školskoj 1961/62. radilo je 14.568 osnovnih škola, sa 2.895.694 učenika, od kojih 2.088.395 u nižim razredima (I—V) i 807.299 u višim razredima (VI—VIII). U odnosu na prethodnu godinu broj učenika nižih razreda povećao se za 1%, a broj učenika viših razreda za 15,7%.

Obaveznom osmogodišnjim školovanjem³ u školskoj 1961/62. bilo je obuhvaćeno oko 88% dece uzrasta od 8 do 15 godina, dok je školu završilo 196.670 učenika, ili 19,8% više nego prethodne godine.

U raznim kulturno-prosvetnim sekcijama slobodnih aktivnosti⁴ obuhvaćeno je 1.011.809, od toga, na primer, u naučnim grupama 392.023, u tehničkim sekcijama i organizacijama 189.059 i u sportskim sekcijama 363.175 učenika osnovnih škola. Đačkih zadruga ima 4.649, sa 601.247 učenika-zadrugara.

Ispunjavanje svih zadataka koje reforma i društveni razvoj nameću osnovnoj školi, otežavaju objektivne teškoće, kao što su nedovoljno razvijena materijalna baza mnogih škola, nedostatak školskog prostora (zbog čega mnoge škole rade u tri smene) i nedostatak stručnih nastavnika, naročito za neke predmete (opšte tehničko obrazovanje, na primer). Stoga su u školama u kojima su materijalni i kadrovski uslovi povoljniji postignuti i bolji rezultati.

Novi nastavni planovi i programi uvedeni su školske 1959/60. godine⁵ za niže razrede u celini, a za više postupno. Osnovnu školu po reformisanom programu prva generacija završava školske 1962/63. godine.

Posebna pažnja poklonjena je uvođenju novih nastavno-vaspitnih područja, kao i unapređivanju obrazovanja i vaspitanja u celini. Održan je niz savetovanja i seminara, u početku radi upoznavanja nastavnika sa suštinom reforme i metodologijom njenog ostvarivanja, a kasnije radi razmene iskustava. Međutim, za uvođenje novih nastavno-vaspitnih oblasti (opšte tehničko obrazovanje, poznavanje prirode i društva, osnovi socijalističkog morala, domaćinstvo) i za unapređivanje drugih disciplina koje su reformom dobile novu ulogu i značaj, bilo je potrebno obezbediti odgovarajuće materijalne i kadrovske uslove, što nije podjednako uspešno rešeno u svim školama.

Proces reforme osnovnog obrazovanja praćen je i reorganizacijom mreže osnovnih škola radi stvaranja kadrovski i materijalno razvijenih škola, kao i radi iznalaženja mogućnosti za efikasnije obuhvatanje dece obaveznom osmogodišnjim školovanjem u rede naseljenim i teže pristupačnim krajevima (matične škole s područnim odeljenjima, ambulantne škole, i sl.). Podaci da je u školskoj 1961/62. u 8.589 četvororazrednih osnovnih škola bilo 576.069, a u 4.418 potpunih osmorazrednih škola 2.079.889 učenika, ukazuju na postojanje tzv. »malih« škola u rede naseljenim krajevima.

U daljem sprovođenju reforme osnovne škole neophodno je pre svega učvršćivanje postignutih rezultata i unapređivanje kvaliteta rada, pri čemu eksperimentalne škole⁶ treba da budu ugledne ne samo po opremi, već i po savremenim metodima, koji će se, posle provere u matičnim i razvijenijim školama, primenjivati, prema mogućnostima, i u ostalim školama.

GIMNAZIJE

Školske 1961/62. u zemlji je bilo 275 gimnazija, sa 125.000 učenika, a školske 1960/61. godine 229 gimnazija, sa 79.676 učenika. Otvaranje novih gimnazija u školskoj

³ O ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja vidi: »Jug. pregled«, 1959, jun, str. 253—254 (39—40), i 1962, septembar, str. 365 (29).

⁴ Vidi: »Slobodne aktivnosti učenika u osnovnoj školi«, »Jug. pregled«, 1960, april, str. 174—176 (16—18).

⁵ Vidi: »Osnove nastavnog plana i programa osnovne škole«, »Jug. pregled«, 1959, maj, str. 211—212 (37—38).

⁶ Vidi: »Ogledne osnovne škole«, »Jug. pregled«, 1960, jun, str. 273 (31).

1961/62. i porast broja učenika u njima posledica su potrebe da se omogući dalje školovanje velikom broju svršenih učenika osnovne škole. Školske 1961/62. u I razred gimnazije upisano je 38.215 učenika, ili 27,9% od svih učenika I godine u školama drugog stupnja.

U sistemu obrazovanja na drugom stupnju, gimnazija se afirmiše i kao opšteobrazovna škola koja priprema kadrove za studije, a davanjem praktičnih znanja za izvesna zanimanja ona dobija i karakter završne srednje škole.⁷

Promene u strukturi gimnazije vršene su po principu podela na društveno-jezički i prirodno-matematički smer. Pored ova dva osnovna, razvijaju se i drugi smerovi (pedagoški, klasični, i sl.), a otvaraju se i stručna odeljenja (ekonomska, učiteljska, tekstilna, za knjigovodstvo, itd.) za pojedine profesije, kao i razni praktični (fakultativni) tečajevi. U Hrvatskoj, na primer, u okviru reforme obrazovanja nastavnčkog kadra, veći broj gimnazija pedagoškog smera razvio se namesto učiteljskih škola. Pored toga, gimnazija se, kroz različite oblike rada, razvija i u centar za obrazovanje odraslih.

U daljem razvoju gimnazije diferencijaciju po smerovima treba vršiti sa gledišta celishodnosti odgovarajućeg obrazovanja na drugom stupnju i u skladu sa potrebama društva za određenim kadrovima. Pored toga, gimnaziju treba u većoj meri razvijati i kao centar za obrazovanje odraslih. Završni ispit treba usavršiti da odgovara duhu reformisane gimnazije i da predstavlja organski završetak gimnazijskog školovanja. (Donošenje potrebnih izmena pravilnika o polaganju završnih ispita već se sprovodi po republikama.

ŠKOLE ZA OBRAZOVANJE NASTAVNIČKOG KADRA

Proširenje mreže osnovnih škola i povećanje broja učenika u njima doveli su i do proširenja mreže učiteljskih i njima ravnih škola na drugom stupnju, kao i viših pedagoških škola i akademija. U školskoj 1961/62. u zemlji je bilo 108 učiteljskih škola, sa 30.335 učenika. Pored toga, otvoren je i jedan broj učiteljskih odeljenja pri gimnazijama, a učenicima iz gimnazije omogućeno je da prelaze u odgovarajuće razrede učiteljskih škola. Broj učenika u učiteljskim školama uglavnom odgovara potrebama koje prouzrokuje povećan broj učenika nižih razreda osnovnih škola.

Da bi se podmirile sve veće potrebe za predmetnim nastavnicima, proširena je mreža viših pedagoških škola i otvorena su isturena odeljenja ovih škola, naročito za deficitarne struke, kao i više pedagoških akademija.

Posebna pažnja poklonjena je pristupanju reformi obrazovanja nastavnčkog kadra u skladu sa zahtevima reformisane osnovne škole. Osnovna načela o obrazovanju nastavnika za osnovnu školu, utvrđena u saradnji sa prosvetnim organima republika, predviđaju podizanje učiteljskog obrazovanja na viši stepen, odnosno formiranje nastavnčkog kadra za reformisanu osmorazrednu osnovnu školu s istim stepenom kvalifikacija i za razrednu i za predmetnu nastavu. Ova koncepcija prihvaćena je u načelu, a republikama je prepušteno da to pitanje konkretno regulišu prema svojim specifičnim uslovima i potrebama. U Hrvatskoj je dosad otvoreno 14 pedagoških akademija u rangu više škole, sa odsecima za razrednu i za predmetnu nastavu, dok se umesto učiteljskih škola osnivaju gimnazije pedagoškog smera. Pedagoške akademije i gimnazije pedagoškog smera otvaraju se i u Makedoniji. U Bosni i Hercegovini je, u cilju bržeg rešavanja kadrovskih teškoća, školovanje u učiteljskim školama skraćeno na četiri godine, pod uslovom dalje dokvalifikacije učitelja putem vanrednih studija.

Ekspanzija školstva i reforma sadržine nastave u osnovnoj školi i gimnaziji, još više su istakle problem nastavnčkog

kadra,⁸ naročito za novouvedena nastavno-vaspitna područja i za neke deficitarne struke. Za rešavanje ovog problema preduzimane su u 1961. i 1962. odgovarajuće mere: stimuliranje studija na višim školama i fakultetima na kojima se obrazuje nastavnički kadar, naročito za deficitarne struke; poboljšanje materijalnog i društvenog tretmana prosvetnih radnika u celini, a naročito u nerazvijenim područjima; dokvalifikacija raspoloživog kadra prema potrebama, i sl.

STRUČNE ŠKOLE

U izgrađivanju sistema stručnog obrazovanja postignuto je dalje povećanje broja škola i broja učenika u njima.

ŠKOLE ZA OBRAZOVANJE KVALIFIKOVANIH RADNIKA. Ove škole su jedina grupa škola drugog stupnja čiji se broj smanjuje. Školske 1960/61. bilo ih je 710, a školske 1961/62. godine 692. I interesovanje svršenih učenika osnovnih škola za ove škole je slabije nego za ostale škole. Tako, na primer, dok je školske 1957/58. u školama za kvalifikovane radnike bilo 118.023 učenika a u tehničkim i njima odgovarajućim školama 64.887, dotle je školske 1961/62. broj učenika u školama za kvalifikovane radnike povećan samo na 140.353, a u tehničkim i njima odgovarajućim školama na 130.465. Do smanjenja interesovanja za škole za kvalifikovane radnike došlo je zbog toga što su neka bitna nastavna, organizaciona, materijalna i druga pitanja ovih škola godinama ostajala nerešena.

Škole učenika u privredi su u pogledu školskog prostora, materijalnih sredstava i nastavnčkog kadra, u težem položaju nego ostale stručne škole. U njima postoje programi za praktičnu obuku za mnoga zanimanja. Obučavanje učenika često se vrši nesistematski, prema nahodanju preduzeća i poslodavaca. Učenike u privredi preduzeća nerado prihvataju. Pored toga, programi za teorijsku nastavu nisu još usklađeni sa savremenim potrebama.

Škole sa praktičnom obukom su u povoljnijem položaju od škola učenika u privredi (više školskog prostora i veći broj nastavnika), pa je i broj tih škola povećan. Nastava je na višem nivou, jer se u celini izvodi u školi i školskim radionicama. Međutim, pošto savremeno opremanje ovakvih škola zahteva velike izdatke, ni za njih nije zainteresovan veći broj privrednih organizacija, a narodni odbori nisu u mogućnosti da sami obezbede sva materijalna sredstva za obuku učenika u ovim školama.

Pošto je broj omladine koja se opredeljuje za neposredan rad u proizvodnji nedovoljan, a sve mogućnosti za prihvatanje učenika posle osnovne škole, naročito sistemom učenja u privredi, nisu iskorišćene, potrebno je sistem učenja u privredi i dalje zadržati i stalno ga usavršavati. Pored toga, na rešavanju pitanja škola za kvalifikovane radnike (izmena nastavnih programa, bolja organizacija nastave, praktično obučavanje, i dr.) treba više nego dosad angažovati privredne organizacije i prosvetne i druge organe.

Tehničke i njima odgovarajuće stručne škole za privredu i javne službe. Od donošenja Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova⁹ do danas najveću ekspanziju doživele su tehničke i njima odgovarajuće stručne škole za privredu i javne službe.

U školskoj 1960/61. radile su ukupno 374 ovakve škole (89 tehničkih, 142 ekonomske, 75 medicinskih i 68 ostalih), a u školskoj 1961/62. godini 490 (142 tehničke, 173 ekonomske, 83 medicinske i 92 ostale).

Porast broja ekonomskih škola je u nesrazmeri sa porastom broja drugih škola. Pored toga, još uvek je nedovoljan broj nekih vrsta tehničkih škola, na primer hemijskih,

⁷ Vidi: »Gimnazije u novom školskom sistemu«, »Jug. pregled«, 1960, maj, str. 211—213. (19—21).

⁸ Vidi: »Razvoj školstva i nastavnčki kadar za osnovne i srednje škole«, »Jug. pregled«, 1962, januar, str. 37—44 (1—8).

⁹ Vidi: »Jug. pregled«, 1960, jul—avgust, str. 319—324 (35—40).

elektrotehničkih, mašinskih i dr., a uz to i prilično velik broj učenika tehničkih i njima odgovarajućih škola odmah po završenom školovanju nastavlja da studira. Od ukupnog broja studenata na I semestru u 1961. oko 30% je imalo predspremu stručne škole. Iako jedan deo ovih učenika studira vanredno, činjenica je da neke tehničke škole u znatnoj meri predstavljaju pripremu škole za fakultet, a ne u prvom redu završne, čiji se učenici odmah uključuju u proizvodnju.

Do donošenja Rezolucije o obrazovanju stručnih kadrova (1960) u tehničke i njima odgovarajuće škole upisivani su uglavnom samo učenici koji su dolazili neposredno iz osnovne škole, dok je broj učenika iz redova kvalifikovanih radnika odnosno iz škola sa praktičnom obukom ili škola učenika u privredi, bio neznatan. Svršeni učenici ovih škola mogli su se upisati samo u I razred tehničke škole. Međutim, posle donošenja Rezolucije, u tehničke i njima odgovarajuće škole primaju se i kvalifikovani radnici, jer se u praksi pokazalo, a naročito za neke struke, da je potreban i profil tehničara iz redova kvalifikovanih radnika. Pored toga, razvijaju se i drugi oblici osposobljavanja ove vrste stručnih kadrova (dopisno i večernje školovanje, i dr.).

ŠKOLSKI CENTRI. Školski centri su nove institucije za stručno obrazovanje. U njima se spremaju kadrovi sa više stepena stručnog obrazovanja za određene privredne delatnosti. U školskoj 1960/61. organizovano je 35 školskih centara, a na kraju školske 1961/62. bilo ih je ukupno 139, sa 53.778 učenika. Za školske centre, koji su usko povezani i sarađuju sa privrednim organizacijama i komorama, karakteristična je koncentracija materijalnih sredstava i kadrova, zatim racionalnije korišćenje objektivnih mogućnosti, kao i povezanost nastavnih planova i programa.

* * *

I pored snažne ekspanzije institucija za stručno obrazovanje na drugom stupnju, kao i povećanih finansijskih ulaganja privrede i komunna u razvoj ovih škola i ustanova za obrazovanje, za takav razvoj karakteristični su i neki problemi.

Od posebnog je značaja izučavanje potreba u stručnim kadrovima od preduzeća do privredne grane u celini i od komune do federacije, jer bez takvih izučavanja nije moguć dalji organizovani razvoj stručnih škola.

Obezbeđenje dovoljnog broja nastavnika predstavlja jedan od važnih zadataka u oblasti stručnog obrazovanja. U stručnim školama radi veći broj honorarnih nastavnika-stručnjaka iz privrede. Oni doprinose usklađivanju rada na stručnom obrazovanju sa savremenom proizvodnjom, ali njihovo angažovanje ne znači istovremeno i rešenje problema nastavnčkog kadra. Stoga je neophodno proširivati i mrežu institucija za stručno i pedagoško obrazovanje redovnog nastavnčkog kadra.

Pitanje verifikacije stručnih škola nije u Rezoluciji o obrazovanju stručnih kadrova dovoljno razrađeno. U poslednje dve i po godine, međutim, stečena su određena iskustva, tako da sada zauzimanje načelnih stavova o verifikaciji može da pomogne daljem razvoju sistema obrazovanja stručnih kadrova.

Potrebno je ostvariti uspešniju koordinaciju svih zainteresovanih i nadležnih stručnih službi, organizacija i istaknutih pedagoških i drugih stručnjaka, radi uopštavanja i šire primene najboljih dostignuća u oblasti pedagoške teorije i nastavno-vaspitne prakse. Posebnu pažnju treba pokloniti opšteobrazovnoj nastavi u stručnim školama, koja se u nizu takvih škola zapostavlja.

UMETNIČKE ŠKOLE. Usled sve većih potreba za srednjim kvalifikovanim kadrovima različitih profila koji se obrazuju u umetničkim školama, poslednjih godina prošireni su mreža i kapaciteti muzičkih i baletskih škola,

kao i škola za primenjenu umetnost. U školskoj 1961/62. bilo je 47 ovakvih škola, sa 4.408 učenika.

Usled materijalnih i kadrovskih teškoća u republikama se još uvek nije ozbiljnije pristupilo reorganizaciji ovih škola.

OBRAZOVANJE ODRASLIH

Za obrazovanje odraslih,¹⁰ koje postaje sve značajnije područje u oblasti obrazovanja uopšte, karakteristično je dalje širenje mreže različitih institucija i obuhvatanje obrazovanjem sve većeg broja odraslih.

U školskoj 1961/62. radilo je 1.007 škola za odrasle, sa 2.729 odeljenja i 73.040 polaznika. U odnosu na školsku 1960/61. broj škola porastao je za 75, a polaznika za 6.000. U školskoj 1961/62. na 378 narodnih i 246 radničkih univerziteta¹¹ održano je 11.906 kursova i seminara, sa 3.112.000 polaznika. Vanredne ispite na školama polagalo je u školskoj 1960/61. godini 46.729 lica.

U 1962. poklonjena je posebna pažnja problemu nepismenosti i osnovnog obrazovanja odraslih. Može se očekivati da će se, pored škola i radničkih i narodnih univerziteta, u ovoj širokoj društvenoj akciji više angažovati i centri za stručno obrazovanje radnika, zavodi za zapošljavanje, privredne i društvene organizacije, i dr.

STIPENDIJE I DOMOVI

Kao i ranijih godina, znatna sredstva data su za *stipendiranje učenika*. U školskoj 1961/62. stipendije je primalo u gimnazijama 1.226 stipendista, u nastavničkim školama 10.818, u srednjim stručnim školama 24.825, u srednjim umetničkim školama 637, u školama za kvalifikovane radnike 9.844, i u školama za ostali stručni kadar 1.108 učenika.

Za stipendiranje ovih učenika u školskoj 1960/61. utrošeno je 3.376.512.000 din., a u školskoj 1961/62. godini 3.889.644.000 din.

Broj *domova za učenike*, naročito domova za učenike u privredi, poslednjih godina je u postepenom ali stalnom opadanju: u 1961. njihov broj iznosio je 533, sa 80.872 štićenika, a u 1962. godini 506, sa 78.604 štićenika. S obzirom na širenje mreže škola i konstantno povećanje broja učenika u njima, ističe se potreba da se poveća i broj domova za učenike.

VISOKO ŠKOLSTVO

Osnovne karakteristike visokog školstva u proteklom periodu jesu: ekspanzija, decentralizacija i povećana samostalnost ovih ustanova.¹² Samo u toku školske 1960/61. i 1961/62. osnovano je 29 novih fakulteta i 7 visokih škola. Ukupan broj fakulteta, visokih škola i umetničkih akademija u školskoj 1961/62. iznosio je (zajedno sa detašovanim osecima) 113, prema 68 u školskoj 1958/59.

Uporedo sa snažnom ekspanzijom visokog školstva pojavili su se i neki problemi čije rešavanje predstoji u narednom periodu. Zbog toga što ekspanziju visokog školstva nisu uvek pratile solidne organizaciono-kadrovске pripreme i odgovarajuća materijalna ulaganja, pojedine novoosnovane ustanove nailaze na ozbiljne teškoće u obezbeđivanju nastavno-materijalnih potreba. Te teškoće, kao i već postignuti znatni rezultati u razvijanju mreže visokoskolskih nastavnih ustanova, zaustavili su u toku 1962. snažnu ekspanziju ovih ustanova, tako da su one u drugoj polovini 1962. osnivane samo izuzetno.

¹⁰ O obrazovanju odraslih vidi: »Jug. pregled«, 1961, oktobar, str. 425—430 (47—52).

¹¹ O radničkim i narodnim univerzitetima vidi: »Jug. pregled«, 1960, januar, str. 29—32 (1—4), i 1960, jul—avgust, str. 325—327 (41—43).

¹² Vidi: »Sprovođenje reforme visokog školstva«, »Jug. pregled«, 1962, maj, str. 223—224 (17—18).

U visokim školama i umetničkim akademijama bilo je u školskoj 1961/62. godini 117.112 studenata. Na početku školske 1962/63. prema prethodnim podacima, broj studenata je nešto opao i iznosi 113.571.

Broj novoupisanih studenata u prvu godinu studija u školskoj 1962/63. opao je u odnosu na prethodnu školsku godinu. Karakterističan je, međutim, znatan porast broja novoupisanih studenata na prirodno-matematičke fakultete, naročito na grupe matematike i fizike, na kojima je u toku nekoliko prošlih godina upisan neznatan broj studenata. Ova pozitivna tendencija došla je kao rezultat Preporuke Odbora Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu od jula 1962. na osnovu koje su univerziteti, fakulteti i republički saveti za prosvetu preduzeli mere za stimuliranje upisa na ove studije (veće stipendije, krediti, smeštaj u domove, itd.).

Broj diplomiranih studenata fakulteta, visokih škola i umetničkih akademija je povećan. U 1961. diplomiralo je 11.828 studenata. Međutim, uprkos preduzetim merama i oštrijem režimu studija, velik broj studenata još uvek ne ispunjava uslove za prelazak iz godine u godinu.

Višestepena nastava je uvedena na većini fakulteta. U školskoj 1961/62. nastava prvog stupnja izvodila se na 58 fakulteta (prema 33 u školskoj 1960/61). Nastava trećeg stupnja uvedena je u školskoj 1961/62. na 30 fakulteta sa 133 kursa (prema 17 fakulteta i 57 kursova u školskoj 1960/61).

Na osnovu sistematskog praćenja razvoja višestepene nastave koje su vršili sami fakulteti i univerziteti, postoji jedinstven stav o potrebi i korisnosti takve nastave, kao i o tome da započeti rad na reformi studija treba produžiti, dopunjavati i učvršćivati.

U svim republikama više škole se tretiraju i kao prvi stupanj fakultetske nastave, a studentima koji uspešno završe ove škole omogućen je upis na drugi stupanj nastave na fakultetima. Broj viših škola povećan je od 54 u školskoj 1958/59. na 131 u školskoj 1961/62. Dok je u školskoj 1960/61. i 1961/62. osnovano 65 novih viših škola, na početku školske 1962/63. počele su rad svega dve nove više škole. I broj studenata ovih škola je znatno porastao (od 16.145 u školskoj 1958/59. na 40.898 u školskoj 1961/62. i, prema prethodnim podacima, na 47.969 u početku školske 1962/63.).

Usmeravanjem nastave na uže specijalnosti na nekim fakultetima i školama stvorene su nastavne jedinice sa malim grupama studenata, što je izazvalo teškoće u organizaciji nastave i racionalnom korišćenju nastavničkog kadra, prostorija i laboratorija, kao i potrebu za angažovanjem povećanih finansijskih sredstava. Stoga će biti potrebno ispitati celishodnost izvršenog usmeravanja na pojedinim odelcima, imajući u vidu sadašnje i perspektivne potrebe privrede i društvenih službi kao i mogućnosti samih fakulteta odnosno škola.

Na gotovo svim fakultetima i visokim školama u zemlji uvedeno je i *vanredno studiranje*¹³ (u školskoj 1961/62. na 85 od 88 fakulteta, na svim visokim školama i na dve od 11 umetničkih akademija, dok je u školskoj 1958/59. postojalo na svega 22 visokoškolske ustanove). Broj vanrednih studenata u školskoj 1961/62. iznosio je 31.723, prema 28.413 u školskoj 1960/61. i 12.033 u školskoj 1958/59. Na početku školske 1962/63. ovaj broj iznosi 28.669. Tri četvrtine vanrednih studenata obuhvaćeno je paralelnom nastavom i vežbama. Za pomoć studentima postoji 71 nastavni centar.

Radi poboljšanja *materijalnog položaja studenata*, pored ukidanja gornjeg plafona stipendija, uveden je nov način materijalnog pomaganja studenata u vidu kreditiranja, sa obavezom vraćanja u roku od 10 godina posle diplomiranja.¹⁴ Kreditiranje ne isključuje, već dopunjuje sistem

stipendija. U 1962. stipendije je primalo 27.472, a u 46 domova bilo je smešteno preko 22.000 studenata.

ŠKOLE ZA PRIPADNIKE NACIONALNIH MANJINA¹⁵

U odnosu na prethodnu godinu broj odeljenja osnovnih škola za pripadnike nacionalnih manjina povećan je za 99, ili za 2,9% (ukupno 6.986 odeljenja). Broj učenika porastao je za 6.378, ili za 2,9% (ukupno 225.073 učenika). Broj nastavnika povećan je za 446, ili za 6,4% (ukupno 7.061 nastavnika). Mreža osnovnih škola pokazuje tendenciju daljeg širenja, sa izrazitim porastom broja odeljenja i učenika u višim i završnim razredima.

U školskoj 1961/62. na višim i visokim školama i na raznim fakultetima bilo je upisano preko 4.500 studenata-pripadnika nacionalnih manjina, od kojih je blizu 55% primalo redovnu stipendiju.

U svim osnovnim školama i gimnazijama za pripadnike nacionalnih manjina uvedeni su u školskoj 1961/62. novi nastavni planovi i programi iz oblasti dopunskih nastavnih predmeta (maternji jezik, književnost i istorija).

Federacija od 1960. učestvuje sa 50% u pokrivanju razlike između proizvodnih i prodajnih cena malotirajnih udžbenika koji se štampaju na jezicima nacionalnih manjina. U 1962. u tu svrhu isplaćeno je 75 miliona din., tako da su osnovne škole snabdevene najnužnijim udžbenicima i priborima. U Hrvatskoj i Sloveniji doneti su posebni zakoni o organizaciji i radu škola nacionalnih manjina i dvojezičkih škola, dok su neke republike to učinile još u prethodnoj godini.

U 1961. izdat je na jezicima nacionalnih manjina, zajedno sa udžbenicima, ukupno 281 naslov knjiga i brošura u 1,2 miliona primeraka. Pored toga, izlazi 39 listova u tiražu od 22,7 miliona i 38 časopisa u tiražu od 0,5 miliona primeraka. U istom periodu prevedeno je sa jugoslovenskih jezika na jezike nacionalnih manjina 50 naslova, koji su izdati u blizu 200 hiljada primeraka.

Iz inostranstva se godišnje uvozi oko 100.000 knjiga i brošura na jezicima nacionalnih manjina, u vrednosti od oko 30 miliona din., što iznosi blizu 20% od ukupne vrednosti jugoslovenskog uvoza knjiga.

SISTEM FINANSIRANJA ŠKOLSTVA

Sistem finansiranja školstva koji je Savezno izvršno veće predložilo krajem 1960. godine¹⁶ otpočeo je da se primenjuje u prvoj polovini 1961. a njegove osnovne karakteristike došle su tek u 1962. do punijeg izražaja. Taj sistem finansiranja predstavlja doprinos daljem učvršćivanju društvenog samoupravljanja u ovoj oblasti, racionalnijem plasiranju društvenih sredstava i čvršćem povezivanju škola sa potrebama zajednice. Pored toga, novi sistem finansiranja doprineo je da se u znatnom obimu poboljša materijalni položaj nastavnika i da se podigne nivo obrazovno-vaspitnog rada. Mada su sprovođenje tog načina finansiranja pratile i različite slabosti, sredstva koja su u 1962. izdvojena za školstvo znatno su veća nego u prethodnim godinama. (Tabela 2.)

Porastom sredstava omogućeno je i usklađenje proširivanje školskih kapaciteta, a time i slobodniji razvoj obrazovno-vaspitnog sistema. Pored toga, novi način finansiranja istakao je mnoge probleme školstva koji su u toku 1962. došli do izražaja, što je doprinelo da školstvo u sve većoj meri bude predmet staranja čitave zajednice, a to jedino i odgovara karakteru obrazovno-vaspitnog rada. Takvim nastojanjima komuna republike su pružile materijalnu pomoć iz sredstava republičkih društvenih fondova za školstvo i drugih sredstava.

¹³ Vidi: »Vanredno studiranje«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 263—265 (31—33).

¹⁴ Vidi: »Stipendiranje i kreditiranje studenata«, »Jug. pregled«, 1962, septembar, str. 367—372 (31—36).

¹⁵ Vidi: »Škole za pripadnike nacionalnih manjina«, »Jug. pregled«, 1959, februar, str. 71—74 (9—12).

¹⁶ Vidi: »Sistem finansiranja školstva«, »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 31—33 (1—3).

TABELA 2 — IZDVAJANJE SREDSTAVA ZA ŠKOLSTVO
1958—1962.

(U milionima din.)

	1958	1959	1960	1961	1962*
Ukupno	63.851	81.202	94.492	135.997	168.400
Indeks (1958 = 100)	100,0	127,2	151,1	213,0	263,7
Lančani indeks	—	127,2	118,8	140,9	123,8
U tome:					
Sredstva za osnovnu delatnost	48.346	57.638	73.881	103.797	128.400
Sredstva za inve- sticije	15.505	23.564	22.611	32.200	40.000

* Procena.

U toku 1962. u velikom broju škola otpočelo je uvođenje raspodele ličnih dohodaka prema radu. Međutim, ovaj proces nije tekao ravnomerno u svim narodnim republikama. Ponegde se zapaža i velika opreznost, uz često isuviše naglašeno uvažavanje izvesnih elemenata starog načina nagrađivanja. Najviše je u tome smislu urađeno u Sloveniji, gde je u toku 1962. prešlo na raspodelu prema radu skoro 3/4 svih škola, što je neophodno u narednom periodu

obezbediti i na ostalim područjima Jugoslavije. Zahvaljujući iskustvima stečenim u raspodeli dohotka u privredi i nekim drugim društvenim delatnostima, u školama nisu zapaženi ozbiljniji primeri deformacije u primeni novih principa raspodele i nagrađivanja prema radu.

Novi način finansiranja školstva pozitivno je uticao na izgrađivanje unutrašnjih odnosa u školama, na jačanje odgovornosti školskih kolektiva za izvršavanje zadataka škole i racionalno trošenje društvenih sredstava, kao i na brže sprovođenje unutrašnjih transformacija u obrazovno-vaspitnom sistemu. Imajući za svoja ovlašćenja podlogu u stabilnijim materijalnim sredstvima i njihovoj slobodnoj raspodeli, školski odbori i drugi društveni organi, u dogovoru sa kolektivima škola, vršili su brižljivu raspodelu društvenih sredstava s obzirom na programe rada škola. U toku 1962. organi društvenog samoupravljanja u školama dobili su i nova ovlašćenja. Naročito je značajno ovlašćenje školskih odbora da na predlog nastavnčkih veća imenuju nove nastavnike i saradnike u školama, što praktično predstavlja znatan doprinos izgradnji fizionomije škole kao samostalne društvene institucije.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.

KULTURA U 1962.¹

KINEMATOGRAFIJA

U 1962. *proizvedeno* je 26 dugometražnih (jedan u koprodukciji) i 259 kratkometražnih filmova (uključujući i filmske reportaže). Realizovane su i 32 filmske usluge za inostranstvo, u vrednosti od 3,2 miliona dolara. Smanjenje broja proizvedenih dugometražnih filmova u odnosu na 1961. rezultat je realnije politike preduzeća za proizvodnju filmova u raspolaganju finansijskim sredstvima.

Ostvaren je znatno veći *izvoz* domaćih filmova u istočnoevropske zemlje i postignuti su povoljniji uslovi za izvoz u zemlje Srednjeg istoka. Nastavljen je rad na plasiranju jugoslovenskih filmova u zemlje Dalekog istoka i nove države Afrike. Ukupna vrednost izvoza domaćih filmova iznosi oko 600.000 dolara, što zajedno sa filmskim uslugama čini ukupno 3.800.000 dolara. Takođe je izvršena razmena većeg broja filmova.

Ukupna vrednost ostvarenog *uvoza* dugometražnih filmova u 1962. iznosi 742.187 dolara. Uvezeno je 216 filmova, od čega 69 sa plaćanjem u devizama, 36 u okviru dinarskih aranžmana sa SAD i Velikom Britanijom, 33 na osnovu razmene, i 68 na bazi reciprociteta ustanovljenih po:ebnim ugovorima. Ograničene mogućnosti za slobodnu kupovinu filmova otežavaju ostvarenje kvalitetnijeg bioskopskog repertoara.

Jugoslovenska kinematografija je u 1962. učestvovala na 19 *međunarodnih filmskih festivala*, na kojima su jugoslovenski kratkometražni filmovi dobili 6 nagrada. Nagraden je i jedan dugometražni igrani film.²

U toku 1962. *za potrebe nastave i obrazovanja* nabavljeno je 289 kratkometražnih filmova, i to 133 strana i 156 domaćih. Ovi filmovi kopirani su u 1.580 kopija, tako da danas u zemlji ima ukupno 5.389 filmova od 16 mm u 16.080 kopija, koje su raspoređene po republičkim, pokrajinskim i sreskim centrima za nastavni i kulturno-prosvetni film. Proizvedeno je 5 domaćih nastavnih filmova.

U toku godine broj kino-projektora za film od 16 mm povećan je za 456, tako da ih sada ima ukupno 3.806 u službi za nastavne i kulturno-prosvetne svrhe.

U 1962. vršena su dalja *nastojanja da se stvore što povoljniji uslovi za budući celishodniji razvoj domaće filmske proizvodnje, prometa i prikazivanja filmova*. Preduzimane su mere za proizvodnju filmova veće i trajnije umetničke vrednosti, za usavršavanje repertoarske politike proizvodnje, za što veću dostupnost kvalitetnog filma radnim ljudima, kao i za što racionalnije korišćenje društvenih sredstava. Pošto je razvoj kinematografije prevazišao mnoge odredbe Osnovnog zakona o filmu iz 1956, koje su detaljno regulisale svu aktivnost u ovoj oblasti i otežavale slobodnija rešenja, donet je Zakon o zaštiti domaćeg filma i o organizaciji društvenog samoupravljanja u oblasti filma. Zakonom su regulisana samo ona pitanja filma koja po svojoj prirodi i dalje treba da ostanu u delokrugu federacije: zaštita domaćeg filma, sistem društvenog samoupravljanja, promet sa inostranstvom, odobravanje javnog prikazivanja filmova i čuvanje značajnih filmskih dela i drugih filmskih mate-

rijala. Sva ostala pitanja rešavaće se republičkim propisima odnosno statutarnim aktima privrednih organizacija i ustanova koje se bave filmom.

Radi podizanja kvaliteta domaće filmske proizvodnje, pojačan je uticaj filmskih saveta na politiku proizvodnje. Ustanovljen je poseban doprinos preduzeća za promet filmova od ostvarene najamnine za uvezene filmove. Sredstva ovog doprinosa služiće za stimuliranje kvaliteta domaće filmske proizvodnje.

U preduzećima za promet filmova saveti za izbor filmova dobili su veći uticaj na repertoarsku politiku uvoza. Da bi se postigla celishodnija repertoarska politika uvoza i racionalnije korišćenje raspoloživih sredstava, planiranje godišnjeg uvoza filmova i raspodele sredstava za ovaj uvoz koordinira se sa opšteg stanovišta. Obaveznim osnivanjem saveta za program u preduzećima za prikazivanje filmova omogućen je veći društveni uticaj na repertoarsku politiku bioskopa.

Ostvarenju navedenih ciljeva u oblasti filmske proizvodnje treba da doprinesu i *promene u sistemu finansiranja domaće filmske proizvodnje*, izvršene u 1962. Decentralizacija sredstava iz doprinosa od prometa filmova na republike i proširenje namene ovih sredstava i na kinofikaciju, omogućavaju veći uticaj republika na politiku upotrebe tih sredstava, kao i brže rešavanje neophodnog proširenja i tehničkog poboljšanja bioskopske mreže.

Novi zakon i promene u sistemu finansiranja domaće filmske proizvodnje doveli su do temeljnijih preispitivanja dosadašnje organizacije proizvodnje, prometa i prikazivanja filmova u svim republikama (integracija filmskih preduzeća, novi izvori sredstava, demokracija i svrshodnija raspodela, i sl.), što će svakako uticati na snimanje kvalitetnijih filmova, na racionalnije trošenje sredstava, kao i na stalno idejno i umetničko usavršavanje domaćeg bioskopskog repertoara. Oslonac takve politike predstavljaju u prvom redu organi društvenog samoupravljanja i kolektivi u filmskim preduzećima.

Kvalitet domaće filmske proizvodnje i sve veća raznovrsnost u žanru uticali su na *afirmaciju jugoslovenskog filma kod domaćih bioskopskih gledalaca* (u 1958. godini 13.181.000 gledalaca, u 1959. godini 16.635.000, u 1960. godini 17.133.000, i u 1961. godini 21.075.000), kao i na *plasman na inostranom tržištu* (u 1958. izvezena su 23 domaća dugometražna filma, u 1959. godini 38, u 1960. godini 67, u 1961. godini 39, a u 1962. godini 43 filma).

Bioskopska mreža je još uvek nerazvijena³ u većim gradovima i industrijskim centrima, gde je porast stanovništva stalan. U cilju proširenja bioskopske mreže, počev od 1961. godine 10% od ukupnog doprinosa od prometa filmova izdvaja se za investicije u bioskopsku mrežu. (Tabela 1.)

TABELA 1 — BIOSKOPI, SEDIŠTA I POSETIOCI
1958—1961.

Godina	Broj bioskopa	Indeks	Broj sedišta	Indeks	Broj posetilaca u hiljadama	Indeks
1958	1.524	100,0	494.070	100,0	114.282	100,0
1959	1.544	101,3	505.930	102,4	125.080	109,4
1960	1.588	104,2	528.413	107,0	130.124	113,9
1961	1.641	107,7	539.208	109,1	129.464	113,3

IZDAVAČKA DELATNOST

Obim izdavačke delatnosti uglavnom se održava na nivou između 5.000 i 5.500 izdanja godišnje, dok je po ukupnom tiražu znatniji skok postignut tek u 1961 (od proseka oko 26 miliona u 1958 — na 33 miliona).⁴ Napredak

¹ O kulturi u 1961. godini vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 137—140 (9—12).

² O ranijim nagradama jugoslovenskim filmovima na međunarodnim festivalima vidi: »Jug. pregled«, 1961, april, str. 180 (26).

³ Vidi: »Bioskopi«, »Jug. pregled«, 1957, jun, str. 305—306 (47—48).

⁴ O izdavačkoj delatnosti do 1957. vidi: »Jug. pregled«, 1957, avgust, str. 391—395 (55—59).

je postignut i u strukturi izdavačke delatnosti, jer se štampa sve više naučnih, stručnih, filozofskih i esejističkih dela svetskih i domaćih klasika i savremenih autora. (Tabela 2.)

TABELA 2 — OBIM I STRUKTURA IZDAVAČKE DELATNOSTI 1958—1961.

Vrsta dela	1958		1959		1960		1961	
	broj dela	tiraž u hiljadama	broj dela	tiraž u hiljadama	broj dela	tiraž u hiljadama	broj dela	tiraž u hiljadama
Ukupno	5.276	25.445	5.060	26.133	5.355	26.332	5.531	33.186
Naučna i stručna	632	1.422	366	792	213	576	398	1.094
Popularno-naučna	670	3.181	540	2.648	614	2.445	702	3.144
Politička	196	1.348	157	691	138	449	194	684
Zvanične publikacije	439	737	402	732	346	731	314	682
Književnost	1.066	5.149	1.209	7.019	1.264	7.813	1.323	8.464
Udžbenici	688	7.554	717	7.863	786	7.756	933	13.176
Ostalo	1.585	6.054	1.669	6.388	1.994	6.562	1.667	6.041

U *prevodnoj literaturi*, a naročito u književnosti, pojavljuju se dela pisaca iz širokog broja zemalja u svetu. (Tabela 3.)

TABELA 3 — PREVEDENA DELA PREMA JEZIKU ORIGINALA 1958—1961.

Jezik originala	Broj knjiga			
	1958	1959	1960	1961
Ukupno	698	771	851	932
Slovenački	53	45	53	66
Makedonski	7	10	15	15
Engleski	167	201	205	226
Ruski	97	92	95	145
Francuski	121	117	128	151
Nemački	102	139	134	116
Italijanski	24	37	27	32
Češki i slovački	13	22	10	18
Ostali jezici	114	108	184	163

Za *plasman knjige* i u 1962. karakteristično je da su glavni kupci i dalje pojedinci, a ne biblioteke. Prema podacima Saveta za izdavačku i novinsko-izdavačku delatnost, biblioteke su u periodu 1958—1961. kupovale u proseku oko 5% tiraža. Donošenje republičkih zakona o bibliotekama doprinelo je organizacionom sređivanju biblioteka, tako da se stanje nešto poboljšalo. Međutim, pitanje finansiranja biblioteka i nabavljanja knjiga na kredit još uvek je nerešeno.

Porast cena knjige, izazvan u prvom redu porastom cena hartije i grafičkih usluga, relativno je usporen zahvaljujući merama donetim radi stvaranja boljih materijalnih uslova za rad izdavačkih preduzeća. Izdavačka preduzeća takođe preduzimaju mere da knjiga bude jeftinija: kao džepna izdanja objavljuju se dela serijozne literature, popularno-naučna dela, i dr. Značajni su i napori u pravcu povećanja tiraža knjiga. Od 1958. do 1962. prosečan godišnji tiraž po jednoj knjizi povećan je od 4.800 na 7.000 primeraka.

U 1962. razvoj izdavačke delatnosti kretao se u pravcu povećanja kvaliteta i broja, kao i bogatije strukture izdanja, zatim u pravcu bržeg reagovanja na književna, naučna i druga literarna ostvarenja kod nas i u svetu, kao i u pravcu pojeftinjenja knjige. Proširena je koprodukcija i drugi oblici saradnje između izdavačkih preduzeća, i to kako u težnji da se postignu bolji ekonomski i finansijski rezultati sniženjem troškova proizvodnje i povećanja tiraža pojedinih izdanja (kod raznih slikovnica, rečnika i sl.), tako i u međunarodnoj kulturnoj saradnji (zajednička izdanja domaćih klasika i savremenih pisaca, i sl.). Međutim, u tome još uvek nisu postignuti dovoljni rezultati, jer izdavački programi za 1962. pokazuju da je za ove oblike saradnje bilo više realnih mogućnosti i potreba.

Prema prethodnim podacima, 1962. godina po rezultatima u plasmanu knjige nadmašuje 1961, koja je u tom pogledu posle 1953. smatrana najuspešnijom. Organizacija »Mesec knjige« u 1962. bila je dosad najbolja, u prvom redu zbog primene novih oblika približavanja knjige čitaocu.

Krajem 1962. doneta je *Naredba o minimalnim uslovima koje treba da ispunjava izdavačko preduzeće* ako se pored izdavačke delatnosti bavi i drugim delatnostima (minimalni obim izdavačke delatnosti od 800, odnosno za manja jezička područja 500 autorskih tabaka). Ova mera treba da doprinese jačanju izdavačke delatnosti, da otkloni neke negativne pojave zapostavljanja kvaliteta i obima izdavačke u korist sporednih delatnosti, da doprinese borbi protiv izdavanja šunda i drugih negativnih pojava, itd.

Izvoz *domaće knjige* je u stalnom porastu. U 1961. vrednost izvoza iznosila je oko 132,1 miliona din. (za 78% više nego u 1960), a za prvih osam meseci 1962. izvezeno je knjiga za 92,5 miliona din. Međutim, *uvoz knjiga* opada iz godine u godinu, najviše zbog deviznih teškoća. Tako je vrednost uvoza u 1961. iznosila 499,4 miliona din. (za 10,5% manje nego u 1960), a za prvih 8 meseci 1962. uvezeno je knjiga za svega 206,4 miliona din.

BIBLIOTEKE

Zbog usmeravanja napora uglavnom ka organizacionoj stabilizaciji biblioteka,⁵ u 1962. nije došlo do njihovog brojnog porasta. Sve više se stabilizuju opštinske matične biblioteke, koje preko isturenih punktova u mesnim zajednicama približuju knjigu čitaocu. (Tabela 4.)

TABELA 4 — BROJ BIBLIOTEKA PO VRSTAMA U 1958—1961.

Vrsta biblioteke	Broj biblioteka			
	1958	1959	1960	1961
Naučne i stručne	780	1.158	1.202	1.223
Narodne	3.483	3.317	3.233	3.065
Školske	11.851	12.324	12.199	12.034

Mada se zapaža izvesno povećanje knjižnih fondova, njihovo stanje nije zadovoljavajuće. (Tabela 5.)

TABELA 5 — KNJIŽNI FOND PO VRSTAMA BIBLIOTEKA 1958—1961.

(U hiljadama)

Vrsta biblioteke	Ukupno knjiga			
	1958	1959	1960	1961
Naučne i stručne	8.830	9.838	10.664	11.360
Narodne	6.780	7.097	7.460	7.611
Školske	6.392	6.832	7.313	7.722

U toku 1962. sve narodne republike donele su zakone o bibliotekama.

Razmenom publikacija sa odgovarajućim ustanovama u inostranstvu mnoge naučne biblioteke snabdevaju se novim izdanjima naučnih i tehničkih knjiga i časopisa iz celog sveta. Međutim, snabdevanje biblioteka stranim publikacijama kupovinom (uvozom) je nedovoljno. Pored toga, nabavka inostranih časopisa u nekim većim bibliotekama bila je u toku 1962. otežana.

U toku 1962. radilo se na izradi retrospektivne bibliografije knjiga. Izrada ove bibliografije, koja će obuhvatiti sve knjige od 1945. godine, vrši se po republikama.

⁵ Vidi: »Biblioteke«, »Jug. pregled«, 1957, novembar, str. 534—537 (78—81).

POZORIŠTA

Broj profesionalnih pozorišta u Jugoslaviji u periodu 1958—1961. je smanjen. U 1958. i 1959. prestalo je da radi 12 manjih profesionalnih pozorišta, jer nisu imala uslove za dalji opstanak. Međutim, smanjenje broja pozorišta praćeno je intenzivnijom delatnošću postojećih pozorišta izvan njihovih stalnih sedišta, tako da pozorišna delatnost u celini nije opala.

U 1962. radila su 52 profesionalna i 32 dečja pozorišta. U sezoni 1961/62. povećan je broj dela na repertoaru profesionalnih pozorišta (1.032),⁶ kao i broj predstava u sedištu pozorišta (8.411) i na gostovanjima u mestima u kojima nema stalnih pozorišta (3.338). U lokalnim zajednicama i društvenim i stručnim organizacijama vođene su diskusije o umetničkom kvalitetu pozorišnih predstava, o razvitku pozorišnih kadrova i oportunity sadašnjeg intenziteta u radu pozorišnih ustanova.

Povećanoj aktivnosti profesionalnih pozorišta znatno je doprinela i pomoć zajednice (u 1958. godini 2.569 miliona din., a u 1962. godini 4.500, odnosno oko 85,5% od ukupno raspoloživih sredstava za delatnost profesionalnih pozorišta u tim godinama).

U toku 1962. pretresan je i način *finansiranja pozorišta*, kako bi se stimulirao što celishodniji razvoj društvene uloge pozorišne delatnosti i osamostaljivanje pozorišnih ustanova. U nekim pozorištima je za 1963. primenjeno ugovaranje programa i finansijskih sredstava sa osnivačem odnosno drugim zainteresovanim korisnicima. U nekim komunama osnovani su fondovi iz kojih se finansira i delatnost pozorišta. Opoće su i diskusije o utvrđivanju merila za raspodelu dohotka i ličnih dohodaka u pozorišnim ustanovama. U nekim pozorištima već su izrađeni statuti i odgovarajući pravilnici, a njihovom primenom u praksi dolazi se do potrebnih korekcija. Kod jednog broja pozorišta (uglavnom u Sloveniji i Bosni i Hercegovini) već su izvršene pripreme za prelazak na novi sistem raspodele ličnih dohodaka.

ARHIVI

U toku poslednje četiri godine u mreži arhivskih ustanova⁷ nije bilo znatnijih promena. (Tabela 6.)

TABELA 6 -- BROJ ARHIVA 1958—1962.

Vrsta arhiva	Broj arhiva				
	1958	1959	1960	1961	1962
Opšteg tipa	66	66	68	69	67
Specijalnog tipa	19	21	22	22	22

⁶ Vidi: »Repertoar profesionalnih pozorišta«, »Jug. pregled«, 1960, septembar, str. 383—384 (49—50).

⁷ Vidi: »Arhivi«, »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 80—82 (4—6).

Međutim, nasuprot stabilizaciji arhivske mreže, broj osoblja zaposlenog u arhivima bio je vrlo promenljiv. Velika količina preuzete a nesređene arhivske građe zahtevala je povećanje broja osoblja, tako da se ono u odnosu na 1958. više nego udvostručilo. Radi sređivanja arhivske građe, u nekim narodnim republikama uposlen je i veći broj honorarnih službenika.

Arhivske ustanove nemaju jedinstveni *status*. Neke su upravne ustanove i sa budžetskim finansiranjem, druge su samostalne ustanove sa odgovarajućim načinom finansiranja; pojedine imaju organe društvenog samoupravljanja a druge ne, itd.

U toku 1962. doneta su dva nova republička zakona o arhivima — u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, dok se u drugim republikama takvi zakoni pripremaju.

ZAŠTITA SPOMENIKA KULTURE

Sprovođenjem saveznih i republičkih propisa o zaštiti spomenika kulture⁸ stvoreni su bolji uslovi za razvoj zaštite i povećan je interes lokalnih zajednica. Konsoliduje se mreža organa i ustanova za zaštitu spomenika kulture u srezovima i komunama. U 1962. bilo je 36 ustanova iz oblasti zaštite, 28 zavoda za zaštitu spomenika kulture, 6 komisija i jedna uprava za zaštitu konzervacije, koje su intenzivno radile na konzervaciji i restauraciji značajnih spomenika kulture.

Sve republike donele su zakone o zaštiti spomenika kulture, koji su podstakli učvršćivanje društvenog samoupravljanja u ovoj oblasti. U poslednjim godinama sve se više pažnje poklanja problemima registracije i evidencije celokupnog spomeničkog blaga, što ranije nije bilo potpuno sprovedeno.

MUZEJI

U Jugoslaviji postoji 247 muzejskih ustanova, sa oko 3.600.000 muzejskih predmeta.⁹ Na stručnoj i naučnoj obradi muzejskog materijala, kao i na njegovoj tehničkoj zaštiti odnosno konzervaciji i restauraciji, stalno radi sve veći broj stručnjaka. Veći broj muzeja postigao je zapažene rezultate u rešavanju savremenih muzeoloških problema i preuređivanju izloženih muzejskih enterijera i muzejskih depoa, mada smeštajne prilike, s malim izuzetkom, ne zadovoljavaju ni osnovne zahteve ovih ustanova. Od 1958. do 1962. radilo se i na konsolidaciji mreže muzeja narodno-oslobodilačke borbe, a u 1959. osnovan je i Muzej revolucije u Beogradu.

Pitanje prosvetne delatnosti muzeja jedan je od glavnih problema kojim su se u toku 1962. bavili muzejski radnici u okviru celokupne muzejske aktivnosti. Najviše uspeha u tome postigli su muzeji za vreme akcije »Nedelja muzeja«. Većina muzejskih ustanova u toku 1962. saradivala je sa školama.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu.

⁸ Vidi: »Zaštita spomenika kulture«, »Jug. pregled«, 1957, mart, str. 144—145 (18—19).

⁹ Vidi: »Muzeji«, »Jug. pregled«, 1957, jul, str. 349—350 (51—52).

SPOLJNA POLITIKA JUGOSLAVIJE U 1962.

OPŠTA SPOLJNOPOLITIČKA AKTIVNOST

1. Rukovodeći se politikom aktivne miroljubive koegzistencije, na principima poštovanja nacionalne suverenosti i ravnopravnosti, nemešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, poštovanja načela Povelje UN i doslednog ispunjavanja međunarodnih obaveza, Jugoslavija je i u 1962. godini nastojala da dalje unapređuje odnose sa svojim susedima i da razvija aktivnu saradnju sa svim zemljama, bez obzira na njihovo društveno uređenje, zalagala se za očuvanje i učvršćenje mira, stvaranje poverenja i boljeg razumevanja u međunarodnim odnosima i miroljubivo rešavanje spornih pitanja.¹ U svojoj spoljnopoličkoj aktivnosti ona je pružila maksimalnu podršku borbi naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike za samoopredeljenje i nacionalnu nezavisnost, istupala protiv svih oblika i ostataka kolonijalnog ugnjetavanja i rasne diskriminacije i učestvovala u svim aktivnostima koje su imale za cilj obezbeđenje međunarodne podrške i pomoći zemljama u razvoju i borbi protiv političke i ekonomske neravnopravnosti. Ona je aktivno doprinosila, prema svojim mogućnostima, i rešavanju problema razoružanja i zabrane atomskih proba. Posebne napore uložila je vlada FNRJ u toku krize u karipskom području, što je došlo do izražaja kroz razmenu poruka predsednika Josipa Broza Tita sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija U Tantom i predsednikom Republike Brazil Ž. Gularantom, kao i kroz stalnu razmenu mišljenja sa državniciima drugih prijateljskih zemalja. Na Kairskoj konferenciji zemalja u razvoju i na zasedanju Generalne skupštine UN, predstavnici Jugoslavije razvili su punu aktivnost u cilju konstruktivnog rešavanja međunarodnih problema. Takva aktivnost u protekloj godini dalje je unapredila odnose Jugoslavije sa velikim brojem zemalja i ojačala njen međunarodni položaj. Od posebnog je značaja poboljšanje odnosa i saradnje sa socijalističkim zemljama, do kojeg je došlo naročito krajem godine.

Ostvarenju ovih ciljeva posebno su doprineli i lični kontakti jugoslovenskih odgovornih rukovodilaca sa državniciima drugih zemalja. Tu treba u prvom redu spomenuti boravak predsednika Josipa Broza Tita u Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Sudanu, februara 1962, kao i njegovu posetu SSSR-u, decembra 1962. Ovim ciljevima služile su i posete potpredsednika Saveznog izvršnog veća Aleksandra Rankovića Italiji, juna 1962, potpredsednika Saveznog izvršnog veća Mijalka Todorovića SSSR-u, jula 1962, i potpredsednika Saveznog izvršnog veća Edvarda Kardelja Indoneziji, Indiji i Iraku, decembra 1962, kao i posete jugoslovenske parlamentarne delegacije na čelu sa predsednikom Savezne narodne skupštine Petrom Stambolićem Mongoliji, Norveškoj i SSSR-u. Ovde treba istaći i posete državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića Brazilu, Čileu, Boliviji, Meksiku, Sjedinjenim Američkim Državama, Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Grčkoj, do kojih je takođe došlo u toku 1962. godine.

Miroljubivoj konstruktivnoj saradnji doprinele su i posete stranih državnika Jugoslaviji, kao što je poseta predsednika Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR-a L. I. Brežnjeva, potpredsednika Republike Dahomej Sl. Ligana, potpredsednika vlade NR Poljske P. Jaroševiča, potpredsednika vlade NR Bugarske Ž. Živkova i drugih rukovodećih ljudi prijateljskih zemalja. U svim ovim susretima

konstatovan je zajednički interes za što intenzivniji razvoj bilateralnih odnosa i zajednička želja za iznalaženje puteva da se prebrode sadašnje teškoće u međunarodnim odnosima.

2. U protekloj godini međunarodni odnosi bili su i dalje opterećeni neresenim problemima koji su doveli do novih kriza. Povodom krize u Karipskom moru, čovečanstvo se našlo na ivici nuklearnog rata. Međutim, ta je kriza prevaziđena zahvaljujući pobiđi zdravog razuma kod onih faktora koji su najodgovorniji za mir u svetu, kao i aktivnoj politici miroljubivih i neangažovanih zemalja. Sve to, uz izvesne pozitivne tendencije koje su se u međuvremenu ispoljile, ohrabruje i nagoveštava mogućnost daljih pozitivnih kretanja u međunarodnim odnosima.

Sadašnja podvojenost sveta i uzajamno nepoverenje odrazili su se tokom 1962. godine u daljem nastavljanju trke u naoružanju, što pored podeljenosti svetske privrede i ekonomske neravnopravnosti u međunarodnim odnosima predstavlja bitnu negativnu karakteristiku savremenih kretanja. U ovakvim uslovima ostali su nereseni ili su samo delimično rešeni najakutniji međunarodni problemi (Berlin, nuklearne probe, Kuba i dr.), koji i dalje, sa promenljivim intenzitetom, opterećuju međunarodne odnose. U međuvremenu, indijsko-kineski oružani sukob zapretio je da izazove nove teške krize u svetu.

U protekloj godini ostvareni su ipak i znatni pozitivni rezultati. Niz novih zemalja je stekao nezavisnost; pregovori o razoružanju doveli su do izvesnog, mada zasad više teorijskog približavanja stavova, čemu je doprinelo uključivanje vanblokovskih zemalja u rešavanje ovog pitanja; jednoglasno je izabran novi generalni sekretar UN, čija pripadnost jednoj od neangažovanih zemalja potvrđuje dalju međunarodnu afirmaciju politike neangažovanosti; pregovori među velikim silama nastavljeni su i u momentima zaoštavanja; postignuta su sporazumna rešenja o Laosu i Zapadnom Iriranu; uspešno je završena dugogodišnja borba za nezavisnost i samostalan razvoj alžirskog naroda. Kairska konferencija zemalja u razvoju predstavljala je značajan doprinos naporima da se stvore uslovi za ostvarivanje ekonomske ravnopravnosti u svetu i za brži razvoj ekonomski nerazvijenih zemalja, kao i novu afirmaciju principa Beogradske konferencije. Inicijativa Kairske konferencije doprinela je da odlukom Generalne skupštine UN počnu pripreme za saziv Svetske konferencije o trgovini i razvoju.

Međunarodne ekonomske odnose u proteklom periodu karakterišu dalje zaoštavanje ekonomskih problema i pojačana tendencija nekih razvijenih zemalja da rešavanje tih problema potčine sopstvenim interesima, podređujući tome kako obim i forme ovih odnosa, tako i vitalne potrebe manje razvijenih zemalja i svetske zajednice uopšte. Ovo je imalo ozbiljnih posledica na opšte međunarodne odnose u svetu. Zbog toga su ekonomski problemi izbili u red akutnih međunarodnih pitanja.

Umesto podsticanja integracije svetske privrede u celini, u 1962. godini je nastavljen proces izgrađivanja zatvorenih ekonomskih grupacija, kao što je Evropska ekonomska zajednica, i pojačane su tendencije diskriminacije u međunarodnoj ekonomskoj razmeni uopšte.

3. Razvoj otvorenih spornih problema karakterisalo je i u toku 1962. godine pooštreno sukobljavanje dveju osnovnih oprečnih tendencija; miroljubivo rešavanje ključnih međunarodnih sporova i otvorenih pitanja isprepletalo se sa demonstracijama politike sa pozicija sile. Međutim, ohrabrujuća je činjenica što je, i pored povremenog zaoštavanja, ipak nastavljen proces afirmacije pregovaranja kao jedinog realnog puta za postizanje praktičnih rešenja sporova, čemu je znatan doprinos svojim inicijativama dala vlada SSSR-a.

Činjenica da je izbegnut oružani sukob u karipskom području potvrdila je da se i u shvatanjima velikih sila sve više učvršćuje gledište da je rat prestao biti sredstvo rešavanja sporova i da je jedino realna orijentacija na pregovaranje i traženje sporazuma na bazi uzajamnih ustupaka, vodeći računa o interesima svih zainteresovanih strana. Jugoslavija smatra da u današnje vreme politika

¹ O opštoj spoljnopoličkoj aktivnosti Jugoslavije u 1961. vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 112—114 (22—24). — Prim. Red.

rešavanja međunarodnih problema putem sile i, u krajnjoj liniji, oružanim obračunom među državama sa različitim društvenim sistemima, predstavlja najreakcionarnije shvaćanje, bilo s koje strane ono dolazilo. Istovremeno Jugoslavija podržava svaki oblik borbe naroda koji se bore za oslobođenje od imperijalističke zavisnosti. Borba naroda za nezavisnost i slobodan unutrašnji razvoj jeste sastavni deo borbe za mir i miroljubivu koegzistenciju.

U toku 1962. godine nastavljeni su u Ženevi pregovori o razoružanju i zabrani nuklearnih proba, premda su istovremeno sve atomske sile nastavile trku u naoružanju i vršenju nuklearnih eksperimenata. Učešće neangažovanih zemalja u radu Komiteta UN za razoružanje doprinelo je, zahvaljujući njihovoj konstruktivnoj ulozi i inicijativama, izvesnom približavanju stavova velikih sila, koje otvara put za postizanje početnih sporazuma.

Na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN došlo je do izražaja opšte zalaganje svih naprednih i miroljubivih snaga u svetu da što pre dođe do okončanja trke u naoružanju i do upotrebe ogromnih sredstava koja se troše za naoružanje — u korist privrednog razvoja nerazvijenih područja sveta. Prihvaćena je Rezolucija 37 neangažovanih zemalja kojom se traži zabrana svih nuklearnih eksperimenata počev od 1. januara 1963. godine, kao osnovnog preduslova za napredak u oblasti opšteg i potpunog razoružanja. Posebnom rezolucijom, Generalna skupština UN preporučila je hitno razmatranje početnih i delimičnih mera razoružanja koje bi doprinele smanjenju zategnutosti i otvorile put ka potpunom razoružanju.

Jugoslavija smatra da obustavljanje dalje trke u naoružanju i razoružanje predstavljaju pitanje koje iziskuje neodložno rešenje. Dosadašnji mnogobrojni predlozi svih zainteresovanih strana, a naročito kompromisni predlozi neangažovanih zemalja u UN i Komitetu 18-orice u Ženevi, ukazuju da su sazreli uslovi za ostvarenje početnih i delimičnih mera, kao prvog koraka u pravcu opšteg i potpunog razoružanja.

Poseban značaj Jugoslavija pridaje Memorandumu osam neangažovanih zemalja u Ženevi, koji je poslužio i kao osnova Rezolucije 37 zemalja na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN, kao najrealnijoj platformi za postizanje konačnog sporazuma o zabrani svih nuklearnih eksperimenata.

U toku 1962. godine nastavljeni su kontakti i razgovori između velikih sila o ostalim aktuelnim spornim pitanjima, a posebno o problemu Berlina, što je pomoglo smirivanju međunarodne situacije i sazrevanju uslova za postizanje odgovarajućih sporazumnih rešenja.

Nerešen problem Berlina, kao i neregulisano nemačko pitanje u celini, i dalje predstavljaju smetnju za stabilizaciju mira i svestranu saradnju u Evropi. Jugoslavija je kroz izjave svojih odgovornih državnika naglašavala potrebu da se nastavi sa strpljivim pregovorima i traženjem sporazumnih rešenja koja će voditi računa o interesima svih zainteresovanih strana. Ona je davala podršku svim pozitivnim inicijativama koje su doprinosile popuštanju zategnutosti u Berlinu i bile upravljene u pravcu iznalaženja sporazumnog rešenja, polazeći od priznavanja sadašnje stvarnosti, primenom principa miroljubive koegzistencije između različitih društvenih sistema u ovom delu Evrope.

Indijsko-kineski sukob, koji je u drugom delu ove godine iz lokalnog graničnog spora prerastao u oružani konflikt, predstavlja novo negativno opterećenje za međunarodne odnose. Indija, jedna od istaknutih zemalja u sprovođenju politike neangažovanosti, našla se suočena sa agresivnom akcijom koja je, pored ostalog, bila uperena i protiv politike neangažovanosti uopšte. U skladu sa svojom principijelnom politikom, Jugoslavija je osudila pokušaj nametanja jednostranog rešenja silom, jer se time dovode u opasnost mir i bezbednost u svetu. U tom smislu ona je i dala podršku naporima grupe neangažovanih zemalja da svojim posredovanjem olakšaju rešavanje sukoba putem pregovora.

Polazeći od principa aktivne miroljubive koegzistencije, Jugoslavija je, kao i ranije, zajedno sa ostalim neangažovanim zemljama, razvila široku aktivnost i pružila podršku

svim pozitivnim inicijativama i tendencijama koje su bile usmerene ka smanjenju međunarodne zategnutosti i sporazumevanja.

4. Proces oslobađanja zemalja i naroda od kolonijalne zavisnosti dalje se razvijao i dao je nove značajne rezultate u toku 1962. godine. Učvrstilo se saznanje da je za potpunu nezavisnost neophodno ostvariti ne samo političku, već i ekonomsku emancipaciju i osigurati pun ekonomski progres, te su u tom pravcu u toku protekle godine došli do izražaja pojačani naponi zavisnih i novooslobođenih zemalja.

U toku protekle godine niz zavisnih teritorija i naroda pridružio se međunarodnoj zajednici nezavisnih zemalja. Narod Alžira, posle teške dugogodišnje pravedne revolucionarne borbe, u kojoj je imao punu podršku naroda i vlade FNRJ, izvojevao je svoju nezavisnost. Pored Alžira, priznanje nezavisnosti stekli su i Ruanda, Burundi, Uganda, Jamajka, Trinidad i Tobago.

Na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN usvojena je rezolucija kojom se naglašava hitnost konačnog davanja nezavisnosti svim kolonijalnim zemljama i narodima i njihovog ravnopravnog uključivanja u međunarodnu zajednicu.

Dosledna svojoj anticolonijalnoj politici, Jugoslavija je i dalje pružala bezrezervnu podršku borbi zavisnih zemalja da ostvare svoju punu nezavisnost. Jugoslavija smatra da se doslednom primenom Deklaracije o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima mogu ostvariti još efikasniji i brži rezultati.

Zahvaljujući primeni principa rešavanja spornih pitanja miroljubivim putem, rešeno je pitanje prisajedinjenja Zapadnog Irijana Indoneziji i postignut sporazum o Laosu. Time su narodima ovih zemalja stvorene perspektive mira i stabilnosti, a međunarodni odnosi rasterećeni problema koji su pretili ratnom opasnošću.

Međutim, na preostalom svojem uporištima kolonijalne sile se suprotstavljaju neumitnom hodu istorije u nastojanju da sačuvaju svoju dominaciju, čime ugrožavaju mir u pojedinim naročito osetljivim oblastima. Kolonijalni rat u Angoli, surovo kolonijalno ugnjetavanje u Mozambiku, onemogućavanje samoopredeljenja naroda Južne Rodezije i rasna diskriminacija u Južnoafričkoj Republici, nespojivi su sa savremenim progresivnim razvojem sveta u celini. Jugoslavija odlučno podržava zahteve naroda Angole, Mozambika i drugih neoslobođenih afričkih teritorija za neodložno sticanje nezavisnosti.

Uporedo sa ovim direktnim suprotstavljanjima zahtevima za nezavisnost, sve više dolaze do izražaja neokolonijalistički pokušaji da se novostečena sloboda bivših zavisnih zemalja liši stvarne političke i ekonomske sadržine.

Pojačani pritisak koji je u toku 1962. godine vršen na miroljubivu Kambodžu ne samo da je u suprotnosti sa principima Povelje UN, već predstavlja ozbiljnu pretnju miru u tom delu sveta.

Dosledna svojoj dosadašnjoj aktivnosti, Jugoslavija je u protekloj godini, kao i od prvih dana izbijanja krize u Kongu, davala podršku svim miroljubivim i konstruktivnim inicijativama i stajala na stanovištu potrebe doslednog sprovođenja pozitivnih odluka UN u odnosu na problem Konga.

5. Ekonomski razvoj nerazvijenih područja, regulisanje privrednih odnosa između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, kao i uspostavljanje uslova ravnopravnosti u međunarodnim odnosima, dobijaju sve veći značaj u savremenom svetu, jer od njihovog rešenja u najvećoj meri zavisi učvršćenje mira i napredak čovečanstva. Problem se zaoštrio utoliko više što je u toku protekle godine došlo do značajnijih negativnih posledica stvaranja zatvorenih ekonomskih grupacija, koje su pogoršale uslove učešća zemalja u razvoju u međunarodnoj trgovini i raspodeli rada.

S obzirom na zabrinjavajuće stanje u međunarodnim ekonomskim odnosima, nisu mogle izostati odgovarajuće akcije zemalja u razvoju u njihovim međusobnim odnosima i na širem međunarodnom planu. Ekonomska konferencija zemalja u razvoju, koja je održana u Kairu, pokazala je da borba za mir i borba za ravnopravne ekonomske odnose nužno predstavljaju dva dela jedne nerazdvojne celine.

Jugoslavija se, kao jedan od inicijatora Kairske konferencije, zalagala, i dalje se zalaže, za realizaciju ciljeva ove konferencije kako u međusobnim odnosima, tako i na međunarodnom planu. Povećana je robna razmena sa zemljama u razvoju, razvila se i proširila ekonomska i naučno-tehnička saradnja. Međutim, potrebno je još više proširivati međusobnu ekonomsku saradnju i dalje jačati napore za međunarodnu aktivnost zemalja u razvoju.

Na inicijativu neangažovanih zemalja, Generalna skupština UN prihvatila je Kairsku deklaraciju zemalja u razvoju i donela odluku o sazivanju Svetske konferencije o trgovini i saradnji svih zemalja, kako nerazvijenih tako i razvijenih, na kojoj treba da budu preduzeti dalji napor u rešavanju problema nerazvijenih zemalja i mere za saniranje nesređenih ekonomskih odnosa u svetu uopšte.

Jugoslavija s pravom očekuje da će predstojeća Svetska konferencija o trgovini i razvoju, shodno Rezoluciji XVII zasjedanja Generalne skupštine UN, naići na razumevanje i saradnju svih zemalja, kako nerazvijenih tako i razvijenih, kako vanblokiovskih tako i onih koje pripadaju određenim političkim i ekonomskim grupacijama, i da će ona predstavljati nov, znatan doprinos rešavanju ovih osnovnih problema današnjice.

6. Odražavajući sadašnje tendencije savremenog sveta, XVII zasjedanje Generalne skupštine UN, bilo je okrenuto prema aktuelnim svetskim problemima. Konstruktivnom ulogom u prevazilaženju krize u karipskom području UN su postigle novu afirmaciju i priznanje, što će biti od velikog značaja za njihovu buduću delatnost. Jednoglasni izbor U Tanta za novog generalnog sekretara neposredni je odraz porasta značaja UN. Ovakav razvoj pozitivno se odrazio i na ulogu UN u okončanju secesije Katange i uvećanju autoriteta UN u Kongu i uopšte.

U toku 1962. godine došlo je do daljeg proširenja UN prijemom novih članova, što predstavlja nov korak ka univerzalnosti svetske organizacije. Time je postalo još aktuelnije pitanje odgovarajuće zastupljenosti novooslobođenih zemalja i područja u pojedinim organima UN i njene demokratizacije i funkcionisanja uopšte.

XVII zasjedanje Generalne skupštine UN je dalo nov doprinos jačanju nezavisnosti i uloge malih i novooslobođenih zemalja u rešavanju svih svetskih problema. Priznajući objektivnu činjenicu da u određenim situacijama postoje posebne odgovornosti velikih sila, na ovom zasjedanju ponovo je došla do izražaja zainteresovanost međunarodne zajednice da se i prilikom rešavanja takvih problema ne prenebregavaju UN, kao najpogodnije mesto i instrument za rešavanje problema svetskog mira.

Jugoslavija je, pridržavajući se načela svoje spoljne politike, ulagala najveće napore na usmeravanju rada Generalne skupštine u pravcu najakutnijih problema, koji predstavljaju smetnju razvoju demokratske i ravnopravne saradnje među narodima i državama, pa prema tome i opasnost za mir i napredak čovečanstva.

Mada su na ovogodišnjem zasjedanju UN postignuti značajni rezultati, potrebno je nastaviti dosledno zalaganje za uklanjanje svih onih tendencija koje i dalje doprinose iskrivljavanju, slabljenju ili zaobilazanju uloge ove organizacije. Jugoslavija će se i dalje aktivno zalagati za jačanje UN i njihovo efikasno delovanje na razvoj međunarodnih odnosa u pravcu mira i koegzistencije.

7. Takvi su bili okviri i osnovni uslovi u kojima se razvijala spoljnopoliitička aktivnost vlade FNRJ u 1962. godini. Može se reći da, zahvaljujući jačanju materijalne osnove socijalizma u svetskim merilima i akciji miroljubivih snaga u svetu, sve jasnije se stvaraju nove mogućnosti za otklanjanje žarišta sukoba a time i perspektive stabilnijeg mira u svetu. Istovremeno se područje politike neangažovanosti sve više širi na nova geografska područja i nove oblasti međunarodnog života, što pokazuje pravilnost orijentacije onih međunarodnih snaga koje su se i u svojim dosadašnjim akcijama rukovodile ciljevima mira i miroljubive koegzistencije, kao jedinom alternativom sveuništavajućem ratu.

Sve to omogućava još uspešniju spoljnopoliitičku aktivnost Jugoslavije kao samostalnog socijalističkog među-

narodnog faktora u njenim naporima da razvija saradnju sa svim zemljama, bez obzira na razlike u društvenim sistemima, a posebno da jača i proširuje saradnju sa socijalističkim zemljama.

Kao socijalistička i neangažovana zemlja, Jugoslavija je činila i ranije velike napore na međunarodnom planu i u okviru UN da se ublaži zategnutost i prevaziđu sadašnje suprotnosti u svetu, da se miroljubivim putem nađu najpogodnija rešenja problema koji ugrožavaju mir. U tom cilju Jugoslavija je saradivala sa velikim brojem zemalja, a naročito neangažovanim, socijalističkim i drugim prijateljskim zemljama, podržavajući sve pozitivne i miroljubive inicijative koje su dolazile i od drugih zemalja.

Jugoslavija se posebno zalagala za uklanjanje svih vidova neravnopravnosti u međunarodnim odnosima, za ukidanje ostataka kolonijalizma kao nasleda istorijskih nepravdi. Podržavajući afirmaciju i učvršćenje nezavisnosti novooslobođenih zemalja, Jugoslavija je u toku ovog saziva Savezne narodne skupštine uspostavila odnose sa velikim brojem tih zemalja i razvijala svestranu međusobnu saradnju.

Jugoslavija je svojom aktivnošću i zalaganjem za principe politike neangažovanja dala znatan doprinos toj politici, čija je konstruktivna uloga u rešavanju najaktuelnijih međunarodnih problema stekla najšire priznanje u svetu i koja predstavlja jednu od osnovnih karakteristika savremenih međunarodnih kretanja.

Savezno izvršno veće je ubeđeno da će, zasnivajući svoju spoljnu politiku na takvim osnovama, Jugoslavija najviše doprineti učvršćenju mira u svetu i interesima socijalizma.

BILATERALNI ODNOSI²

Održavanje obostrano korisnih *direktnih kontakata između rukovodećih državnika Jugoslavije i drugih zemalja* nastavljeno je i u protekloj godini. Pored napred spomenutih poseta Predsednika Republike i drugih, po svojoj važnosti ističu se još posete člana Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ dra Vladimira Bakarića Poljskoj i ČSSR-u, kao i poseta članova Saveznog izvršnog veća: Avda Huma — Švajcarskoj, Maliju, Libiji, Tunisu i Maroku; Sergeja Krajgera — Italiji, Bugarskoj, ČSSR-u i Poljskoj; Velimira Stojnića — Poljskoj i ČSSR-u; Krste Popivode — Poljskoj; Krste Crvenkovskog — Poljskoj i Ujedinjenoj Arapskoj Republici; Danila Kekića — Rumuniji i Mađarskoj; Mome Markovića — Ujedinjenoj Arapskoj Republici, Sudanu i Bugarskoj; Marina Cetinića — Etiopiji i Sudanu; Jakova Blaževića — Tanganjiki; i druge.

Jugoslaviju su, pored napred pomenutih stranih državnika, posetili: britanski ministar trgovine Frederik Erol; iz Dahomeja potpredsednik Republike Misan Apiti u svojstvu šefa misije dobre volje, ministar poljoprivrede i zadrugarstva Aleksander Anande i ministar unutrašnjih poslova i odbrane Aruna Mama; ministar za informacije Gvineje Bengali; ministar poljoprivrede Irana Hasan Arsandžani; ministar trgovine Italije Luidi Preti; ministar javnih radova i rada Republike Mali Baba Dijara; iz Maroka ministar zdravlja i prosvete Bel Abes i ministar pravde Mohamed Buseta; iz Nigerije ministar finansija Okotie Eboh, ministar trgovine i industrije Alhadži Žana Bubar Dibčarima; iz Norveške ministar industrije Kjell Holer i ministar prosvete Helge Silvertsen; iz Poljske ministar inostranih poslova Adam Rapacki, ministar spoljne trgovine Vitold Trompčinski, ministar teške industrije František Vanjola, ministar prosvete Vaclav Tulodjecki i potpredsednik Planske komisije Adam Vang; potpredsednik Skupštine Rumunske Narodne Republike Stefan Nikolau; ministar trgovine Senegala Abdulaje Fofana; premijer Singapura Li i ministar kulture Radža-Ratnam; ministar inostranih poslova SSSR-a Andrej Gromiko; iz Sudana član Vrhovnog vojnog saveta general Magdub el Bahari, ministar informacija Talat Farid, ministar poljoprivrede Meki el Mana i ministar prosvete Osman Arbab; ministar

² O bilateralnim odnosima Jugoslavije u 1961. godini vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 141—142 (7—8). — Prim. Red.

finansija Tanganjike Pol Bomani; iz UAR ministar finansija i planiranja dr Abdel Monei el Kaisuni, ministar prosvete Saed Mohamed Jusef i ministar višeg obrazovanja dr Abdel Aziz el Saed; ministar spoljne trgovine ČSSR-a František Krejčíř; ministar saobraćaja Švedske Gesta Skoglund.

Odmor su proveli u Jugoslaviji predsednik vlade Norveške Einar Gerhardsen i predsednik vlade Švedske Tage Erlander, kojom prilikom su vođeni korisni razgovori.

Savezno izvršno veće je poklonilo naročitu pažnju razvoju odnosa i saradnje sa *susednim zemljama*. Izuzev sa NR Albanijom, odnosi sa svim tim zemljama unapređeni su u toku 1962. godine.

U odnosima sa susednim socijalističkim zemljama zabeležen je osetan napredak u poređenju sa prethodnom godinom. Savezno izvršno veće smatra da, i pored ovog napretka, u odnosima sa susednim socijalističkim zemljama ostaje još mnogo neiskorišćenih mogućnosti za razvoj međusobnih odnosa i saradnje u obostranom interesu.

Od drugih susednih zemalja, naši prijateljski odnosi i saradnja naročito su napredovali i dalje se proširili sa Republikom Italijom. Odnosi sa Republikom Austrijom i Kraljevinom Grčkom razvijali su se u protekloj godini povoljno, u okvirima dobrosusedskih odnosa.

Odnose sa Sovjetskim Savezom u poslednjih nekoliko godina karakterisalo je stalno proširivanje prijateljske saradnje u nizu oblasti, što je naročito došlo do izražaja u toku 1962. Poseta Predsednika Republike Josipa Broza Tita Sovjetskom Savezu u decembru 1962. i razgovori koje su on i drugi istaknuti jugoslovenski rukovodioci vodili sa sovjetskim rukovodiocima za vreme svog boravka u SSSR-u, predstavljali su značajan korak u daljem razvoju međusobnih odnosa i produbljivanju svestrane saradnje između naših zemalja.

NR Albanija i NR Kina i u 1962. godini nastavile su protiv Jugoslavije izrazito neprijateljsku politiku. Pojačan je intenzitet njihovih koordiniranih neprijateljskih akcija. Napori Saveznog izvršnog veća da se sa NR Albanijom i NR Kinom odnosi bar normalizuju, nisu naišli na odgovarajuću spremnost vlada ovih dveju zemalja. U takvim uslovima, bilateralne saradnje gotovo nije ni bilo.

U toku poslednjih pet godina odnose sa *državama Zapadne Evrope* karakterisala su nastojanja Saveznog izvršnog veća za razvoj prijateljstva i saradnje na bazi poznatih principa jugoslovenske spoljne politike. Boljem uzajamnom razumevanju doprineli su i jugoslovenski iseljenici u nizu evropskih i prekomorskih zemalja. Pokazalo se da razlike u gledanjima na izvesne otvorene međunarodne probleme pri tome nisu predstavljale nepremostivu prepreku, mada su one, i protiv volje Jugoslavije, u nekim slučajevima imale negativno dejstvo. U celini uzeto, ti su se odnosi razvijali pozitivno, naročito u oblasti ekonomskih odnosa sa većinom zapadnoevropskih zemalja, pojedinačno i u okviru Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Pri tome je pozitivno što se jugoslovenski izvoz u Zapadnu Evropu u toku 1962. povećao, dok se uvoz smanjio, u skladu sa potrebom postepenog uklanjanja znatnog debalansa u našem platnom bilansu sa ovim područjem.

Pojave isključivosti koje proističu iz sadašnjih integracionih kretanja u Zapadnoj Evropi, naročito iz Evropske ekonomske zajednice, dolazile su do izražaja u diskriminacionoj politici prema trećim zemljama, naročito prema zemljama u razvoju, kako na planu međunarodne robne razmene, tako i na planu šire ekonomske saradnje. Jugoslavija već sada oseća negativne posledice takve politike. Izvesno povećanje izvoza u 1962. bilo je rezultat posebnih napora Jugoslavije i ono se ostvarilo pod nepovoljnijim objektivnim uslovima nego u ranijem periodu. Problem će se u budućnosti još više zaoštriti, imajući u vidu sprovođenje u delo najavljene politike Evropske ekonomske zajednice, naročito na poljoprivrednom sektoru.

Nasuprot težnjama i nastojanju Jugoslavije da unapredi odnose sa zapadnoevropskim zemljama, neke od njih, a naročito SR Nemačka, tolerišu i podstiču antijugoslo-

vensku delatnost emigrantskih grupacija uperenu protiv državnog suvereniteta i integriteta Jugoslavije. Ovaj problem sve više postaje značajan elemenat remećenja ukupnih odnosa sa ovim zemljama koji negativno deluje na razvoj tih odnosa.

U odnosu na *Sjedinjene Američke Države*, kao i u celom prethodnom petogodišnjem periodu, Jugoslavija je u toku 1962. ulagala napore za dalji razvoj prijateljskih odnosa i saradnje. Povremene oscilacije i neki nerešeni problemi predstavljali su smetnju da se međusobni odnosi i saradnja šire razvijaju u okvirima realnih mogućnosti. S druge strane, pojedini važni vidovi saradnje dalje su napredovali i dali obostrano korisne rezultate, naročito u ekonomskim odnosima.

Odluka SAD o ukidanju klauzule najvećeg povlašćenja u odnosu na Jugoslaviju nesumnjivo je po svom negativnom značaju i posledicama predstavljala element koji je umnogome otežao razvoj saradnje u 1962. godini. Savezno izvršno veće očekuje da će vlada SAD na liniji svojih ponovljenih izjava preduzeti sve što je potrebno za povratak na predašnje stanje.

Sa većim delom zemalja *Latinske Amerike* Jugoslavija je u 1962. održavala i razvijala odnose prijateljstva i saradnje. Sa nekima od njih došlo je i do konstruktivne razmene mišljenja i saradnje o pitanjima od bilateralnog i šireg značaja. Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića Brazilu, Čileu, Boliviji i Meksiku, predstavljala je znatan doprinos učvršćenju i proširenju odnosa sa tim zemljama. U 1962. godini dostignuti stepen odnosa sa latinskoameričkim zemljama otvorio je nove mogućnosti za dalji pozitivan razvoj svestrane međusobne saradnje.

Bliskost gledanja i zajednička želja da se maksimalno doprinese očuvanju mira i aktivnog međunarodnog saradnje, karakterisali su i u 1962. godini odnose i okvire daljeg razvoja svestrane saradnje Jugoslavije sa većinom zemalja *Azije i Afrike*, na prvom mestu sa onima koje se u svojoj spoljnoj politici rukovode koncepcijama neangažovanja.

Bilateralni odnosi sa pojedinim od ovih zemalja takođe su pokazali dalji napredak.

Kao i proteklih godina, značajnu ulogu u razvoju međunarodnih odnosa imali su lični kontakti šefova država i istaknutih državnika Jugoslavije i zemalja Afrike i Azije, koji su napred spomenuti. Pored toga, u toku godine nastavljena je i proširena razmena pismenih poruka predsednika Republike Josipa Broza Tita sa šefovima velikog broja prijateljskih zemalja, naročito onih koje su učestvovala na Beogradskoj konferenciji. Ova razmena mišljenja znatno je doprinela daljem međusobnom razumevanju i uskladjivanju gledišta o aktuelnim međunarodnim pitanjima i jačanju bilateralnih odnosa.

Na konferenciji o problemima razvoja u Kairu je u punoj meri došla do izražaja saradnja i razumevanje između Jugoslavije i neangažovanih zemalja. Uspeh Kairske konferencije predstavlja ne samo značajan doprinos razvoju međunarodnih odnosa u celini, nego i dalju afirmaciju onih načela na kojima se temelji i inspiriše politika neangažovanja.

I u protekloj godini došlo je do novog značajnog proširenja privredne saradnje sa zemljama Azije i Afrike. Niz novih trgovinskih sporazuma i sporazuma o ekonomskoj i naučno-tehničkoj saradnji zaključenih u 1962. omogućio je dalje razvijanje privrednih veza.

Takođe je došlo do jačeg učešća jugoslovenskih preduzeća u izvođenju investicionih radova i u isporukama investicione opreme u zemlje Azije i Afrike.

U oblasti naučno-tehničke saradnje porastao je kako broj jugoslovenskih stručnjaka koji rade u zemljama ovih područja, tako i građana zemalja Azije i Afrike koji se nalaze na školovanju ili obuci u Jugoslaviji.

U želji da razvije odnose i saradnju sa što širim krugom zemalja, u obostranom interesu i interesu međunarodne saradnje u celini, Savezno izvršno veće nastojalo je u protekлом petogodišnjem periodu da *uspostavi diplomatske odnose* i sa onim zemljama sa kojima ranije takvi odnosi nisu postojali, odnosno sa onim zemljama koje su u međuvremenu postigle svoju nezavisnost. Od 1958. godine uspostavljeni su diplomatski odnosi sa Kiprom, Avgani-

stanom, Nepalom, Laosom, Sirijom, Jemenom, Alžiirom, Libijom, Gvinejom, Malijem, Senegalom, Ganom, Nigerijom, Dahomejom, Togoom, Liberijom, Kongom, Tanganjikom, Somalijom, Kubom, Bolivijom i Venecuelom. Sa većinom ovih država razmenjena su i diplomatska predstavništva. Jugoslavija održava redovne diplomatske odnose sa ukupno 78 zemalja.

DELATNOST JUGOSLAVIJE U UJEDINJENIM NACIJAMA I DRUGIM MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA³

1. Opterećenost međunarodnih odnosa mnogim neresenim problemima, a naročito krizom u karipskom području, odrazila se i na rad prošlogodišnjeg zasedanja Generalne skupštine UN. Međutim, brza i široka akcija oko 50 neangažovanih i drugih miroljubivih zemalja, među kojima i Jugoslavije, veoma pozitivna i aktivna uloga generalnog sekretara Ujedinjenih nacija U Tanta, kao i određena spremnost neposrednih aktera krize u karipskom području za otklanjanje akutne ratne opasnosti u ovoj oblasti i svetu uopšte, doprinela je, između ostalog, aktiviranju i afirmaciji UN kao efikasnog instrumenta mira.

To se, pored izbegavanja neposredne ratne opasnosti, odrazilo i u nizu usvojenih rezolucija na XVII zasedanju, među kojima posebnu važnost imaju rezolucije o hitnom obustavljanju nuklearnih eksperimenata, o neodložnom obnavljanju pregovora o razoružanju, o sazivanju svetske konferencije o trgovini i razvoju, na čemu su se svesrdno zalagale neangažovane i mnoge druge zemlje, postižući putem ove svoje proširene saradnje sve veću afirmaciju u UN i dalju afirmaciju politike neangažovanosti u svetskim razmerama. To je dovelo i do predlaganja novih mera za neodložnu dekolonizaciju, uz preduzimanje eventualnih sankcija protiv Južnoafričke Unije i Portugalijske, i doprinelo jednoglasnom izboru U Tanta za generalnog sekretara UN.

2. U 1962. godini, kao i u toku XVII zasedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, Jugoslavija je činila sve, u granicama svojih mogućnosti, da se postigne napredak na polju opšteg i potpunog razoružanja, a naročito u obustavljanju daljeg vršenja nuklearnih proba.

Smatrajući da su direktnim učesćem neangažovanih zemalja u pregovorima o razoružanju stvorene povoljnije mogućnosti za pokretanje problema razoružanja sa mrtve tačke, naša zemlja je pozdravila početak pregovora u okviru Komiteta 18 zemalja u Ženevi, a naročito konstruktivnu ulogu osam neangažovanih zemalja u približavanju gledišta obeju strana.

Na XVII zasedanju Generalne skupštine UN Jugoslavija je i sama ukazala na nužnost hitnog obustavljanja svih nuklearnih eksperimenata, ocenjujući da je to jedan od osnovnih preduslova za napredak u oblasti razoružanja, utoliko pre što razlike, više tehničkog karaktera, na polju detekcije i identifikacije podzemnih proba, ne mogu biti stvarna prepreka sporazumevanju, niti opravdanje za dalje vršenje nuklearnih proba.

U tom smislu Jugoslavija je u toku ženevskih pregovora o razoružanju i na XVII zasedanju Generalne skupštine podržavala konstruktivne predloge neangažovanih zemalja, naročito njihov Zajednički memorandum. Polazeći od toga, ona je bila među inicijatorima Rezolucije 37 neangažovanih zemalja o nužnosti neodložne zabrane svih nuklearnih eksperimenata najkasnije od 1. januara 1963, koja je velikom većinom prihvaćena od Generalne skupštine. Jugoslavija je takođe dala punu podršku Rezoluciji 33 zemlje o hitnom nastavljaju pregovora u Ženevi o opštem i potpunom razoružanju, kojom se posebno preporučuje Komitetu 18 zemalja da pokloni hitnu pažnju raznim početnim i delimičnim merama za smanjenje zategnutosti u svetu. Kao i ranije, Jugoslavija se zauzela za zabranu daljeg širenja nuklearnog oružja, stvaranje denuklearizovanih zona u raznim delovima sveta, a naročito u centralnoj Evropi, Africi i Latinskoj Americi, za zamrzavanje vojnih budžeta, i dr.

³ O istoj delatnosti u 1961. vidi: »Jug. pregled«, 1962, mart, str. 143—144 (9—10). — Prim. Red.

3. Jugoslavija se konstantno zalagala za jačanje uloge i značaja Ujedinjenih nacija kao univerzalne svetske organizacije, doprinoseći time miroljubivoj saradnji i uspostavljanju ravnopravnih odnosa među državama. Otuda i njena puna podrška izboru U Tanta za generalnog sekretara UN, kao i nastavak inicijativa pokrenutih na XV zasedanju Generalne skupštine za razradu i kodifikaciju principa koegzistencije — principa o odnosima među državama, kojima se, pored ostalog, potvrđuje pravo na samoopredeljenje, poštovanje ravnopravnosti svih zemalja i zabranu upotrebe sile u međunarodnim odnosima. Ova akcija naišla je na ovogodišnjem zasedanju Generalne skupštine na sve šire razumevanje velikog broja članica, tako da će se na narednom zasedanju UN prići daljoj razradi spomenutih principa.

Pozdravljajući sporazum između SAD i SSSR-a o prvim oblicima praktične saradnje na polju miroljubivog korišćenja kosmosa, Jugoslavija je istovremeno istakla potrebu da se u okviru UN izradi opšta deklaracija o principima delatnosti država za proučavanje i istraživanje kosmosa.

4. Kao član Komiteta za primenu Deklaracije o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima, Jugoslavija je nastavila svoju aktivnost i zalaganje u pravcu podržavanja svih napora i mera usmerenih ka postizanju nezavisnosti kolonijalnih naroda.

Sarađujući sa neangažovanim azijsko-afričkim zemljama, Jugoslavija se aktivno zalagala i doprinela da se rad Komiteta 18 zemalja usmeri na rešavanje ključnih političkih problema kolonijalizma, prvenstveno na afričkom kontinentu, i bila među inicijatorima i kopredlažaćima većeg broja rezolucija u cilju sticanja nezavisnosti Južne Rodezije, Angole, Mozambika, Britanske Gijane i drugih kolonijalnih teritorija.

5. Privredna zaostalost ranijih i današnjih kolonijalnih područja sveta, sa negativnim posledicama za stabilnost svetske privrede, i rastuća uloga neangažovanih zemalja u međunarodnom životu, postavile su pitanje razvoja nerazvijenih zemalja u prvi plan političke i ekonomske delatnosti međunarodne zajednice. Otuda se nametala potreba pojačane delatnosti UN na izučavanju svetskih ekonomskih problema i na njihovom konkretnom rešavanju, što je već došlo do izražaja na XVII zasedanju kroz usvajanje niza značajnih odluka od dugoročnog značaja za razvoj međunarodne ekonomske saradnje.

U skladu sa idejama i zaključcima Kairske konferencije, koji su dobili puno priznanje na XXXIV zasedanju ECOSOC-a i XVII zasedanju Generalne skupštine UN, napore Jugoslavije i niza drugih zemalja bili su usmereni u prvom redu na pokretanje međunarodne akcije za ubrzanje privrednog razvoja nerazvijenih zemalja. Zahvaljujući ovim naporima, na XXXIV zasedanju ECOSOC-a prihvaćena je preporuka o sazivanju svetske konferencije o trgovini i razvoju, koju je, kao što je već spomenuto, Generalna skupština UN jednoglasno usvojila. Zajedno sa neangažovanim i mnogim drugim zemljama, naročito zainteresovanim za probleme ubrzanog ekonomskog razvoja u svetu, Jugoslavija se založila da se »Dekada razvoja UN« postavi kao obaveza Ujedinjenih nacija da rade na mobilisanju napora, kako nerazvijenih tako i industrijskih zemalja, za povećanje godišnje stope porasta nacionalnog dohotka zemalja u razvoju sa tri i po na pet odsto.

U ovim okvirima delatnosti svetske zajednice Jugoslavija se zalagala za usvajanje drugih značajnijih odluka izraženih u rezolucijama o daljem razmatranju ekonomskih i socijalnih posledica razoružanja, o izradi međunarodnog sporazuma o kompenzatornom finansiranju gubitaka koji nastaju za sirovinke zemlje zbog fluktuacija cena sirovina u međunarodnoj razmeni, o investicionom finansiranju (osnivanju SUNFED-a), o širem angažovanju UN u razmatranju industrijalizacije i planiranja, kao i o drugim ekonomskim i socijalnim aktivnostima UN.

Aktivnost i doprinos Jugoslavije u tom smislu izraženi su u ponovnom izboru u ECOSOC i u članstvu Jugoslavije u raznim drugim komisijama i komitetima UN.

U Evropskoj ekonomskoj komisiji UN, njenim komitetima i radnim grupama, aktivnost Jugoslavije bila je usmerena na razvijanje opšteevropske saradnje, na uklanjanje vetačkih prepreka za širu evropsku saradnju na polju trgovine i tehničke saradnje, kao i na veću pomoć zemljama u razvoju.

6. U toku godine Jugoslavija je aktivno učestvovala u radu *Proširenog programa Tehničke pomoći (EPTA) i Socijalnog fonda UN*, zalažući se za povećanje tehničke pomoći UN zemljama u razvoju, u prvom redu putem osposobljavanja nacionalnih kadrova i putem šireg angažovanja EPTA i SF na području industrijalizacije. Doprinos Jugoslavije Specijalnom fondu i Proširenom programu Tehničke pomoći UN povećan je u 1962. i bio je korišćen za slanje jugoslovenskih eksperata, prihvatanje stipendista u FNRJ, kao i za isporuku jugoslovenske opreme zemljama u razvoju.

U toku 1962, na VIII zasjedanju Specijalnog fonda, Jugoslaviji je odobreno 546.000 dolara za izvođenje projekta za upotrebu nuklearne energije u poljoprivredi. Primljena je pomoć i preko Proširenog programa Tehničke pomoći u visini od 494.375 dolara.

U okviru Tehničke pomoći UN, Jugoslavija je u 1962. primila 152 inostrana stipendista i 18 eksperata. S druge strane, preko EPTA poslata su 384 jugoslovenska stipendista na specijalizaciju, dok je 39 eksperata poslato na rad u inostranstvo.

Na području korišćenja atomske energije u mirnodopske svrhe Jugoslavija je razvijala u raznim međunarodnim organizacijama odgovarajuću delatnost. Kroz Međunarodnu agenciju za atomsku energiju pružala je tehničku pomoć zemljama u razvoju i istovremeno primala tehničku pomoć od razvijenih zemalja, učestvovala na raznim naučnim konferencijama i sastancima stručnjaka, itd.

7. U toku 1962. Jugoslavija je podržavala inicijative za intenzivniju aktivnost FAO, naročito u oblasti međunarodne trgovine poljoprivrednim proizvodima, upotrebe poljoprivrednih viškova za privredni razvoj i povećanje tehničke pomoći. Shodno tome, na Konferenciji za kontribucije Svetskom programu za ishranu, koja je novembra 1962. održana u Njujorku, Jugoslavija je izrazila spremnost da doprinese ovom programu koji ima za cilj da iz dobrovoljnih doprinosa u robi, uslugama i gotovom novcu pomogne napore za suzbijanje gladi.

8. U protekloj godini Jugoslavija je nastavila da razvija svoje odnose sa GATT-om. Ocenjujući da je dosadašnja saradnja sa ovom organizacijom bila obostrano korisna, a imajući u vidu da je krajem 1962. isticao rok pridruženom članstvu naše zemlje u GATT-u, već na majskom zasjedanju Saveta GATT-a Jugoslavija je izrazila spremnost za tešnje povezivanje sa ovim međunarodnim telom u cilju stvaranja uslova za stupanje u puno članstvo. U međuvremenu, na XX zasjedanju GATT-a, održanom u oktobru i novembru 1962, Jugoslavija je postala privremeni član ove organizacije i stekla najveći deo prava i preuzela najvažnije obaveze koje proističu iz Opšteg sporazuma o carinama i trgovini. Novi odnosi Jugoslavije sa zemljama GATT-a regulisani su Deklaracijom od 13. novembra 1962, kojom se predviđa da će zemlje koje potpišu ovu deklaraciju recipročno primenivati u trgovinskim odnosima sa Jugoslavijom klauzulu najvećeg povlašćenja.

Na XX zasjedanju GATT-a razmatrana su takođe najvažnija pitanja iz oblasti međunarodnih trgovinskih odnosa u svetlu teškoća prouzrokovanih negativnim tendencijama u trgovini između razvijenih i nerazvijenih zemalja i integracionim kretanjima među visoko razvijenim zemljama. Jugoslavija nije propustila ni ovu priliku da da doprinos razmatranju gorućih problema svetskih ekonomskih odnosa, pa je učestvovala u grupi 19 manje razvijenih zemalja na izradi »programa akcije« za uklanjanje teškoća u razmeni između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

9. Sa Međunarodnom bankom za obnovu i razvoj dalje se razvijala saradnja. U junu 1962. između Međunarodne banke za obnovu i razvoj i Jugoslavije zaključen je sporazum o kreditu od 30 miliona dolara za izgradnju hidrocentrale

Bajina Bašta. U februaru 1962. Jugoslaviju je posetila misija Međunarodnog monetarnog fonda i tom prilikom održane su redovne godišnje konsultacije. Na godišnjoj skupštini Međunarodne banke za obnovu i razvoj i Međunarodnog monetarnog fonda, kao i na drugim međunarodnim sastancima, jugoslovenska delegacija zauzimala se za usmeravanje poslovanja Međunarodne banke za obnovu i razvoj i Međunarodnog monetarnog fonda u skladu sa potrebama zemalja u razvoju.

10. Izborom Jugoslavije u *Ekonomsko-socijalni savet i Socijalnu komisiju UN* stvorene su veće mogućnosti za šire i neposrednije delovanje naše zemlje u ovoj oblasti.

U 1962. postignut je izvestan napredak u rešavanju niza socijalnih problema, mada su najakutniji problemi na polju zdravlja, suzbijanja gladi i nepismenosti ostali, u najvećoj meri, nerešeni. S druge strane, problemi koji prate svaki ubrzani privredni razvoj, kao što su urbanizacija, stambena izgradnja i socijalne službe, još više su zaoštrani.

Zbog toga se Jugoslavija, u saradnji sa ostalim zemljama u razvoju, zalagala za veću praktičnu pomoć UN zemljama u razvoju i za dalje izučavanje ovih pitanja. Pri tome je naročito isticala potreba veće uloge regionalnih komisija. I u ovoj oblasti Jugoslavija je aktivno uzela učešća u podnošenju raznih rezolucija i preporuka o nizu ključnih socijalnih problema i bila inicijator stvaranja Specijalnog komiteta UN za probleme stanovanja.

U toku 1962. UN su izdale monografsku studiju o ekonomsko-socijalnom razvoju u Jugoslaviji, a Međunarodna organizacija rada studiju o radničkom samoupravljanju u Jugoslaviji.

U Međunarodnoj organizaciji rada jugoslovenska delegacija se naročito založila da ova organizacija u okviru »Dekade razvoja UN« pokloni veću pažnju tehničkoj pomoći i pomoći na profesionalnom osposobljavanju radnika u nerazvijenim zemljama.

Aktivnost Jugoslavije u UNESCO-u bila je usmerena na isticanje onih problema u oblasti prosvete, nauke i kulture čije rešenje zahtevaju potrebe ubrzanog privrednog razvoja nerazvijenih zemalja i zemalja u razvoju. U tom smislu je Jugoslavija uzela aktivnog učešća u akcijama koje UNESCO preduzima — davanjem stipendija, slanjem eksperata i slično, naročito u oblasti Afrike.

Jugoslavija učestvuje takođe u kampanji za spasavanje nubijskih spomenika od samog početka ove akcije.

Kao član Izvršnog komiteta za program *Visokog komesara za izbeglice*, Jugoslavija je podržavala orijentaciju ove institucije za pružanje veće pomoći afričkim izbeglicama, a posebno se zalagala za nastavljajanje pomoći za integraciju alžirskih izbeglica, pri čemu je, kao i prethodnih godina, najavila svoj materijalni doprinos ovoj humanoj akciji UN.

11. U *Dunavskoj komisiji*, u kojoj od 1960. zauzima mesto predsednika, Jugoslavija je nastavila aktivnu saradnju sa ostalim članicama na ostvarenju svih zadataka Komisije, koja je u 1962. donela odluke o unifikaciji, pravila sanitarnog nadzora na Dunavu, pravila carinskog nadzora, kao i odluke o unifikaciji i smanjenju brodskih isprava koje su na snazi.

U toku 1962. Jugoslavija je takođe aktivno učestvovala u radu drugih međunarodnih organizacija za saobraćaj i veze: u *Komitetu za unutrašnji transport* Evropske ekonomske komisije u Ženevi, gde su prihvaćene dopune Konvencije o međunarodnom drumskom saobraćaju; u *Diplomatskoj pomorskoj konferenciji* u Brislu — na izradi Nacrta konvencije o odgovornosti preduzetnika broda na nuklearni pogon; učestvovala je u Rimu na redovnoj (XIV) generalnoj skupštini *Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo (ICAO)*, gde je kao nova članica uspostavila korisnu saradnju sa ostalim članicama ovog međunarodnog foruma.

(Iz Izveštaja Saveznog izvršnog veća za 1962. godinu. Podvlačenja kurzivom Redakcije.)

SADRŽAJ 1963.

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Razvoj svojinskih odnosa	1 — 8	(1—8)
Radničko samoupravljanje u ekonomskim jedinicama	49—56	(9—16)
Opšta politika u oblasti društveno-ekonomskih odnosa i samoupravljanja u 1962.	97—103	(17—23)
Unutrašnja politika u 1962.	104—105	(24—25)
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1962.	106—108	(26—28)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Aktuelni problemi sela i zadaci Socijalističkog saveza	109—110	(9—10)
Aktivnost Centralnog veća Saveza sindikata (1959—1962)	9 —10	(1—2)
Savez omladine Jugoslavije	57—62	(3—8)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1963. godinu	11—14	(1—4)
Društveni planovi republika za 1963.	63—67	(17—21)
Privreda u 1962.	111—117	(31—37)
Razvoj privrede 1958—1962.	118—124	(38—44)
Dinamika produktivnosti rada u industriji	68—70	(22—24)
Putnički saobraćaj.....	15—18	(5—8)
Kukuruz	71—75	(25—29)
Troškovi proizvodnje pšenice, kukuruza i šećerne repe na društvenim gazdinstvima.....	19—26	(9—16)
Proizvodnja i prerada višanja	76	(30)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Rashodi sa zdravstvenu zaštitu 1956—1962.	27—30	(1—4)
Zdravstvo u 1962.	125—126	(7—8)
Eradikacija malarije	77—78	(5—6)
Socijalna zaštita u 1962.	127—128	(9—10)
Stambena i komunalna delatnost u 1962.	129—130	(11—12)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Nepismenost i opismenjavanje	79—82	(13—16)
Školstvo u 1962.	131—135	(17—21)
Kultura u 1962.	136—138	(22—24)
Doktorat nauka u 1961. i 1962. godini..	31—42	(1—12)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1962. :	83—84	(1—2)
Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1962.	85—86	(3—4)

SPOLJNA POLITIKA

Spoljna politika Jugoslavije u 1962.	139—144	(17—22)
Učešće Jugoslavije na XVII zasedanju Generalne skupštine UN	87—96	(7—16)
Diplomatsko-konzularna predstavništva..	43—48	(1—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Terazije 41/I/tel. 33-610.
Administracija: Terazije 41/I, Beograd, tel. 33-611.
Žiro račun br. 101-26-603-63, Beograd, uz naznaku »Za Jug. pregled.«

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

